

AZ ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET

ERDÉSZETTÖRTÉNETI SZAKOSZTÁLYA

KÖZLEMÉNYEI

III. - IV. szám

1968.

AZ ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET
ERDÉSZETTÖRTÉNETI SZAKOSZTÁLYA

K Ö Z L E M É N Y E I

3. - 4. szám

Szerk: dr. Csőre Pál

EST

105/1968

10.

AP
S.S.

1968.

TARTALOM

	Oldal
dr. Csapody I: Sopron város (és volt urbéres községei) egykori erdeinek története (XIII-XX. sz.)	3
Komlós G: A röjtökmuzsaji "Nagyerdő" történetéből.	17
Reuter C: A nagyhajmási "Disznós" erdő története.	27
Kolossváry Sz-né: Ungarischer Forstverein - Magyar Erdőszegylet - Országos Erdészeti Egyesület.	35
dr. Ágfalvi I: Erdészettörténeti áttekintés.	57
Király P.: A japán-magyar erdészkapcsolatok történetéből.	61
dr. Csőre P.: A "vad" és az "erdő".	67
dr. Nemky E.: Az Erdészeti és Faipari Egyetem Sportkörének története.	71
dr. Kollwenz Ö: Az erdőgazdasági szakmunkásképzés története Baranyában.	81
Schneider F.: A Mecseki Áll. Erdőgazdaság utépitésének története.	87

SOPRON VÁROS (ÉS VOLT URBÉRES KÖZSÉGEI) EGYKORI
ERDEINEK TÖRTÉNETE (XIII - XX. SZÁZAD).

dr. Csapody István

Sopron város egykori erdőterületére vonatkozó legrégebb adataink a XIII. századig nyulnak vissza. Bár feltehető, hogy a város közvetlen környékén elterülő kertekkel, szántókkal, rétekkel és szőlőkkel együtt egyes erdőfoltok is már soproni lakosok tulajdonában voltak, a köz birtokszerzését valójában IV. László 1277 I. 17-én kelt oklevele indította meg. Ez az oklevél ugyanis, amely Sopront kivette a megyei ispán joghatósága alól és szabad királyi város helyé, azaz várossá nyilvánította, a városhoz, mint jogi személyhez csatolt a mai Lövérek helyén lakott királyi nyilasok által birtokolt Lövérek vidékét és a mai károlymagaslat, Várhely és Nándormagaslat környékén fekvő szántók, gyümölcsösök, szőlők és erdők ama részeit, amelyek még nem voltak a soproni lakosok birtokában. Ezek az erdőrészek képezték valószínűleg Sopron első erdőbirtokát (13: p. 31-2).

Az első adományozástól kezdődően a város erdőbirtoka részben további adományozás, részben vétel útján gyarapodott. Feltehető, hogy még IV. László adományaként került a város birtokába a mai Héttűkkfa, Várhely és Ultra környéke, amely 1277-ben még királyi várföldként szerepel, de III. Endrének 1291-ben kiadott oklevele már Sopron város tulajdonaként említi. Valószínűleg vásárlás útján jutott a város a Nándormagaslattól délre és nyugatra, egészen a Büdösforrásig és Istenszékéig elterülő, középkori okleveleinkben gyakran szereplő Egered nevű birtokrészhez. Ugyancsak vásárlással került a város birtokába az említett egeredi erdőnek legnyugatibb része, a Házhegy, Tövisstűveg, Ferencforrás és Kányaszurdok vidéke is (1355). Míg a déli részeket (a Kecsepatak környékét és a Harkával /ma Magyarfalva/ határos részeket) Harkai Péterről és fiától, Istvántól vették meg 1389-ben 200 font dénárért, örökáron a soproniak. Innen származtatható az erdő rész német "Pfenningwald" neve.

Az Ágfalvától nyugatra fekvő erdőket, Ágfalvával együtt a Dági család birtokolta (vö. 9: p. 114-130). A család tagjaitól, névszerint Dági Péter és fia Miklóstól 1050, Dági Lőrinc és fia Jánostól 713, és Dági Lőrinc leánya Anna asszonytól 475 aranyforintért a város 1377-ben vette meg (13: p. 32). Körülbelül ebben az időben, Nagy Lajos király adományozta a városnak a Brennberg környéki erdőket (12: p. 63). A mai Hidegvizvölgy környékét és a Ligeterdőt Sopron jóval később, csak 1547-ben vette meg Lépesfalvával (ma Loipersbach) egyetemben.

A várostól keletre és északra elterülő erdők közül, időrendi sorrendben elődeink elsőnek a Balf körüli erdők egy részét kapták meg a falu

végével együtt Róbert Károly királytól, hű szolgálataik elismeréséül. A falu másik felét a szárhalmi erdő keleti részeivel 1366-ban vették meg Ikervári Péter fiaitól, Jánostól és Páltól (13: p. 33). A szárhalmi erdőnek a mai Tómalom körüli részei a középkorban a mai Kőhida táján lévő Págya (~ Pátya) nevű birtokhoz tartoztak. A birtokot a soproniak Págyai László özvegyétől 1324-ben vásárolták meg. A XIV. században, pontosabban 1385-ben került a város birtokába a mai Burgenland területére eső Fertőmeggyes (ma Mörbisch) község is, a hozzá tartozó erdőkkel, Nagy Lajos leánya, illetőleg Zsigmond felesége, Mária királynő adományából. A Dudlesz erdőt (Tadleswald, Durlaswald) Kelénpaták községgel (ma Klingenbach) együtt 1416-ban Sopron város polgárai a bécsi Wiesbacher családtól vásárolták meg.

A Dudlesz erdő illetőleg a soproni hegység területére eső lépesfalvi erdők megvételével Sopron város birtokainak - s azon belül erdőbirtokállományának - megszerzése befejeződött. A hozzávetőleg 15000 kataszteri holdat kitevő erdőtest Sopron város és nyolc urbéres községe, nevezetesen Harka (melynek honfoglaláskori nevét csak 1947-ben változtatták át indokolatlanul Magyarfalvára), Sopronbánfalva, Ágfalva, Lépesfalva (ma Loipersbach), Kelénpaták (ma Klingenbach), Fertőmeggyes (ma Mörbisch), Balf és Kópháza körül tertült el. A középkor végén illetőleg az ujkor elején kialakult eme tekintélyes erdőbirtok - kisebb-nagyobb területi változással - 1945-ig maradt Sopron város illetőleg az urbéres községek tulajdonában és rendelkezése alatt. Az évszázadokon keresztül fenntartott tulajdonjogi viszony gyökeresen csak akkor változott meg, amikor a 600/1945. M. E. és az 5600/1945. F. M. sz. rendeletek alapján Sopron város erdőbirtoka (a hozzá tartozó kőbányákkal, fűrészüzemmel és faraktárral) állami tulajdonba került, és lényegében a Tanulmányi Állami Erdőgazdaság erdőterületének számottevő részévé szerveződött.

Sopron város és egykori urbéres községi erdeinek közel hét évszázados történetét célszerűen, az eddigi kutatások alapján, négy nagyobb korszakra oszthatjuk. Ezek a következők:

I. Az első okleveles adatoktól 1837-ig, Oderszky János erdőmester jelentéséig.

II. Oderszky jelentésétől (1837) az erdőtvény megjelenéséig, 1879-ig.

III. Az erdőtvénytől (1879) az első világháborúig (1914). Ezt a korszakot Muck András korának is nevezhetjük.

IV. A két világháború között (1914 - 1945). (1)

Az alábbiakban az első három (I-III) korszak vázlatát következik.

I.

A város és urbéres községeinek erdőgazdálkodását a XIX. század 70-es éveitől, de fokozottan történetének első korszakában, a város polgárainak és az urbéres községek lakosságának épület és tűzifa szükséglete határozta meg. Zugn Nándor, aki Házi Jenő nyomán (8) a város lakosságát 1500 körül háromezer lélekre (13:p.1), a hét urbéres községét pedig ezer főre becsüli (13:p.34), kiszámította, hogy az akkori erdőbirtokok a lakosság közszükségletét bőven fedezték és "egy családra évenként kb. 18.75 m³ fa jutott, ami akkoriban legalább tíz, jókora szekérrakományt tett ki, és mai mértékben 25 úrméternek vagy 125 métermázsza fának felel meg" (13:p. 34).

Nem így állt a helyzet az épületfával, amely csak részben fedezte a szükségletet. Az állományok ugyanis zömükben keményfa-erdők lévén, csupán az építkezéshez szükséges keményfát tudták bőven szolgáltatni, a fenyőfából, puhafából való minden építőanyagot kénytelenek voltak idegenből vásárolni (1404, 1420, 1427/28. évi számadástörvények. Vö. 8: II/2, p. 296, 309, 377).

Az erdőbirtokot, amely vagyonszösségi alapon közbirtokossági erdő volt, a város polgárai úgy hasznosították, hogy a termelési költségeknek megfelelő csekély váltságdíj fejében az őket terhelő adóval egyenértékű épület- és tűzifát kaptak; az urbéres községek lakói pedig az urbéres telkeknek megfelelő mértékben részesültek az erdő termelvényeiből. Az erdővel egyébként a város tanácsa illetőleg a községi eljárás foglalkozott.

A város tanácsát az évről-évre április 25-én, Szent Márk napján összehívott, a polgárok összességéből álló ún. közgyűlés választotta. A városi önkormányzat feje a mindenkor polgármester és a városbíró voltak (Ambtluett), akik a melléjük rendelt 12 tanácsurral (Ratherren) a belső tanácsot képezték. Ez a belső tanács vitte a város ügyeit, fontosabb kérdésekben meghallgatva a 24 tagból álló külső tanácsot, a Vierundzwanziger-t.

Ennek a tanácsnak az erdővel kapcsolatos intézkedései elsősorban védelmi jellegűek voltak. Anélkül, hogy ezen védelmi intézkedésekre részletesen kiterjeszkednénk, szeretnénk utalni arra, hogy már 1455-ben olyan tanácsjegyzőkönyv születik, amely intézkedik az erőtűzek megakadályozásáról. Noha a városi erdő elődeink faszükségletét bőven fedezhette, a polgárság az ok nélküli vágást igyekezett megakadályozni, (1535. évi jegyzőkönyv 21. pontja). Példának álljon itt az 1541. évi közgyűlés egyik felszólalása: "Nőtlen embernek és nem soproni polgárnak nagy büntetés mellett tiltassék meg, hogy - mint ez gyakran történik - maguknak és további eladásra fát vágjanak a város erdejében és a főtisztviselő uraknak erre különös gondjuk legyen, mert ebből az erdők nagy pusztulása származik" (8: II/2, p. 280).

Az erdők védelmének és a használatok korlátozásának még hatékonyabb eszköze volt az a rendelkezés, hogy az erdő egy-egy részében a vágást megtiltották és ott nemcsak az épületesfát, de a tűzifa termelését is csak a hatóság engedélyezhette. Ezek az időről-időre kijelölt erdőrészek voltak a védett erdők (panwald, panholtz), amelyekről először 1455-ben, a Dudlesz-erdővel kapcsolatban történik említés (8: II/2, p. 177) és ettől kezdve gyakran megismétlődik (pl. 1526-ban, 1541-ben stb.). A rendelkezés azért figyelemreméltó, mert belőle megállapítható, hogy a kúbéri társadalom bomlásával, a középkor vége felé a soproniaknak már kétféle üzemmódu erdejük volt. "Az egyiket azok az erdőrészek alkották, amelyekben a polgárok és valószínűleg az urbéresek is tűzelőjüket vághatták. Ezeket főleg kisebb méretű sarjakkból nőtt fák alkották. A másik nagyobb méretű, öreg fákból állt, amelyek között bizonyára sok volt a magról kelt és amelynek a felujtása is legalább részben magról történt természetes uton és amelyekben csak engedéllyel lehetett fát vágni. Előbbi a mai sarjerdőnek, utóbbi a mai szálerdőnek felelne meg." (13:p. 41).

Itt érdemes megemlékezni arról is, hogy a panholz, azaz védett erdő ellenlábasa a freiwald volt, például Ágfalva és Lépesfalva között, de nyilván máshol is, ahol - egyéb erdőtessékekkel ellentétben - a tűzifát szabadon (frei) vághatták.

A XV. és XVI. századi városi erdőgazdálkodás fahasználati módjairól alig tudunk. Bár egy 1526-ból származó jegyzőkönyv (8: II/2, p. 200) arról tesz említést, hogy a Pintytetőt (Kogl, Finkenkogel) Kolb Gáspár városbíró (e család vezetéknevét őrzi a mai Kóp-háza község nevének első tagja) teljesen, azaz tarra vágatta. Az egész polgárság azon nyomban tiltakozott az eljárás ellen és kérte a város vezetőségét, hogy "jelöltessenek ki a fák különféle helyeken és egy helyen ne pusztítsanak el minden fát". Ha ebből messzemenő következtetést nem is vonhatunk le, bizonyos, hogy elődeink erdővédelmi megfontolásokból már akkor a mai kor szálaló üzemmódja alapján kivánták értékes, tilos erdeiket használni és tiltakoztak a tarvágás ellen.

Az erők korai fafajösszetételére nézve pontos ismereteink nincsenek, mert sehol a jegyzőkönyvekben fafajok megemléítését nem találjuk. Csak számadástörvényekből következtethetünk arra (vö. 8), hogy a város erdeiben nagyobb terjedelmű fenyvesek nem voltak; az erdőket bükk, gyertyán, tölgyek, cser, nyír és rezgőnyár állományok alkották. Feltehető, hogy az erdők fafajösszetétele idegen fafajok behozatala által századokon keresztül nem is nagyon változott s így az 1736-ból származó leírás (11a: I, p. 697) az ennél jóval korábbi viszonyokat is főbb vonásokban tükrözi. E leírás szerint - amely hivatalos vizsgálat nyomán született - a Lépesfalva határában fekvő Teifgraben mindkét oldalán a tölgyön kívül nyír, rezgőnyár, gyertyán és hárs volt ta-

lálható. Az első és második halomnál bükk és tölgy, a Hermesz és Rámmel árokban tölgy. Általában a hegyvidék uralkodó fafájának a tölgyet (nyilván a kocsánytalan tölgyet) mondja, s a bükk említése az első írásos bizonyítéka bükkállományok egykori nagyobb kiterjedésének. A hár megnevezése is érdekes, ez is több volt a multban ezen a területen, mint napjainkban.

Az 1736 novemberében készült, említett leírást - fafajmegoszlás tekintetében - szerencsésen egészíti ki félszázaddal később Sárközi András városi mérnöknek 1787-ben 1" = 100° méretarányban elkészített és Sopron város erdőségeiről eddigelé ismert legrégebbi ránkmaradt erdőtérképe, illetőleg az ehhez csatlakozó kimutatás és leírás. Sárközi András térképével Firbás Oszkár kitűnő tanulmánya (7) foglalkozik, itt ezért csak utalok rá. Mindencsetre a térkép a mai hegyvidéki erdészet 8100 khold kiterjedésű területét öleli föl és a keményfa erdőket 36,8%-ra, a lágyfa erdőket 39,6 %-ra, a vegyeserdőket 23,6 %-ra becsülte. Korosztályok megoszlása szerint az erdők 44,4 %-a volt 1-10 éves, 37,9 %-a 11-20 éves, 11,9 %-a volt 21-30 éves és mindössze 5,8 %-a volt 32 évnél idősebb állomány.

Az erdők korviszonyai a XVIII. században tehát már tipikusan sarj-erdőgazdálkodásra mutatnak s a szálerdő mindössze 131 kholdra zsugorodik össze. Középerdőnek csak nyomai találhatóak és a vágásokban visszahagyott több-kevesebb hagyásfa alig tekinthető középerdő kialakítására irányuló céltudatos tevékenységnek. Legrosszabb állapotban a városhoz közel eső és a harkai, bánfalvi erdők voltak. A pöcsi dombot (Zaufsig) csak cserjés takarta.

Elmondottakból kitűnik, hogy a város bár a XV. századtól kezdve állandóan arra törekedett, hogy erdeit védje és az oktalan erdőpusztításokat tilalmazza, törekvése nem sok eredményt hozott a XVIII. század elejéig. Nagyon helyesen állapítja meg Tamás József (12:p.5), hogy azok a kisebb vágásterületek, amelyek a város polgárai illetőleg az urbéresek tűzifa és épületfa szükségleteinek kielégítése során keletkeztek, ekkorra már összefolytak, tehát nagyobb területre terjedtek ki. A jobb talajokon gyorsabban, a gyengébb termőhelyeken és gerinceken lassabban fejlődő, különböző koru, de soha magasabb vágáskort elérni nem tudó, sarjfiatalosok keletkeztek és ezáltal két és fél évszázad alatt tarvágásos sarjerdő üzemmód fejlődött ki, amelyhez a legeltetés és alomszedés is járult. Ma már nyilvánvaló előttünk, hogy az állományok termőhelyének leromlását nagyban elősegítette az akkor közép-európaszerthe elterjedt szemlélet, mely szerint "a fiatalosokban gyakran előforduló és a tölgy fejlődését károsan befolyásoló nyireket, rezgőnyárákat, gyertyánokat, hársakat tűzzel-vassal irtották". A korszellem tükröződik abban is, hogy a városgazdából és a két, erdőügyekkel megbízott tanácsurból (Waldherren) álló bizottság a tarvágásos üzemmódot a könnyebb ellenőrzés és kezelés miatt intézményesítette (1736. évi leírás 3. bekezdés).

Az egyre növekvő fainség a város vezetőségét egy sor fontos intézkedés megtételére készítette. Mindenekelőtt a már korábban tilalmazott erdők védelmének nagyobb érvényt szerzett, a közeli erdőkben minden használatot betiltott, a kihágásokat súlyosan megbüntette. Takarékosági intézkedést jelentett a vágásokban heverő törzsek feldolgozása és a faanyagok a vágásokból legkésőbb Gergely napig (március 12) történő kiszállítása. Felléptek a legeltetés ellen és a fahasználatokat a város saját embereivel, nem részért, hanem készpénz ellenében végeztette. A tarvágások és térszakozás divatos alkalmazása következtében visszamaradó vágásterületeket néhol már mesterségesen erdősítették.

Az említett, zömmel adminisztratív intézkedések sajnos nem mindig kerültek végrehajtásra s az erdők állapota a XIX. század elejéig tovább romlott. Az erdészeti bizottmányt, amely ekkorra már a város erdőgazdálkodásáért felelt, a városi erdőmesteren kívül évről-évre ujraválasztották és ez is egyik forrása volt az egységes, következetes irányítás hiányának. Azt, hogy az erdőmester mennyire a hozzá nem értő városi tanács illetőleg bizottmány befolyása alatt állott, bizonyítja Pettkó József városi aljegyző 1805 évi október 25-én kelt husz pontból álló utasítása az erdőmester számára.

Lényeges volt ezért a városi erdők rendezésének, számbavételének és gazdasági irányelveinek kidolgozására való törekvés jelentkezése. Ezen az uton az első lépés Müller Dániel József városi mérnöknek 1818-ban készített térképe volt a Dudlesz erdőről, amely szerencsésen egészítette ki Sárközi korábban említett hegyvidéki térképét. A térképhez csatolt jegyzőkönyveket az udvari kamara 1823 március 19-én 8495 szám alatt jóváhagyta és sok értékes, itt nem részletezhető adatot őrzött meg számunkra. Fogyatékosága volt viszont, hogy a leromlott soproni erdők megjavítására nem tett javaslatot. Az első ilyen okmány csak néhány évvel később, 1837-ből maradt ránk a második korszak kezdetén.

II.

Ez az okmány Odorszky János visegrádi erdőmester 1837 szeptember 19-én keltezett reviziós jelentése, amelyet ő Vizkelety Mihály kir. tartományi biztos június 30-án kelt rendelete értelmében (Soproni áll. lt. Fasc. XI. No. 4028) július 19-én kezdett meg és két hónapon át folytatott. Amikor Odorszky János 1837 szeptember 19-én Sopronból, hasonló megbizatással Kőszeg sz. kir. város erdőgazdálkodásának felülbirálatára Kőszegre indult, olyan részletes jelentést hagyott hátra a városi és urbéres erdők állapotáról, amelyből az akkori erdőgazdálkodás egész keresztmetszete megrajzolható. Természetesen jelen keretek között erre nincsen mód, inkább csak utalni szeretnék, hogy e kérdéssel a Soproni Szemle 1966 évi 4. számában részletesen foglalkoztam (5:p. 320-331).

E helyen csak hivatkozni kívánok arra, hogy Oderszky idejében a városnak 12067,2 khold erdeje volt, a város és nyolc urbéres községe között megosztva. Ebből a 30 éves vágásfordulóban kezelt sarjerdő 12014,7 kholdat tett ki, szálerdő mindössze 52,6 khold volt. Ha ehhez az erdőterületek közé beékelte kulturterületeket (381,3 khold) és a marhahajtó csapákat is (363,7 khold) hozzászámítjuk, összterületként 12812,3 kholdat kapunk, amelynek gondja ekkor már az erdőmesterre és a 12 erdőőről álló személyzetre hárult. Ezen kívül az erdészeti állományba tartozott a külön fatelep vezetője és a faraktárőr, akiknek kötelmeit ekkor már egy, 1831 július 29-én kelt 2934 számú tanácsai jegyzőkönyv rögzítette.

A fanemek tekintetében mai viszonyainkkal sok megegyezést találunk. A Dudlesz erdőt zömmel csertölgy, kevés kocsányos és kocsánytalan tölgy, továbbá sok boróka és cserje alkotta. A Szárhalmi erdő, amely a Tómalomig Balfhoz tartozott, sokban hasonlított a Dudleszhoz, csak még erősebben elpusztult és bokrosodott. Uralkodó fafaja a cser és molyhostölgy volt, gyertyánról a jelentés csak kis területen, az ugynevezett Bischofacker mellől tesz említést. A Szárhalmhoz északon csatlakozó Fertőmeggyes község urbéres erdeit nagyjából cser és kocsánytalan tölgy alkotta, molyhostölgyről nem történik említés. A jegyzőkönyv és Hasenauer Márton városi mérnöknek 1835-ből származó, Oderszky jelentéséhez csatolt elaborátuma egyaránt panaszodik a sok nyír, rezgőnyár és boróka felverődése miatt, megemlékezik egy kevés gyertyánról és a Császár erdőben akácról (!), továbbá két helyen kevés fenyőről is. Ez utóbbi vagy fekete- vagy erdei fenyő lehetett. Erről állapítja meg Oderszky, hogy a "Pudwald"-ban gondozott állományát tarra vágták és 1805-ben tölgygel telepítették be. A balfi, kópházi és harkai kerületekről itt nem kívánok szólni. A hegyvidék mélyebben fekvő területein gyertyános - kocsánytalan tölgyesek és a Buchbründl, Tothesbründl környékén bükkösök állhattak. A Váristól az Ultráig és Brennbergig terjedő, tehát a Fáberrétet, a Kecsketarak környékét, Várhelyet, Madár-, Tacsai- és Tolvajárkot, a Tölgyesmocsárt, Kőhalmot stb. magában foglaló bánfalvi kerület kocsánytalan tölgyben, bükkben, gyertyánban és rezgőnyárban volt gazdag. Különösen sok bükköt említ a jelentés a Vashegy, Házhegy, Ultra és Hollergraben környékéről. Figyelemreméltó, hogy a Várhelyen akkor "egy nagyon szép, 64 éves erdeifenyves és egy hasonlóan szépen fejlődő jegenyefenyves állott, amelynek törzsmagassága 10-12 ölet is elérte és természetes ujlata is volt" (Oderszky jelentéséből).

Az erdei- és jegenyefenyvestől nem messze a térkép szelidgesztenyést tüntet fel; ezt azonban Oderszky idejében már tarra vágták és helyét tölgygel erdősítették be.

Az ágfalvi kerület, amely nagyjából a Kövesároktól a Tódl és Borsóhegy irányában az Asztalfőig húzódott, bükkben és gyertyánban volt a leggazdagabb. A fenyvesek erdei- és lucfenyvesek voltak, 15-28 év közötti korokban, az 1800-1822 évekből.

Általában az állományok záródása 0,5 - 0,8 között volt. A fakészlet a multhoz viszonyítva csökkent, amit a külterjes sarjgazdálkodás mellett a túlhasználatok rovására írhatunk. Részletek mellőzésével, Oderszky jelentéséből megtudjuk, hogy az összes évi termelés 6902 öl hasábfá és 8413 rakat rőzse volt. A rakatok 6 láb szélesek és 3,5 láb magasak voltak. Hasábfának minősült a 2,5 - 4,0 hüvelyk vastagságu anyag hasítatlanul és a 4 hüvelyknél vastagabb anyag felhasogatva. Míg a rőzserakatba a 2,5 hüvelyk alatti átmérőjű anyagot válogatták. A rőzsét a polgárok vagy részért, vagy pénzért elszállíthatták, a hasábfá azonban jórészt a fatelepre került, ahol kemény- és puhafa hasáb illetőleg dorong választékban elkülönítve került felmáglyázásra. A fatelepen tárolták egyébként a fűrészszelendő és a már fűrészelt anyagot is, amely a kimutatásban szereplő tetemes mennyiség után itélve a városnak jelentős hasznot hozott.

Oderszky jelentése és az azt követő időben természetesen nemcsak fahasználat, hanem más erdőgazdasági intézkedések is történtek. Mai értelemben vett felújítógázásokról és alátélepitésekről ugyan nem beszélhetünk, mesterséges erdőfelújítás azonban folyt. Erdősítésre persze csak akkor szánták el magukat, ha a leromlott állományok csökkent sarjadzási képessége miatt erre kényszerültek. A mesterséges felújítás zömben tölgyekkel történt, vetés útján. Vörös-, fekete-, erdei és lucfenyő telepitése ekkor még csak szórványosan fordult elő. A városi tanács kimutatása szerint erdőápolásra és telepitésre évente átlagosan 1200 forintot fordítottak.

Oderszky János által leírt és fentiekben igen kivonatossan ismertetett viszonyok főbb vonalakban az 1870-es évekig semmit sem változtak. Oderszky javaslatait, amelyek a túlhasználatok tilalmazására, a legeltető és megszüntetésére és más rendszabályokra vonatkoztak, elfektették, vagy csak rövid ideig valószínűsítették meg. Az erdő, az ébredő kapitalizmusnak ebben a korai korszakában elsősorban üzletet jelentett a város vezetőségének. Az 1868-ból és 1870-ből származó polgármesteri jelentések pl. azt mutatják, hogy az erdő jövedelme 40053 forint és 79 krajcár, illetőleg 57537 forint 48 krajcár volt. A kiadás ezzel szemben 28917 forint 57 krajcár, illetőleg 34876 forint volt.

Pedig a városnak ebben az időben már képzett erdészei voltak. Az erdőmesteri tisztséget Oderszky idejében Rinaldi János, a fatelep vezetését Dorner Keresztély látta el. Rinaldit 1868 szeptember 5-én Hlavaček Frigyes wohnitzi kamaráerdész követte, aki tervbe vette a területek új felmérését, korosztálytáblázat készítését, szolgálati szabályzat megírását stb. Erre szükség is volt, mert mellette már három I. osztályu négy II. osztályu és öt III. osztályu erdőőr és több kerületi erdész működött. Szervezeti szabályzata el is készült és ránk is maradt. Belőle a járandóságok és illetmények pontosan megállapíthatók. Szervezeti felépítése Hlavačeknek

1873-ban a minisztériumba való távozása (Soproni áll. lt. Fasc. XXV. 1873/17507) és Scherffel Róbert főerdésznek erdőmesterré történő megválasztása után (Uo. Fasc. XXV. 1873/17616) is megmaradt.

A beosztott személyzettel e helyen nem kívánok foglalkozni, csupán megjegyzem, hogy az erdőhivatal időközben, 1864-ben erdőhivatali adjunktusként (Waldamtadjunkt) Wildner Jánost nevezte ki a városi erdők felmérésére és térképezésére. A földmérési és erdőbecslési munka 1869-ben a Dudleszben és a Szárhalmon, továbbá a balfi kerületben be is fejeződött és az erdőknek szigorú alapelvek szerinti fahasználati terve érdekében a város Michlitz Róbert einbenbürgi (Morvaország) erdősziskolai igazgatót és Hollán Frigyes gödingi erdőmestert hívta meg (Uo. Polgármesteri jelentés 1869).

Nevezettek az erdő általános képét a következőkben adják meg: "Nagy kiterjedésű, rosszul felujult tarvágások sorakoznak egymás mellé, mindinkább csökkenő mennyiségű kocsánytalan tölgy s egyre jobban terjedő gyertyán, nyír és rezgőnyár eleggyel. Ezt a képet szakitják meg a mindenestre telepítésből származó, jól fejlődő, magról kelt 20 - 30 éves, kisebb kiterjedésű kocsánytalan tölgyes állományok, különféle fenyőfajokból kipótoltt, többé-kevésbé elfogadható lomb sarj fiatalosok s azok a kisebb 15 - 40 éves, elegyetlen fenyőcsoportok, amelyek természetes úton illetőleg mesterséges telepítésből származtak". Javaslatuk a soproni erdők gyökeres átalakítására irányult és a németországi luc-, illetőleg a morvaországi erdei fenyő monokulturák mintájára a luc-, az erdei és a feketefenyő, kisebb részben pedig a jegenyefenyő tömeges megtelepítését ajánlották. Ezért 1870 a fenyvesítés kezdete Sopronban s így fordulópont a város erdőgazdálkodásának történetében.

III.

Az 1870-es év, mint történetünk harmadik "etappe"-jének kezdete, fordulópontot jelent azonban a fenyvesítés megkezdésén túlmenően azért is, mert a revízió által adott javaslatok mellett ekkor készül el az első ideiglenes soproni üzemterv, felemelt vágásfordulóval, tarvágásos üzemmóddal és a lucfenyő erőteljes alkalmazásával; továbbá fordulópontot jelent az 1871-ben megjelent országos érvényű LV. törvénycikk az erdőterületek arányosításáról és tagosításáról, majd az üzemterveknek 1876-ban Pausinger János miniszteri biztos és Slatinsky Adolf hercegi erdőmester részéről történő felülvizsgálása és legvégül az 1879. évi XXXI. tc., vagyis az új erdőtörvény.

Ennek az új erdőtvörvénynek eredményeként született meg az az urbéri rendezés is, amely Sopronban 1879-ben ért véget s amely az urbéres erdők ügykezelését az urbéres erdőbirtokosságokra bízta. Ezáltal a város tulajdonában maradt erdőkben az eddigi urbéri jelleg is megszűnt. A város birtokos polgárai lemondtak az erdő után élvezett ingyenes fajárandóságukról, "az urbéres községek urbéreseinek legeltetési és faizási joguk megváltására pedig a város megfelelő erdőterületeket hasított ki" (12: p.68).

Az egész korszakot azonban még az új erdőtvörvénynél is erőteljesebben befolyásolta az a körülmény, hogy 1872-ben, fiatal erdészsegédként a város szolgálatába szegődött Muck András, akinek korszakos működése a soproni erdők arculatán mindmáig maradandó nyomot hagyott.

Muck András működéséről, amely messze meghaladta az előtte működő Scherffel Róbert erdőmester, valamint az 1882-től 1888-ig ezen állást betöltő Bisell Gyula, és az 1888-tól 1908-ig működő Kellner György, majd utóbbinak halálával az erdőmesteri széket megöröklő Zögn Nándor (1908 - ?) hatását, a közeljövőben megjelenő részletes tanulmányomban kívánok szólni (Soproni Szemle, 1967 évf.). Csupán megemlítem, hogy Muck András erdeink megjavítása és ápolása terén kifejtett félévszázados látkadatlan munkálkodása, amely egybeesett az üzemterv szerinti gazdálkodás kezdetével, gyökeresen új korszakot jelentett a városi erdőgazdálkodás történetében. Első intézkedései közé tartozott a már Rinaldi javaslatában is szereplő legeltetési és alomszedési korlátozások határozott megszigorítása és azok gyakorlati érvényesítése (1883), továbbá a 30 éves vágásfordulónak 40, majd 60 éves vágásfordulóra való felemelése (1885), az elgyertyanosodás elleni küzdelem és a fenyvesítési program érvényre juttatása. Működésének gerince az erdőművelés előtérbehelyezése volt, a merkantilista fahasználattal szemben. Nevéhez fűződik az 1885 évi részletes üzemterv is.

Muck András és üzemterve sok évtizedre meghatározta a város fajpolitikáját. Elképzelésében központi helyet foglalt el a végképpen leromlott sajrállományok fenyőerdővé való átalakítása. Bár az erdei és lucfenyő a nyugati részeken őshonosnak volt tekinthető s voltak is belőle kisebb állományok, a vörösfenyőt pedig már 1844-től, a feketefenyőt 1867-től kezdődően ültették (1: p.8), idős és középkorú nagyobb fenyőállományokról nincs tudomásunk. Ezért 1880-tól megindult a nagyméretű fenyvesítés, különösen luccal.

Kétségtelenül, hogy az akkori szemlélet hibáztatható azért, hogy a fenyvesítés során a lucot olyan termőhelyekre is betelepítették, amelyek erre semmiképpen sem voltak alkalmasak. Ezek a nem megfelelő termőhelyre telepített lucosok estek először áldozatul a nagy szárazságnak, az ennek nyomán fellépő szukárosításnak és a gyökérrontó gombák pusztításának. Kevesebb

kár érte a vörösfenyőt, amelyet elszórtan és előszeretettel pótlásra, továbbá nyiladékok szegélyezésére használtak fel, valamint a feketefenyőt, amelylyel kapcsolatban nem hangzott el az "erdei fenyő bélszu" és az Evetria elleni panasz sem. Ebben az időben telepítették először a soproni hegyvidéken a duglászfenyőt és a simafenyőt is (l: p. 10).

A fenyőcsemeték megtermeléséhez szükséges magvakat legtöbbször bécsi vagy bécsujhelyi magkereskedőktől vásároltak (Soproni állt. lt. Fasc. XXV. 1886/23025, 1888/23808/és csemetekertekben maguk nevelték. A nagymennyiségű csemete megtermelésére két nagyobb (városi és zsilipárki) és több kisebb, ugynevezett vándorcsmetekertet létesítettek, sőt még magpergetőt is építettek magtárolóval együtt a mai Fenyves szálló előtti öreg tölgyesben.

A fenyőcsemeték mellett kocsánytalan tölgyet, juhart, kőrist, gledicsiát, zselnice meggyet, akácot is neveltek. Az ekkor fellendülő szlávön tölgy kultusz ápolására Dél-Magyarországról illetőleg Horvátországból is hozattak makkot (Uo. Fasc. XXV. 1894/25452/. Az a körülmény, hogy akadt gyertyán- és hárs csemete vásárlásra is példa (Uo. Fasc. XXV. 1870/16365/ arra mutat, hogy a korábbi nézetek felszámolásával felismerték az alsószintű árnytűrő fafajok erdőművelési jelentőségét.

Az erdősitések során a lucot és az erdei fenyőt legtöbbször monokulturában telepítették, noha Muck András az elegyítés meggyőződéses híve volt. Tőle származnak az erdei fenyő - feketefenyő és vörösfenyő foltonkénti elegyítései, a vörösfenyőnek az állományba elszórtan és a pótlásra szoruló fiatalosokba történő alkalmazása, továbbá a helyes esztétikai érzékel kialakított vörösfenyő fasorok.

Az állományok átalakítása során történtek intézkedések a cser visszaszorítására és az akác megtelepítésére is abból a célból, hogy ezen két gyorsan növényöző fafajjal foltozzák ki a sarjakról csak nehezen és hézagosan felujult sarjfiatalosokat. Az átalakítás mindenütt megindult, kivéve a harkai kerületet, ahol kellő munkaerő nem állott rendelkezésre.

Az állományátalakítások zöme mesterséges erdősitéssel, tarvágás után történt. De igen érdekes volt az a szokás, hogy itt-ott a vágásokban, kataszteri holdanként kb. száz darab javatorzset visszahagytak a következő fordulóig, hogy a nagyobb méretű fa megtermelése mellett bő makktermést és kedvező természetes felujulást biztosítsanak (a középerdő elve).

Ami a fahasználatot illeti, az 1885 évi új üzemterv utáni időben, pl. 1887-ben a város 10857,82 kh erdőterületéből 260,64 kh-t termeltek le (Polgármesteri jelentés 1887:86). A termelésből faraktárba szállítottak innen 5460 m³ hasáb és 6224 m³ dorongfát. Ebből a városnak főhasználatként 69512 forint, mellékhasználatként 8328 forint, összesen 77937 forint jövedelem jutott. Ha ebből levonjuk a 37093 forintnyi kiadás összegét, a város tiszta jövedelme 40843 forintban adható meg. A fahasználatok és a város pénzgazdálkodása fentiekhez hasonlóan alakult a következő években is.

Annak megállapítása, hogy a jövedelmet valóban az erdőművelésre fordították-e vagy pedig ez csupán indokolásul szolgált a veszteséggé váló városi gazdálkodás mérlegének egyensúlyba hozására, jelen keretek között nem elemezhetők. Mindenesetre a kettő összehangolása érdekében kellett valószínűleg az 1885 évi üzemtervet egyes részeiben 1895-ben, elkészülte után 10 esztendővel a revízió során módosítani és a rohamosan meginduló kapitalista vállalkozások, a soproni iparosodás, a századforduló nagy építkezései (Baubank) költségeinek fedezésére bizonyos áldozatokat hozni. 1895/96-ban építették meg Muck András tervei szerint a Városligetbe vezető kocsit is (Polgármesteri jelentés, p. 35).

Muck András tevékenységének súlypontja a soproni hegyvidék területére esett és az 1879 évi urbéri rendezés után a városi közbirtokosság tulajdonából a város tulajdonába került szárhalmi és Dudlesz erdők alárendelt szerepet játszottak. Kevés kivétellel ezek az erdők kizárólag a város tűzifa ellátását szolgálták.

Az első világháború erdeink fokozottabb igénybevételét követelte és a munkaerőhiány jelentkezése miatt az erdőnevelési munkák elmaradtak. A háborút követő trianoni szerződés azután nemcsak az országot tette az európai államok egyik, erdőben legszegényebb országává, hanem Sopron város erdeiből is egyrészt Ausztriához csatolt. Új üzemterv vált szükségessé, új elgondolásokkal, számotvetve szegénységünkkel. Ez az új üzemterv 1925-ben, egy bizonyos mérvű gazdasági konszolidáció idején, Muck András működésének korszakát meghaladó időpontban született. A város erdőbirtoka ekkor kb. 8000 kh volt, nem számítva a Kövesároktól nyugatra eső 2000 kh-t, amelyet tulajdonjogának fenntartása mellett 1923 évi augusztus elsejével tanulmányi célból kezelésre a város falai közé érkezett selmecbányai Erdészeti Főiskola számára átadott. Az erdőtest öt üzemosztályra oszlott (A - E). Ezek közül az egyik 40 éves vágásfordulóval kezelt, jobbára tölgyből, cserből és akácból álló üzemosztály volt. A másikat 1800 kh-on 50 éves vágásfordulóban kezelt szálerdő tette ki. A másik két üzemosztály - összesen 6700 kh területtel - egy harmadát 50-60 éves sarjeredetű gyertyános, tölgyesek és kis részben bükkösök alkották. A harmadik harmadot mesterségesen

telepítették be fenyővel. Ennek, a két világháboru közötti időszaknak erdőgazdálkodása azonban már éppen úgy túlhalad értekezésünk kitűzött határán, mint a felszabadulást követő korszak erdőgazdálkodási törekvéseinek elemzése.

I R O D A L O M

=====

1. Csapody István, Sopron város erdőgazdálkodásának 100 éve (1848-1948). 1955. Kézirat.
2. A Tanulmányi áll. erdőgazdaság története. 1962. Kézirat.
3. A Sopron megyei "Nagyerdő" története. Soproni Szemle 1963. évf. 217-226.
4. Adatok a Sopron megyei erdők 18-19. századbeli állapotához. Soproni Szemle 1964. évf. 163-165.
5. Sopron város erdeinek története Oderszky János jelentésétől (1837) Muck András működésének megkezdéséig (1872). Soproni Szemle 1966. évf. 320-330.
6. Firbás Oszkár, A legrégebb erdészeti térkép Sopronból. Soproni Szemle 1957. évf. 109-117.
7. Adalékok a soproni erdők XVIII. századbeli állapotához. Soproni Szemle 1957. évf. 276-281.
8. Házi Jenő, Sopron sz. kir. város története. Oklevéltár. Sopron.
9. Mollay Károly, Névtudomány és várostörténet. Dágtól Ágfalváig (1195-1416). Soproni Szemle 1961. évf. 114-130.
10. Képek Sopron történetéből. In: Sopron. Panoráma kiadó. Bp., 1965. 19-56.
11. Póda Endre, Sopron sz. kir. város monografiája. Forrásgyűjtemény. I-III. k. Sopron, 890.
- 11a. Tagányi Károly, Erdészeti oklevéltár. I-III. k. Bp., 1896.
12. Tamás József, A soproni hegyvidéki erdők történelmi fejlődése, leírása fafaj, elegyarány és korosztály viszonylatában napjainkig. 1955. Kézirat.
13. Zúgn Nándor, Soproni erdészeti régiségek. Soproni Szemle 1938. évf. 31-51.

Elhangzott az Erdészettörténeti Szakosztály 1966. évi március 14-i ülésén Sopronban.

A RŐJTÖKMUZSAJI "NAGYERDŐ" TÖRTÉNETÉBŐL

Komlós Géza

Mielőtt a Tanulmányi Állami Erdőgazdaság egyik nevezetes erdejéről, a rőjtökmuzsaji "Nagyerdő" -ről, és annak történetéről közelebbi adatokat vagy tényeket közölnék, engedtessek meg, hogy röviden beszámoljak történeti kutatásaim mikéntjéről, módszereiről.

Erdőtörténeti kutatásaim az eltelt 2-3 évben kimondottan az Erdészetem, a rőjtökmuzsaji Erdészet jelenlegi területén lévő erdőkre szorítottak, s egyelőre a jövőben is csak ezekre a területekre fognak szorítani. Kutatásaim végcélja egy tanulmány megszerkesztése, mely mintegy 100 évre visszamenőleg tárgyalná a rőjtöki Erdészet erdeinek történetét, erdőrésztől lemenő pontossággal. Maga az erdő-történeti leírás községhatáronként tárgyalná az egyes erdőket, kezdve a birtokviszonyoktól az erdőgazdálkodás mikéntjén keresztül a személyzeti viszonyokig. Az általános és az egész erdőtestekre érvényes megállapításokon és következtetéseken belül magának az erdőgazdálkodásnak a mikéntjét szeretném erdőrésztől pontossággal megállapítani, ami gyakorlatilag annyit jelentene, hogy erdőrésztőlre vonatkozóan megállapítanám: milyen munkákon, károsításokon stb. keresztül érte el mintegy 100 év folyamán a mai állapotát.

Erdőtörténeti kutatásaimra az okot és az ösztönzést az az egyedi helyzet adta, hogy részben az Erdőmérnöki és Faipari Egyetem, részben az Erdészeti Technikum több ízben is kijött hallgatóival és tanulóival Erdészetünk területére, amikor is részben a tanárok, részben a hallgatóság részéről hangzottak el kérdések ennek és ennek a területnek a korábbi múltjára vonatkozóan. Ezek a kérdések keltették fel érdeklődésemet és adták az ötletet arra, hogy a rőjtöki erdők történetét a lehetőség szerint felkutassam.

Magát az alapanyag-kigyűjtést a Szombathelyi Megyei Levéltárban és a Soproni Városi Levéltárban kezdtem meg, ugyanakkor a Győri Megyei Levéltárat is végig böngésztem már, de utóbbiban az engem főleg érdeklő régi üzemtervekre soproni, ill. rőjtöki viszonylatban nem bukkantam. Erdőtörténeti kutatásaim alapjául a régi üzemterveket tekintem. Az Országos Erdészeti Egyesület Erdészettörténeti Szakosztálya Közleményeinek II. számában Dr. Ágfalvi Imre és Dr. Márkus László kartársaim is helyesen állapítják meg, hogy az erdő-történeti kutatások kutforrását a régi üzemtervek és a régi térképek képezik. A rőjtökmuzsaji Nagyerdőről 1891-ben jelent meg az első üzemterv, s ebből mintegy 20-20 évre visszamenőleg meg lehet állapítani a korábbi évek erdőgazdálkodását, tehát végeredményben az 1860-1870-es évektől, 100 évre tudjuk rekonstruálni az akkori idők erdőgazdálkodását. 1891-től kezdődően részben a szombathelyi, részben a soproni

levéltárban megtaláltam minden 10 év - ill. közben 9, ill. 12 év - üzemtervét, így az 1891. évi, az 1901. évi, az 1911. évi, az 1920 évi, az 1923. évi, az 1932. évi és végül az 1942. évi üzemterveket mind sikerült felkutatnom, így az elmúlt mintegy 100 év erdőgazdálkodási munkáját összesen 7 régi üzemterv alapján tudtam úgy ahogy rekonstruálni.

Tekintve, hogy az üzemterv nemcsak az üzemtervi időszakra, hanem az azt megelőző és részben azt követő időszekekre is fontos történeti kutforrás, különösen akkor, ha megfelelő erdészeti térképpel is el van látva, mindenképpen a régi üzemterveket tekintetem és tekintem elsősorban is kutatásaim alapanyagául.

Figyelembe véve azt, hogy egy erdő jelenléte és az ebben folyó erdőgazdálkodás kölcsönös hatással van az illető területre, községre, annak lakosságára, környezetére, erdőtörténeti kutatásaim során ezeknek az erdőterületeknek közvetlen környékével is kell foglalkoznom. Legelsősorban ismerni kell annak a községnek a történetét, melynek határában a kérdéses erdő fekszik, annak a községnek vagy településnek lakossága történetét, hiszen életük minden korban és minden körülmények között szorosán összenőtt az erdővel s a kölcsönös hatás minden korban fennállt. Ezen a téren viszont már egy érzésszerű határt kellett és kell megszabnom, kutatásaimban csak addig mentem el, amennyit az illető erdő története megkívánt, hiszen a néprajz az erdő és a nép kapcsolata stb. már egy más tárgy kutatás anyagát képezné. A különböző Urbáriumok felkutatása és felhasználása, az egyes nemzetségek történetének vizsgálata esetemben még inkább csak a jövő munkatervemben szerepel, így ezekről most bővebben nem is kívánok szólni, hiszen ezen alapanyagokkal még csak kis mértékben rendelkezem.

Kutatási módszereim ismertetésénél szeretném hangsúlyozni az erdők volt személyzetének, munkásainak szerepét is. Bár több mint 20 év telt el az erdők tulajdonjogi változásai óta, a régi erdők régi személyzete és munkásai nagy részben még élnek, így az ő visszaemlékezéseik, a velük történő elbeszélések értékes anyagot szolgáltathatnak az erdőtörténeti kutatásokhoz. S ha pontos m³-eket, kh-területeket és évszámokat már nem is várhatunk az életben lévő tanuktól, de az egyes erdőkre vonatkozó erdőgazdálkodási módszereket, az erdő fontosabb eseményeit, egy-egy nagy tarvágást, új területek belépését, stb. tőlük elfogadható pontossággal és részletességgel megtudhatjuk. Az élő tanuk visszaemlékezéseit különösen akkor tudjuk értékesen felhasználni, ha az egyes erdőkre, és egyes időszakokra nézve a régi üzemtervekből gyűjtöttünk ki már adatokat és ezen munkák részletesebb tárgyalására kérdezzük vissza az embereket.

Rátérve a rőjtöki Nagyerdő történetére, először magáról a község-ről, munkahelyemről és lakóhelyemről számolnék be röviden. Rőjtökmuzsaj község Rőjtök és Muzsaj községek egyesüléséből keletkezett, az 50459/V.B. M. számú rendelet alapján, 1928. február 28-i időponttal. Muzsajt 1232-ben, Rőjtököt pedig 1265-ben említi az első középkori írásos forrás.

Maga a Nagyerdő az 1852-ben foganatosított urbéri birtokrendezés óta a gr. Széchenyi családnak kizárólagos tulajdonát képezte. A Soproni Kir. Törvényszék, mint hitbizományi bíróság, az egész erdőbirtokot, a gr. Széchenyi iváni hitbizomány vagyónállagához csatolta.

A Nagyerdő, mint Rőjtökmuzsaj határába eső erdő, a 44. Kemenes-alja erdőgazdasági tájcsoporthoz fekszik, 135-190 m tengerszintfeletti magasságban, kissé hullámos, sík területen. Bruttó területe 705.90 ha, ill. 1226.44 kh. Éghajlata mérsékelt jellegű, 10-10,5 C° átlagos évi középhőmérséklettel, uralkodó szelek az É.-ÉNy.-ak. Az erdő talaja tulnyomó kiterjedésében elég mély, kevés televénytartalmu agyagos homok, a nyugati részen sekély és nagyrészt kavicsos. Az altalaj kötött, sárga agyag, a nyugati részeken azonban kavicsal kevert homokos agyag. Helyenként a kavicsréteg a felszínre emelkedik, minek következtében itt a termőhelyi viszonyok kedvezőtlenebbek.

A Nagyerdő első üzemtervének szövegi leírása elég bőséges. Az erdőrészletek leírásával már kevesebb részletességgel foglalkozik, pl. a T és a Cs elegyarányát összevonja, eredetet nem jelöl, stb. A későbbi évtizedekben kiadott üzemtervek már bőségesebb erdőrészlet-leírásokat tartalmaznak, ugyanakkor az egyéb szövegi leírás változatlanul bőséges, ezt a módszert újabb üzemterveink sajnos már nem vették át.

A Nagyerdőnek már a kiinduló, 1891-ik évben sem volt kedvező a fafaj összetétele, mivel 50 %-ban ugyan ktT, de a másik 50 % Cs. Ez a fafaj összetétel marad meg egészen az 1920-as évekig, de az ezt követő hatalmas, évenként 22-30 kh-at kitevő tarvágások következtében a Cs mindjobban kiterjeszkedik, közben megjelenik az A is, így a mostani években végeredményben a Cs 54 %-ban, a ktT 37 %-ban fordul elő, míg a fennmaradó 9 % főleg A, valamint Ef, Ff, Gy, Nyi és egyéb fafajok. Az elcseresedést nemcsak a Cs sarjak, hanem a Cs csemetével és főleg makkal történő alátelepítések és ezek későbbi pótlásai segítették elő.

Az állományviszonyokra nagyon jellemző az egyes korosztályoknak a vizsgált időszakokban %-os előfordulása. A korosztályok megoszlása érdekes képet mutat. A legfeltűnőbb a korosztályok megoszlásából az, hogy a 31 éven felüli állományok - melyek 1900-ig még elfogadható mértékben vannak jelen, - egyre fogynak, úgy hogy 1920-ban az erdőállomány több mint 80 %-át a 30 éven aluli fiatalosok, ill. rudaskorú állományok alkotják.

Természetes jelensége ez a korábbi évtizedek 40 éves vágásfordulóinak. Az 1932. évi üzemterv megállapítja: "... Az állományok igen gyenge fejlődést mutatnak és szembeötlően gyengék a II. korosztályba tartozó állományok, melyeken határozottan meglátszik, hogy bár annak idején ezen területek is sikerrel alátelepítették, csak hogy előretörtek a sarjak és gyombokrok. A fiatalosokban még mindig sok a sarjhajtás és gyombokor, ... ezek kiirtására a háborus viszonyok következtében akkoriban kellő gondot nem fordíthattunk, s így elnyomták, kipusztították a magról kelt egyedeket, hogy ma már csak egyes, igen ritkán előforduló, elnyomott, csenevész egyed hirdesse a foganatosított munka majdnem teljes kárba vesztét." - A fiatalosok rendszeresen pótlásra szorulóknak ebben az időszakban, 60-70 %-os záródásukkal, amely záródás nagy részét a gyenge minőségű és kevés fatömeget adó sarjak, nem egyszer sarjbokrok teszik ki. A gyéritések elvégzése rendszertelen, maguk az üzemtervek pedig ismétlődően előírják a gyéritések rendszeres, okvetlenül szükséges elvégzését. Az akkori évtizedeken hiába keressük a legnagyobb és legjobb fatermést biztosító elegyes, többkaru és többszintű állományokat, a Cs és ksT-ktT elegyedése nem eszményi, de még csak el sem fogadható, az állományok egykorúak, hiszen a "térszakaszozás" elmélete alapján levágott állományok sarjról, többé-kevésbé egyidőben ujulnak fel, ill. pótoltnak. "Második szint"-ként csak a cserjeszintet alkotó sarjbokrokot és gyombokrokot találjuk.

A korábbi évtizedek erdőgazdálkodásának rövid ismertetését a mag- és csemetetermeléssel kezdem. Itt sok mondanivaló ugyan nincsen: a maggazdálkodás 1890-től 1945-ig csaknem teljes mértékben a Cs és T makkok begyűjtésére szorított, s némi magot is gyűjtöttek. A zömmel 30 éven aluli állományok túlságosan sok makktermést nem adhattak. Bővebb makktermések esetén ugyan komoly begyűjtést végeztek az erdőben, így pl. 1935-ben 570 q Cs és T makkot gyűjtöttek be, melynek mintegy 10 %-át alátelepítésre és csemetekerti vetésre használták fel, a többit pedig a környező erdőgazdaságoknál értékesítették, 10-12 pengős áron q-ként. Csemetetermelés a huszas években mintegy 1/4 kh-nyi területen folyt, s csak 1940-ben létesítettek az erdő területén egy komolyabb csemetekertet 1 kh-nyi területen, mintegy félmillió csemete nevelésének évenkénti biztosítására.

1930-ig zömmel és majdnem teljes egészében természetes uton, sarjadzással és "önvetényülés" útján történtek a felújítások, majdnem teljes egészében Cs-ksT-ktT fajokkal, melyet csak néha-néha egészít ki mesterséges erdősités más fajokkal. Az 1891. év előtti időkben végeztek erdősitéseket mesterséges uton, Ef, mÉ és mSz fajokkal, de ezeket egy-két év után már nem találni. Az 1891-ik évtől kezdődően egy-egy évtized alatt mintegy 100 kh természetes, és 60 kh mesterséges vágásfelújítást végeztek, átlagban 60 kh-nyi pótlással. Ezeknek az erdősitéseknek a jellemzői az alábbiak:

- 1./ 1891-től 1923-ig a felujítás természetes uton, részint sarjadzása, részint a kh-ként meghagyott 2025 db magfáról önvetényüléssel történt, mesterséges uton csak a kiveszett tuskók helyét, a beerdősítendő tisztásokat és a későbbi hézagokat pótolták, Cs, T, Ff és A csemetékkel. Az 1900. év előtti felujításokat azonban, mint azt az akkori üzemterv megállapítja, a nagyon elszaporodott "tengeri nyulak" kipusztították.
- 2./ Az 1923-1932. közti 10 évre az üzemterv előírta a felujításoknak az egész területen mesterséges uton, mezőgazdasági közteshasználat (?) melletti elvégzését, mely utóbbi csak 2 évig tartott volna, s csakis kapás növények termesztésével. Fafajként a ksT-et jelölte meg, s csak a silányabb részekre javasolta a Cs és Ff fajokat. Ez a helyes elgondolás azonban a mezőgazdasági közteshasználat iránt mutatkozó igen gyér érdeklődés miatt nem valósult meg. A mesterséges felujítás biztosítására ezért a végvágásra kerülő területeket a vágás előtti 2-3 évben Cs és ksT-ktT makkal alátelepítették, majd a vágás után, zömmel a fenti fafajok csemetéivel, a területeket pótolták.
- 3./ Az 1933-1942 közötti 10 évben a területeket egyrészt alátelepítéssel, 63 %-ban pedig mesterséges uton, Cs, ksT és ktT makkokkal és csemetével, valamint mK suhánkkal és Ff csemetével ujitották fel. Bár elismerésre méltó ezen időszak nagy erdőfelujítási tevékenysége, 10 év természetes és mesterséges felujításainak eredménye csak 146.60 ha volt, az összes felujítások 35.8 %-a. Az akkori üzemterv ezt a nagynak egyáltalán nem mondható eredményt az ápolások sorozatos elmaradásával, a gyom- és sarjbokrok nagymérvű elszaporodásával magyarázta. Ugyanezért végeztek ebben az időszakban oly feltűnően sok pótlást is.

Az 1891. évi üzemterv is felhívja a figyelmet arra, hogy: "... az erdei kártékony gyomnövények, amikor azok a fiatalosok védelméül többé nem szolgálnak, nedvkeringés idején belül kiirtandók." Ennek ellenére, a felhívás időpontjától a felszabadulásig, nem sok nyomát találjuk a szervezett, gondos ápolásoknak. Tanuként tudjuk erre hívni az akkori üzemtervek felhívásait, majd beszámolóit az ápolási munkák elhanyagolásáról, s tanuk erre az egyes évek és évtizedek sikertelen felujítási kísérletei. A feltörő tuskósarjak és gyombokrok meghagyása, a sarlózásoknak és kapálásoknak jóformán teljes mellőzése hű képet mutat az akkori erdőgazdálkodásra: egyik oldalon áll a nagy, mértéktelen és időelőtti fahasználat, másik oldalon pedig a kismértékű, főleg természet-re bizott felujítások sikertelensége, az erdősítések ápolásának nagymérvű elhanyagolása.

Bár az akkori erdőgazdálkodás a tisztításokat előírta, végrehajtásuk mértéke még az akkori szemléletnek sem felelt meg. Az 1900-as években tulzottan nyestek; az akkori üzemterv meg is említi, hogy az eddig divott nyesések csak a 15 éven felüli állományokban kezdhetők meg. A fiatalosok nyesése és ritkítása, a gyomfák kiszedése, az oldalsarjak levágása és a nemesebb egyedeket elnyomással fenyegető gyomfák kiszedése a feljegyzések szerint megtörtént, általában a kezelő erdőtiszt utasítása és az erdőőr személyes ellenőrzése mellett. Ezek a munkák azonban mégsem folyhattak a kívánt mértékben és minőségben, mert a tisztításokat részesben végeztették. Az 1932. évi üzemterv ugyanis megállapítja, hogy: "...a tisztítovágásokat, megkezdve azokat már a vágást követő 3. évben, az uradalomnak még áldozatok árán is fogatosítani kell."

Az 1891. év előtti gyéritésekről csak annyit tudunk, hogy "---a sűrű állományokban a gyéritések fogatosítottak, a szél- hó- és zuzmaradöntött fák eltakarítottak." Az utána következő évtizedek gyéritéseiről már vannak elfogadható írásos bizonyítékaink. A 20-as évekig a gyéritések nagyon is negatív jellegűek voltak, valóban csak az elszáradt, vagy a külső behatások miatt értéktelenebb egyedek kivágása jelentette a gyéritést. Ezt bizonyítja a ha-onként kikerülő 0,6-0,7 m³ faanyag is. A 30-as évek gyéritései már nem mindig negatív jellegű gyéritések, bár az üzemtervi előírásoknak megfelelően az összes fatömegnek legfeljebb 10 %-át, ezen belül az állományalkotó fafajoknak legfeljebb 1 %-át szedhették és szedték is ki. Ettől függetlenül az 1942. évi üzemterv megállapítja, hogy: "... a kellő időben végrehajtott előhasználatok az állományok előnyös fejlődését eredményezték." Az 1920. év utáni üzemtervek megemlítik, hogy "rendes áterdőlésre szükség nincsen", s hogy a gyéritéseket a 20 évnél idősebb erdőrészekben csak mérsékelten kell megindítani. A feljegyzések szerint a "faállományok gyarapodására fontos" gyéritéseket ezekben az időkben el is végezték, úgyhogy a rendszeres, - ha nem is a jelenlegi szakszempontoknak teljesen megfelelő - gyéritések megkezdését és folyamatos végrehajtását az 1920. év utáni évektől kezdődően megállapíthatjuk.

A Nagyerdőt más erdőkhöz hasonlóan, 40, sőt 30 éves vágásfordulóval és sarjerdő üzemmódban kezelték, egészen a felszabadulásig. Az 1923. évi üzemterv már 100 évben állapítja meg a vágásfordulót, de meg is jegyzi mindjárt, hogy a használatok "tartamosságának biztosítása érdekében megszorítva bár, de az 50 éves állományok is tarravágandók, s majd később, minden 10 évben a 10 évvel idősebb állomány vágandó tarra, melynek következtében 51 év múlva (vagyis 1974-ben) már a 100 éves vágásfordulónak megfelelő terület fog tarra kerülni." Bár a későbbiek folyamán a vágásforduló felemelése elmaradt, mégis az 1923. évtől számíthatjuk a vágásfordulónak legalábbis tervezett felemelését. Helyesen állapi-

totta meg az akkori üzemterv, hogy: "... Az Üzemtervben lefektetett gazdasági üzemmód nem felelt meg a meglévő és legnagyobb részben sarjról keletkezett faállományoknak, és a gyenge, a tölgynek csak kis részben megfelelő száraz, köves talajoknak. Ugyanis a jelenlegi haszonélvezők számottevő károsítása nélkül a régi, kivénhedt tuskókon álló, meglévő uralkodó faállomány gazdaságosan nem tartható fenn a régi üzemtervben megállapított vágásfordulóknak megfelelő korig, mert ezen állományokban fatömeggyarapodásra számítani nemigen lehet, sőt évről-évre érzékenyebbé válhatik a fatömegapadás."

Az akkori főhasználat, ill. a régebbi évek főhasználata, gondolom, nem csak a rőjtöki Nagyerdőre, hanem az akkori erdőgazdálkodásra jellemző. Itt az alábbi jellemzést adnám a vizsgált 60 év főhasználataira:

- 1./ Az egyes évtizedek folyamán, a 40 éves vágásfordulónak megfelelően, az egész erdőterület 25 %-a lett tarravágyva, átlagosan 93-137 m³/ha fatömeggel, 36-42 éves korban. Az állományviszonyokra nagyon jellemző, hogy a m³/ha viszonyszám a jelenlegi 175 m³/ha-hoz viszonyítva mennyire alacsony, még a 40 éves átlagkor mellett is.
- 2./ A vizsgált 60 év alatt az egyes évtizedek tarvágásainak területe átlagban hatszorosa a jelenlegi véghasználati területnek, ugyanakkor a kivágott fatömeg a jelenlegi véghasználati fatömegnek átlagban négyszerese.
- 3./ Az egyes fordulószakok megindulásakor meglévő fatömegkészletnek átlagban 60 %-át vágták ki a következő évtizedben, a jelenlegi átlagban 5 %-kal szemben. Nagyon jellemző annak a korszaknak a gazdálkodására, amikor az induló állomány 1901. évbéli fatömegének a rákövetkező évben 90 %-át veszik ki, 36 éves átlagos vágáskorral és 108 m³/ha fatömeggel.
- 4./ Ugyancsak nagyon jellemző az akkori gazdálkodásra, hogy a mostani, mintegy 82 ezer m³ élőfakészlettel szemben az egyes fordulószakok elején csak 18-28 ezer m³ élőfakészlettel rendelkezik az erdő.

A számadatokon, s a belőlük levont következtetéseken felül azt kell még elmondanom a főhasználatokról, hogy a vágásoknál kh-ként 25-30 db, jobb növésű, magról kelt tölgyegyedet, un. hagyásfákat hagytak, egyrészt magfának felujulás érdekében, másrészt, hogy a második vágásfordulóban nagyobb méretű épület- és szerszámfához is hozzájuthasson az uradalom, saját szükségletei fedezésére. Iparifa kihozatalról nem igen beszélhetünk, bár a 30-as évektől kezdődően az üzemterv külön megemlíti ezek mennyiségét, melyek 4-5 %-át tették ki a letermelt fatömegnek.

A fakelendőség és faértékesítés nem okozott különösebb gondot az uradalomnak, mint ahogyan az 1891. évi tüzterv is írja: "... A fatermés részben tővön, részben feldolgozva, a közeli vidék lakosságának adatik el, s készséges vevőre talál." A közvetlen környezet tűzifaszükséglete oly nagy volt, hogy a Nagyerdő évi hozadéka ezt nem is volt képes fedezni. A szerfa szintén nagy keresletnek örvendett. Fakereskedelmet tulajdonképpen csak a vállalkozók űztek, az eladási árak a pénz ingadozásához szorosan hozzátartoztak és a buza árához igazodtak. A főhasználati területeknek kb. a fele árverésen, kisebb parcellákban, u.n. "nyilas"-okban (6x7 öles), tővön szokott értékesíteni, a környék lakosai között igen élénk kereslet mellett.

A Nagyerdő mellékhasználatát főként a vadászat, legeltetés, fűkaszálás, alomhasználat, köztesművelés, mezőgazdasági művelés és egyéb melléktermelés formájában történt. A vadászati jog, mint a földtulajdonnak elválaszthatatlan tartozéka, kizárólag az uradalmat illette. A tulajdonos, ill. az erdőbirtok mindenkori haszonélvezője, fentiek alapján maga gyakorolta a vadászati jogot egészen a 30-as évek elejéig. Utána a vadászatot évi 250 pengőért bérbe adták. A 30-as években a szarvasállomány igen csekély, a korábbi évek nagyobb vadállománya erre az időre megcsappant, hogy aztán a háború befejezése után annál nagyobb mértékben jelenjék meg a vadállomány, főleg a vaddisznó.

A mellékhasználat keretein belül a legeltetés általában csak a réteken és a nyiladékokon volt megengedve a személyzet marháira részére, de tiltott legeltetés az erdőben is történt, amelyre 5 évi elő- és 10 évi utótilalom volt. A legeltetésekről egészen régi feljegyzések is vannak, így pl. 1635-ben a Muzsajon lakó nemesek és jobbágyok közös megegyezéssel írásban fektetik le, hogy "... A tilosokat az erdőben és a határban szigorúan meg kell tartani. Ha mégis valaki rájuk hajt, nappal 1, éjjel 4 Ft birságot fizet, és a kárt megböcsülik. Ha pedig a tilos erdőből be akarja hajtani valaki a barmot és reátámadna, hogy hatalmásul elvegye a marhát tőle, 10 Ft a birsága..." A fűkaszálás szintén csak a nyiladékokon, a mindenkorú réteken és a 2-4 éves fiatalosokban folyt. Az alomhasználat csak az utakon, nyiladékokon volt gyakorolható, itt is csak tűzvédelmi szempontból. Máskülönb az alomhasználat szigorúan tilos volt, ill. csak a felsőbb hatóság előzetesen kikért engedélye mellett volt gyakorolható. Mezőgazdasági termelés első írásos nyomára 1934-ben bukkanunk: ez év júliusában 0,6 ha-os rétet kölesmaggal vetettek be, az erdőtisztítási lovak takarmányozása céljából, s a területen 6 q köles termett. A 40-es években 12-13 kh területen folyik mezőgazdasági termelés, az alkalmazottak természetbeni járandóságának fedezésére és részben az erdőgazdasági lovak takarmány szükségletének biztosítására.

Az erdei utak az akkori kivánalmaknak megfelelően elfogadható állapotban voltak. Ezért, s a kedvező terepviszonyok miatt külön utépitést nem végeztek, a faanyagnak bárhonnan való elszállítása különösebb gondot nem okozott. A feljegyzések szerint az utak jó karbantartására a birtokos mindig gondot fordított.

A Nagyerdő pénzügyi eredményei, terhei tekintetében már a legrégibb üzentervek is megjegyzik, hogy az erdőbirtok szolgálatmentes, csupán a kegyuri kötelékből származó fájárandóságok, s a folytonosan növekvő állami, községi, stb. pótdadók terhelik. Az 1934-1942. közötti nyolc évben pl. az erdőbirtok évi átlagos jövedelme 39.832 pengő volt, az átlagos évenkénti és kh-kénti tiszta jövedelem pedig 35,80 pengő.

A Nagyerdő munkás- és bérvizonyai mindig is kedvezőek voltak. Már az 1891. évi feljegyzés szerint is elegendő munkást szolgáltat a környék lakossága, mely egy öl hasábfá feldolgozásáért 1 Ft-ot, egy öl dorongfa feldolgozásáért pedig 80 krajcárt kapott. A 30-as években főhasználatnál minden 10-ik rész, gyéritési anyagból 1/3 rész, tisztításból pedig 1/2 rész volt a munkásé.

A rőjtöki Nagyerdő felülvizsgálását és ellenőrzését 1891-ben a Bak-Pölöskei uradalomhoz tartozó s Bak községben lakó erdőmester gyakorolta, az erdő kezelését pedig az ugyancsak Rőjtökön lakó erdőőr teljesítette. A két erdőőr a szolgabírótság által felesketett, jelvényél és erdei kihágási naplóval ellátott, törvényi minősítéssel bíró egyén volt. Az erdő kezelésével a 20-as években már a Hitbizományi Uradalom Rőjtöki Erdőhivatala volt megbízva, míg 1940-ben az erdőbirtok kezelésével járó teendőket a marcali Központi Uradalmi Erdőhivatal uradalmi főerdőmérnökének utmutatásai alapján a Rőjtökmuzsajon lakó szakvégzett erdész látja el.

A felszabadulással erősen megváltoznak a tulajdonjogi viszonyok. De ezzel már egy újabb kor kezdődik, melynek történetét most írja a magyar nép. Mai erdeinknek, közöttük a rőjtöki, Nagyerdőnek is további történetét bizonyára meg fogja írni majd egyszer valaki: 60-80 vagy akár 100 év múlva, a mi munkánkat is ki értékeli... S ha munkánk nem is öröké való, de a Nagyerdő és a többi erdő akkor is fenn fog állni, s elárulja majd, hogy ki volt az igazi jóbarátja, és ki nem.

A NAGYHAJMÁSI "DISZNÓS" ERDŐ TÖRTÉNETE

Reuter Camillo

Nagyhajmás község Baranya megye hegyháti járásában, a megye északi határán fekszik. A községet először 1330-ban említik, akkor még Hagymás néven. Ekkor nem Baranyában, hanem Tolna megyében feküdt, mert a régi megyehatár Baranya és Tolna között körülbelül Egyházbér - Komló - majd a Mécsek gerincén futott Pécsvárad és Zengővárkony felett úgy, hogy Mecseknádasd már Tolnában volt. Csak a török kiverése után, némi furfanggal és még több erőszakkal szerezte meg Baranya megye a mai hegyháti járást Tolna megyétől, s évtizedekig pereskedett felette. Végül is döntésre a királynő, Mária Terézia elé került, aki Máza és Váralja községek kivételével az egész területet Baranyának ítélte.

A mohácsi vész előtt Nagyhajmás a Bosnyák család tulajdona volt, s a Tolna megyei Anyavárhoz tartozott. A török időkben a területről nem sokat tudunk. Miután a törököt megelőzően a pálos atyák birtokában is volt, a XVIII. században ők kapták vissza, majd a szerzetesrendek feloszlatakor a katolikus vallásalaphoz csatolták, s mint közalapítványi birtokot kezelték. Így érte meg e terület a jobbágyfelszabadítást, majd az első és a második világháborút.

A XVIII., sőt még a XIX. században is nagy erdőségek borították e területet, amelyet lassan irtogattak, feltörtek. Nagy területeket legelővé alakítottak át. Ez a legeltetés tette azután szükségessé az erdő újjáalakítását. A területet igen vastag lősz takaró borítja, amelyet a legeltetéssel megbontott, majd elpusztított növénytakaró tovább már nem védett. Ennek következménye lett a termőföld lehordása. Először vizmosások, árkok, majd jellegzetes lősz-szakadékok keletkeztek, s ugyanakkor a hor-dalék állandóan feliszapolta a völgyek vízvezető árkait, rétjeit.

Ezen segitendő, Baranya vármegye hegyháti járásának főszolgabírája az 1894. évi XII. t. c. -ben kapott felhatalmazás alapján 1391/1906. sz. határozatával a terület beerdősítését rendelte el. E kedvező indítás után a tulajdonos magyar állam újabb és újabb területeket vont újraerdősítés alá.

Ugy látszik az erdősítést először üzemterv nélkül kezelték, ami-ben alighanem az első világháborúnak is része lehetett. Az első üzemtervet 1920-ban készítették (de csak 44630/1927. I. 4. sz. alatt hagyta jóvá a föld-mivelésügyi miniszter, ami arra mutat, hogy akkoriban alaposan meggondolták, hogy mit irnak alá). Ez az üzemterv az 1921 - 1940. évi gazdasági időszakra szólt.

Az erdősítést elrendelő határozat után, 1909-ben megindul a munka. Egyelőre - mint említettem üzemterv nélkül - s valószínűleg az első világháború okozta nehézségek közepette.

Az erdősítést akáccal végezték, mert az első, 1920-ban készült erdőleírás a 94.8 kholdas erdőterületből már 73.4 kat. holdat akáccal borítottak vett fel. Ez is arra mutat, hogy az erdősítés a nehéz háborús esztendőkké ellenére is előrehaladt.

1920-ban készül az első üzemterv, amelynek címe: "Nagyhajmás "Disznósi" azelőtt "Szvinyaricai" gazdasági osztály üzemterve.". Az üzemterv az 1921 - 1940 közötti időszakra készült.

Az üzemterv megállapítja, hogy "a kialakuló erdő van hivatva... az elhibázott eddigi gazdálkodás összes káros következményeit megszüntetni."

Az üzemterv szerint a gazdálkodás célkitűzése - az említett - talajpusztulás további megakadályozása. E célra - mint abban a korban általában - az akácot tartották legalkalmasabbnak. Az előírás is így akác sarjerdő nevelése lett, 30 éves vágásfordulóval. A felvétel idejében a terület 78%-át már akác borította. Megemlíti az üzemterv, hogy a gyepes foltokba erdeifenyőt és feketefenyőt telepítsünk.

Az akác fentebb említett előnye mellett azért is alkalmas - mondja az üzemterv - mert "gazdasági fát és tűzifát ad ... a felújítás sarjról ... gyors, biztos és majdnem költségmentes."

Az erdősítésre kijelölt területet az erdőrendező három tagba sorolta. Első tag 60.8 kh, második tag 31.4 kh, harmadik tag 2.6 kh. Utóbbi harmadik tag egy különálló vizmosás volt, észak - déli irányban, amely a felszabadulás utáni földreform során kikerült a magyar államerdészeti kezeléséből, s jelenleg is együtt kezelik a mezőgazdasággal. Erre a harmadik tagra továbbiakban nem is térek ki.

Az első üzemterv 1921 - 1940 között főhasználatot nem tervezett. Ez annyiból érdekes, mert 1920-ban már 11 éves állományok voltak, s ha alacsonyabb vágásfordulóval is, de már a második félfordulószakban - hogy az arányos állapot mielőbb bekövetkezzen - már véghasználatot lehetett volna tervezni.

Az erdőrendező a 94.8 kh területet 31.6 kh-as 10 éves hozamterületekre osztotta. Az 1-10 éves állomány fatömegét 369 m³-re, a 11-20 éves állományét 1896 m³-re, a 21-30 éves állományét 3539 m³-re állapította meg. Így a "C"-nek nevezett üzemosztály szabályos készlete 5804 m³, a szabályos folyónövedék 410 m³-ben lett megállapítva.

Igen lényeges és megbecsülendő, hogy az üzemterv állománytisztítást, és 10 éves kortól "okszertű gyérités"-t hangsúlyozottan ír elő. A gyéritési fatömeget kh-ként 34-5 m³-ben állapítja meg, ami viszont akácerdőnél nem sok. Meglátásom szerint igen helyesen előírta, hogy a "favágatás kizárólag késő ősztől kezdődőleg a tavaszi nedvkeringés megindulásáig végzendő s a levágott fa még a tavasz (kizöldülés) beállta előtt a vágásterületekről eltávolítandó."

Területi beosztása a gazdasági osztálynak a következő:

1a erdőrészlet 60.8 kh, rajta 8 éves akác,

2a erdőrészlet 17.3 kh, rajta 0.7 sűrűségű akác, pótlandó
5.2 kh gödrös ültetéssel eF és fF csemetével.

2b erdőrészlet 14.1 kh, rajta 0.3 sűrűségű akác, pótlandó

9.8 kh gödrös ültetéssel eF és fF csemetével. A vizmosásos részek kétszemre visszavágott erőteljes akác csemetével erdősitendők.

3a erdőrészlet 2.6 kh, rajta 8 éves akác.

Különös, hogy a legeltetést, bár annak volt köszönhető a terület termőerejének nagymértékű leromlása, nem tiltották be, hanem "gyakorolható kiméletesen, csakis juhok legeltetése által, de úgy, hogy esős időjárás esetén a legeltetés tilos". Bár érthető, hogy ekkor még nem ismerték az akác talajiránti igényességét, kívánságait, teljesen elhibázott volt éppen juhokra korlátozni a legeltetést, amikor a talajt a juh láb tömöríti a legjobban.

(Sajnálatos, hogy az ujabban terjeszkedő külterjes juhászok hasonló veszélyt rejtenek magukban. Nem számolnak azzal a hatalmas gazdasági kárral, amelyet a legeltetéssel sujtott talajok minőségi romlása jelent.)

Az első 10 év után, 1930-ban elvégezték az előírt üzemátvizsgálást. Az eredmény a következő volt. Főhasználatot nem végeztek, az előhasználatot az előírt 63.4 kh-al szemben 80.7 kh-on végezték el, mert a 2a erdőrészletben az állomány növekedése ezt sürgősen megkivánta. Az előírt 15 kh hézagot fiatalos pótlását elvégezték.

Az üzemátvizsgálási munkarész azt is megállapította, hogy az erdőbirtok 3.4 kh erdőterülettel, és 4.8 kh erdőhöz tartozó egyéb termékeny területtel gyarapodott, s területe összesen 105.0 kh.

Az üzemátvizsgálási munkálat során megállapították, hogy az 1920-ban készült üzemterv további célszerű gazdálkodásra nem alkalmas, elsősorban területi beosztása, másodsorban az üzemtervi térképen észlelt hiányok és hibák miatt. Igen érdekes, amire az előbb már rámutattam, hogy az üzemátvizsgálás során felmerült annak szükségessége, hogy főhasználatokat 10 évvel hamarabb kezdhessék el.

Roppant érdekes és a korra jellemző az új üzemterv szükségességének indokolása. Megállapítják, hogy az üzemterv és térképe nem azonos területet tárgyal, ennek kiigazítása feltétlenül sürgős. Ez érthető abban a zűrzavaros állapotban, amelyben Baranya megye 1920-ban a szerb megszállás megszűntéig volt. A háborús gazdálkodás, infláció és koronaromlás megszűnésével a konzervatív, de mégis biztosan jövedelmező erdőgazdálkodás előtérbe jutásával, az 1929-es gazdasági világválság idejében vetik el az első üzemterv azon erősen túlzott megállapítását, hogy 1940-ig főhasználatot nem lehet gyakorolni. Teljesen indokolt az új üzemterv főbb irányelveit lefektető jegyzőkönyv megállapítása, hogy a főhasználatokat 1931-től, tehát az első üzemterv II. fordulójától szükséges megindítani. Átrendezik az erdő belső beosztását, s a kor szellemének megfelelően nyiladékrendszerrel osztják tagokra és erdőrészekre.

Igen fontos megállapítás az is, hogy egész fordulójazaki vágásterület álljon a kezelő erdőhivatal rendelkezésére. Az a véghasználatot ott fogja gyakorolni, ahol azt az esetről-esetre elbírálandó gazdasági érdek kívánja. Ez bizony igen modern, szinte szabadelvű megállapítás - és állíthatjuk, hogy sok tekintetben ma is követendő példa.

A véghasználat gyakorlására az I. fordulójazaki hozamterület írja elő. Ez a szabályos, azaz a teljes terület 1/3 része, a 30 éves vágásfordulónak megfelelően. A holdankénti fatömeget 53 m³-re becsüli, amelyen évente 1.5 m³ növekedék képződik. A növekedéssel gyarapított fatömeg az első fordulójazakban mintegy 2231 m³, azaz évi 3.3 kh vágásterületen 230 m³ akácfa termelhető ki.

Elhibázott azonban, hogy a legeltetést - az eddigi korlátozások mellett - ismét javaslatba hozza, kivéve a vizmosásból álló 18. tagot. A felülvizsgálatot gyakorló földmivelésügyi minisztérium - igen helyesen - a legeltetést korlátozza, s kiköti, hogy 1940 évvel a legeltetést véglegesen be kell szüntetni, ami azóta is igen kedvező hatású az erdőre.

Elkészült a gazdasági osztály új felmérése alapján az új üzemtervi térkép is, amelynek beosztása - igen kis módosításokkal ma is felfedezhető.

Figyelemre méltó, hogy az új üzemrendezés a gazdasági osztály termelőhelyi osztályát az eddigi Greiner-féle akác fatermési táblák III. termelőhelyével szemben IV-nek állapította meg. Döntését az erdőrendező a pontos fatömegbecslési adatokkal indokolja.

1930-tól azután 1940-ig az elkészült új üzemrendezési feltételek alapján folyik a gazdálkodás, s mint látjuk komoly eredménnyel.

A "Disznós" erdő történetének 1940-ben kezdődő szakasza - amely a következő, 1956-ban készült üzemtervig tart - egyelőre a legismeretlenebb.

Ujra üzemterv nélküli kezelés folyt, természetesen az érvényétvesztett üzemterv célkitűzéseinek szemelőtt tartásával. Sajnálatos, hogy erről az időszakról feljegyzésünk ismét nincsen, így e 16, részben háborus év munkáját felderítenem nem sikerült.

Mégis tudjuk a felszabadulás idejéből azt, hogy az erdőterület tetemesen tovább növekedett. Ennek oka az, hogy az erdők államosítása illetőleg a földbirtokreform során további, már erdősült, vagy erdősítésre alkalmas - mezőgazdaságilag alig hasznosítható területeket csatoltak az erdőtesthez. E területek egy része 8x8 m-es ritka hálózatban volt akáccal beültetve, s a volt tulajdonos kifejezett céllal legelőerdőnek használta. Még e csekély fásítás is oly haszonnal járt, hogy megállt e területek növénytakarójának pusztulása, bár a löszhordalék tovább terítette a völgyfenéket. A legeltetés nagyjából 1945-től megszűnt, a területek erdősültségének rekonstrukciója megindult, s ma már a teljes befejezés előtt áll.

Az állami erdőgazdálkodás bevezetése, illetőleg az üzemtervezés új alapokra fektetése megszüntette a "Disznós" erdő eddigi önálló gazdasági egységként folytatott életét. Az új erdőrendezési utasítás a községhatáronkénti, közigazgatási egységenkénti üzemtervezést írta elő. Így a "Disznós" erdő része lett a Nagyhajmás község területére készített állami erdő üzemtervének.

A továbbiakban - összehasonlítás kedvéért - kiemeltem a volt "Disznós" erdő adatait, s ezeket vetem össze a múlt gazdálkodásával.

1956 június 5-én készült el az új üzemtervi szabályozásnál alkalmazandó irányelveket tárgyaló jegyzőkönyv. Miután a volt "Disznós" erdő önállósága megszűnt, a jegyzőkönyv is az egész Nagyhajmás község területén lévő állami és állami kezelésbe vett erdőbirtokossági erdőkre együttesen készült.

A jegyzőkönyvből területünkre vonatkoztatható, hogy az akác jelenlegi elterjedését (20% mag és 10% sarj) csökkenteni kívánja (20% mag + 7% sarj). A vágásfordulót sarjra és magra egyaránt 30 évben állapítja meg, 25 évben a minimális, 40 évben a felső korhatárt megszabva. Sajnálatos, hogy e jegyzőkönyv olyan rövid és stereotip kifejezésekkel él, amelyek az előző üzemtervek részletesebb meghatározásaival szemben nem jelentenek fejlődést. Ugyanigy nem találunk részletesebb rendelkezéseket "Az erdő főbb adatai és az üzemterv indokolása" című VII. üzemtervi részben sem. A "Disznós" erdő területén az akác mag állomány 100%-al szerepel, akác sarjerdőt nem mutat ki, ami nyilvánvaló félreértés. Mintha a háborus nehézségek ismétlődését látnók, mint az 1920-ban készült üzemtervénél.

Csak közbevetőleg kívánom megjegyezni, hogy e tapasztalatok vezették erdőgazdaságunkat arra, hogy az újabb - így például a most készülő kárászti üzemterveknél -- igen alaposan, az erdészet, fahasználat és erdőművelés kölcsönös bevonásával igyekezzen a kívánságokat megtárgyalni, az üzemtervi erdőgazdálkodást széles alapokra helyezni.

Az új üzemterv lehetővé tette, hogy e területen ismét megkezdődjön az okszerű, céltudatos gazdálkodás. Ennek egy igen kívánatos következménye lett az, hogy az erdészet sikerrel úgy ujitotta fel e területet, azzal nagy lépéssel vitte előre a kívánatos fafajcserét. Ezt összekapcsolta olyan fahasználati munkákkal, amelyek a jövedelmezőség biztosítása mellett országunk faanyaggazdálkodásában elsőrendű célkitűzések voltak, mint például a MTSz-ek ellátása szerfás épületanyaggal.

Az üzemterv érvényességi ideje alatt a következő használatokat gyakorolták:

1956-58	33a	A:100%	2.51 ha	43 éves	308 m3	véghasználat
1958-59	32b	A:100%	1.31 ha	42 éves	348 m3	"
	41a	A:100%	3.56 ha	26 éves	107 m3	véghaszn. szálalás
	b	A:100%	4.54 ha	25 éves	123 m3	" "
1959-60	40a	A:100%	4.40 ha	23 éves	158 m3	előhasználat
	45c	A:100%	2.46 ha	39 éves	189 m3	véghasználat
1960-61	39a	A:100%	2.51 ha	19 éves	370 m3	vég. T-114-1/14/1961.
1961-62	32a	A:100%	2.60 ha	41 éves	339 m3	véghasználat
	41g	A:100%	0.72 ha	21 éves	14 m3	előhasználat

Amint látjuk az említett véghasználatok során kitermelésre kerültek az utolsó azon erdőrészletek is, amelyek még az első erdőtelepitésekből származtak. A jelenlegi állomány tehát már legalább a második a rendszeres erdőgazdálkodás bevezetése óta. Ez az egyik figyelemreméltó ok, amely hangsúlyozottan érdemessé teszi területünket a vizsgálatra, és abból származó tanulságok kiszűrésére.

Az 1956 év előtt kitermelt erdőrészletek mind akácsarjról uultak fel (annak ellenére, hogy pótlással bizonyos mennyiségű akáccsemetét kiültettek). Az üzemterv érvényességi idején belül letermelt erdőrészletek közül is először (32b és 33a) az akácsarjról való felujítás dominált. Az 1959-60 évi vágástól kezdve az erdészet javaslatomra a letermelésre kerülő erdőrészletekben fafajcserét alkalmazott. Ezt kétféle elgondolás támogatta. Így például a 45c erdőrészlet igen rossz termőhelyén az akác csak tengődött, nem volt oda való. Emlékezzünk a régi üzemterv megjegyzésére: "csak jó termőhelyre való az akác". Itt azután akác helyett erdei-

fenyőt telepítettünk padkás ültetéssel, amelybe 20%-ig ezüsthárs került elegyének. Azóta az 1963-ban végzett ültetés mint befejezett erdőszítés átvételre is került.

A gondos erdőművelési munkák lehetőségét különösen elősegítette az új elszámolási rendszer, amely anyagi alapot biztosított továbbá az az erdőszerezet, amellyel Zsidi Lajos területvezető erdész munkatársunk a munkát végezte.

Az előbb ismertetett véghasználatok során a 40 éven felüli állományokban a következő fatermést érték el: 8.88 ha-on 1184 m³-t termeltek, ami 133.3 m³/ha fatömeget jelent. Ugyanakkor a 39a-ban idő előtt kitermelt 2.51 ha területű 19 éves állomány 147.4 m³-t adott hektáronként.

Mint említettem az üzemátvizsgálás során a gazd. osztály termőhelyi osztályait az eddigi Greiner-féle akác fatermési táblák III. th.-vel szemben IV-nek állapította meg az erdőrendező. E szerint a táblázat megfelelő átszámítása után azt látjuk, hogy az eredmény messze elmaradt a tervezett 238 m³-tól, még akkor is ha az ismeretlen előhasználati fatömeget számításba vesszük.

Sokkal jobban használható az átdolgozott Fekete féle akác szálerdő fatermési tábla. Ennek 144 m³-es fatömeget közelíti meg legjobban a kitermelt állomány. Sajnos a Fekete és Greiner fatermési táblák közötti alapvető eltérések az összehasonlítást nem nagyon engedik meg. Egy azonban bizonyos, hogy a tervezett 220 m³/kh fatermést aligha érték volna el. Ebben újabb bizonyítékát látom annak, hogy az akác telepítésénél alaposan meg kell gondolni, mert termőhelyigényessége semmivel sem csekélyebb a többi fafajoknál. Komoly, értékes állományt az akácnál is csak jó termőhelyen várhatunk.

E kis kitérés után visszatérve az erdőművelési munkákra szeretném ismertetni a terveket és eredményeket. Részben a jobb termőhelyek értékesebb tölgyesek részére alkalmasak, részben a rossz termőhelyekre akác helyett más fafajt kerestünk. Így a volt "Disznós" erdőhöz kisebb részben tartozott a ma 32a jelet viselő erdőrészlet. Ez egy 8x8 m-es hálózatban befásított legelő volt, amelyet a földreform során kapcsoltak az erdőtesthez. A részben völgyfenéki, lankás termőhelyet és domboldalt foglaló terület erdőszítésre 50% ksT, 40% ktT, 5% Gy és 5% eH tervezetet készítettünk, erőteljes padkák rétegvonalmenti kialakításával. A feltörő akácсарjakat Tormonával irtottuk, míg a napos legelőn számításba kerülő és várható pajorkárosítás ellen a csemetegyökerekhez tett egy-egy kanál HCH-val porroztuk a gödröt.

Külön főhatósági engedély alapján került letermelésre - aránylag igen fiatalon 19 éves korában a 39a erdőrészlet. Oka, hogy a TSz-ek szerfás épületeihez szükséges faigényt kielégítsük. E terület valóban jó termőhelyen fekszik, s a rajta lévő akác is megfelelő hossz és fatömeggyarapodást mutatott. A kitermelt fatömeg alapján az átdolgozott Fekete-féle II. th. -osztálynak felelt meg akác szálerdőben. Letermelése után 70% ksT, 20% ktT és 10% hJ csemetével ujitottuk fel, részben pászta, részben padka ültetéssel.

Amint a sikeresen befejezett és átvett erdősitések mutatják, a fafajcserétől - kellő megalapozott vélemény mellett - nem kell félni. Elsősorban fontos a kellő talajelőkészítés, aminek egyik legkedvezőbb módja a padka ültetés. Ma már számos kitűnően felujult terület bizonyítja ezt az erdőgazdaságnál.

Az előkészítést jelentette a terület gondos bejáratása, és elsősorban a helyi viszonyokkal a hosszú szolgálati ideje alatt megismerkedett területvezető erdősszel, Zsidi Lajossal a fafajok és a kivitelezés részletes megbeszélése. A következő lépés volt a munkák tervezése, kivitelezéskor gondos írásbeli rögzítése, tervezése és kivitelezéskor stúru ellenőrzése.

A több mint 60 év előtti földkopár, a fentiekben említett munkák elvégzése után olyan előnyös változásokat mutat, hogy ma már az, aki a régi kezelők feljegyzéseit, s ezen keresztül gondjait nem ismerte meg, nem is hiszi, hogy e területek egy emberöltővel ezelőtt a pusztulás útjára jutottak.

Éppen ezért nyomatékosan szeretném felhívni a figyelmet azokra a veszélyekre, amelyekkel az erdőpusztítás, a korlátlan legeltetés jár. Pár évi legeltetés a termőtalajban olyan, alig felbecsülhető értékű kárt okoz, hogy emberöltő kell helyrehozásához.

UNGARISCHER FORSTVEREIN - MAGYAR ERDÉSZEGYLET -
ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET

Kolossváry Szabolcsné

"Az Országos Erdészeti Egyesület 1866. december hó 9-én alakult meg Pesten, a magyar földbirtokos osztály és az erdészeti és mezőgazdasági szak aránylag véve kevés számú, de buzgó képviselőinek kezdeményezésére. Tulajdonképpen nem új egyesület alakult meg ezen a napon, hanem az eddig fennállott "Magyar Erdészeti Egylet" változott át a mai "Országos Erdészeti Egyesület"-té, még pedig anélkül, hogy a régi egylet megelőzőleg feloszlott volna".

Az Országos Erdészeti Egyesület története.
(Statistikai adatok a szellemi és anyagi fejlődésről).
Budapest, 1900.

A szabadságharc leverése után Magyarországon 1850-től a világ haladó közvéleményének nyomására a nyílt katonai diktatúrát osztrák polgári kormányzat váltotta fel. A kormányzati alapelvek a Schwarzenber-féle terven alapultak, amelynek célja a birodalom központosítása és ebbe Magyarország teljes beolvasztása volt. A hivatalos nyelv a német, a teljhatalmu ur Bach Sándor birodalmi belügyminiszter lett.

Az osztrák önkényuralom, minthogy alapjában véve a polgári rendszer talaján állott, nem törekedett az 1848-as forradalom fő társadalmi vívmányainak megsemmisítésére. Elismerte a jobbágyfelszabadítást és a közterhek általános viselését. A földbirtokosoknak erdeik után adót kellett fizetniük. Ezért arra törekedtek, hogy az eltörölt urbéri szolgáltatások pótlására erdeikből jövedelemhez jussanak. Az erdőgazdálkodás fejlesztését a szolgálatukban állott szakemberektől várták, akiknek többsége német és cseh volt¹

¹ Európában az erdőgazdaság és az erdészeti tudomány terén Németország uttörő szerepet töltött be, amelyet az első világháborúig őrzött meg maradéktalanul. A német erdészeti tudomány elsőbbségének megteremtésében döntő jelentőségű volt, hogy a XVIII. század végén és a XIX. század

Az erdőgazdálkodás fejlesztésének szükségessége vetette fel a Magyarországon élő erdészeti szakemberek egyesületének gondolatát, mivel ebben az időben Morva- és Csehországban, Galiciában és Felső-Ausztriában alakult erdészeti egyesületek működésének eredményeként nagy lendületet vett az erdőgazdálkodás ügye.²

Az egyesület létrehozására az első lépést Smetacsek Ferenc (Franz Smetacsek), az esztergomi primás erdőmestere tette, aki 1851-ben felhívást intézett az erdészeti tisztai karhoz, hogy kapcsolódjanak a

elején az erdészeti tudomány német "klasszikusai" - H. Cotta, G. L. Hartig, F. W. L. Pfeil, J. Ch. Hundeshagen, C. I. Heyer - gyakorlati tapasztalataik és felkészültségük eredményeként először foglalták össze és rendszerezték mindazokat az ismereteket, amelyek addig az erdők kezeléséből leszűrhetők, valamint azokat, amelyek a kameralisták és természettudósok munkássága eredményeként az erdőgazdaság számára elméleti vonatkozásban értékesek voltak.

Németországban a XIX. század első felében tíz nyilvános és több magánerdészeti felsőoktatási intézmény volt és ezenkívül az egyetemeken is erdészeti tanfolyamokat voltak. Greiner Lajos (Fekete Zoltán: Száz év távlatából. Erdészeti Lapok, 1939. 1099-1100.) megállapítása szerint Magyarországon a selmecbányai egyetlen erdészeti tanintézetet olyan kevesen látogatták, hogy "igy Magyarországnak sohasem lesz megfelelő számú hazai nevelésű szakembere." Greiner a selmeciek nagy előnyét tudta be nyelv- és helyismeretüket, "sajnos szakismereteik nem voltak olyan sokoldalúak, mint az idegeneké. Munkakedvük sem egészen megfelelő, amelynek oka abban keresendő, hogy Magyarországon az erdészeti szakot még általában nem értékelik eléggé.

² Erdészeti Lapok, (EL) 1867. 35-51. old, Barta Béla felszólalása

cseh egyesülethez. Felhívása kellő visszhangra nem talált. 1851. március 30. -ára többeket meghívott annak megbeszélésére, vajon az előbbi megoldást vagy egy külön magyar egyesület felállítását tartják-e helyesnek. A résztvevők elfogadták az erdészeti egyesület gondolatát, az alakuló ülés 1851. június 30. -án folyt le Esztergomban, 61 fő jelenlétében, akiken kívül még 110-en küldték meg belépési nyilatkozatukat. A tagság egyrésze idegen egyesülethez kívánt csatlakozni, másik része önálló magyar erdészeti egyesület létrehozását kívánta. Az utóbbiak között foglalt helyet Greiner Lajos (Ludwig Greiner) és Rowland Vilmos (William Rowland) is. Az ülés külön magyar egyesület felállítását határozta el és ennek elnökévé Gustav Königsegg-Aulendorf grófot, ügyvezetőjévé pedig Szmecsek Ferencet választotta. Az egyesület alelnöke Greiner Lajos³ lett. A politikai körülmények azonban annak a pártnak kedveztek, amely egy idegen egyesülethez csatlakozás híve volt. Az egyesület harmadik ülésén - 1852. szeptember 9-10. -én a Nemzeti Múzeumban -- bejelentették, hogy az akkor 683 főt számláló Ungarischer Forstverein az Osztrák Birodalmi Egyesülethez csatlakozik önállóságának fenntartása mellett.^{4, 5}

³ Greiner Lajos (1797-1882) 1828-ban került Magyarországra, ezelőtt a Coburg hercegi uradalmak stájerországi részén volt erdőrendező. Magyarországra helyezéseivel 31 éves korában az itteni Coburg-uradalmak erdőgazdaságának igazgatásával bízták meg. A több mint 140 ezer kat. holdas erdőbirtok 7 vármegye területére terjedt ki. Greiner a gondozására bízott erdőgazdaságban az erdők rendszeres használatát nagyszabású erdőrendezői munkával biztosította, amelynek hatása az egész magyar erdőgazdaságban érvényesült. Az 1873-ban megjelent Coburg hercegi fatermési táblák anyagát közel 50 évi céltudatos munkával gyűjtötte össze. Ezeket még ma is használják Magyarországon (Fekete Z. i. m.)

⁴ Az Osztrák Birodalmi Erdészeti Egyesület megalapítása Rudolf Feistmantel nevéhez fűződik, aki 1835-től - Henrik David Wilckens után - 1847-ig volt a selmecbányai Erdészeti Tanintézet tanára. Ettől kezdve a különböző bécsi kormányzati hatóságokban teljesített szolgálatot és amikor az 1848-as idők után felállították Bécsben a földművelésügyi és bányászati minisztériumot, Feistmantelt bízták meg az erdészet ügyeinek intézésével. Osztálya, amely egyben szellemi központja volt a birodalmi erdészetnek, újjászervezte az állami erdők kezelését és elválasztotta a bányászati adminisztrációtól. Osztálya dolgozta ki az 1852. évi általános osztrák erdőtörvényt, amelyet császári nyiltparancs Magyarországon 1858-ban életbeléptetett, de amelynek hatályát az 1861-ben tartott országbírói értekezlet javaslatára Magyarországra vonatkozóan megszüntették. Feistmantel fő műve, az erdészeti tudományról írt összefoglaló

4 kötetes munkája (Die Forstwirtschaft nach ihrem ganzen Umfange und mit besonderer Rücksicht auf die österreichischen Staaten, Wien 1835, 1836 1837) korának egyik legkiemelkedőbb tankönyve volt. Ebben az erdőgazdálkodást kifejezetten állami feladatnak nyilvánította (III. r.) Az 1854-ben készített egyetemes fatermési tábláit az 1882-1918 évek között évenként kiadott Erdészeti Zsebnaptár is közölte. (Lesenyi F.: A selmechányai Erdészeti Tanintézet története 1808-1846. Az Erdészettudományi Közlemények 1958. 2. sz. melléklete, 75-114. old.)

-.-.-.-.-.-

⁵R.: Entstehung und Entwicklung des ungarischen Forstvereines. Mittheilungen des ungarischen Forstvereines, Pressburg, 1854. 1. f. 1-10. old.

Az alapszabályokat ⁶ az 1851. október 20-21. -én tartott ülésen dolgozták ki és 1855. augusztus 4. -én erősítették meg felsőbb helyen. "Erős a hitem - írta Roxer Vilmos⁷ - miszerint az akkori kormány alatt "valóságos magyar erdészeti egylet" alapszabályai, ha azok magyarul terjesztetnek be s a magyar nyelv mondatott volna ki hivatalos nyelvnek, megerősítést nem nyertek volna és így kezdeményezésnek az "Ungarischer Forstverein"-t is az akkori nyomasztó viszonyok között üdvözölni kellett, mert sok olyan egyéniség állott annak élén, akiktől a jó szándékot, a hazafiságot kétségbe vonni nem lehetett".

Az egyesület feladatává a magyar erdőgazdálkodás fejlesztését tűzte ki és ezt - mint az alapszabályokban kifejtette - a következőkkel kívánta elérni: időszakonkénti összejövetelek rendezésével, ahol a nézeteket és a tapasztalatokat kicserélik; tudományos közlemények, gyakorlati tapasztalatok és javaslatok közreadásával; az illetékes hatóságoknak erdészeti törvényekre és igazgatási intézkedésekre javaslattétellel; erdészeti iskolák felállításával; kísérletek és tanulmányutak támogatásával; erdőgazdasági eszközök és tudományos művek gyűjtésével; egyesületi folyóirat kiadásával, végül az egyesületi tagdíj fizetésével. Az egyesület elnökségének székhelye Pozsonyban volt.

Az egyesület munkásságának lényeges része kiadványának megjelenése volt. Ez "Mittheilungen des ungarischen Forstvereines" cím alatt Pozsonyban először 1854-ben jelent meg. Terjedelmének tulnyomó többségét a közgyűlések lefolyásának jegyzőkönyvszerű közlése foglalta el, kisebb részben cikkeket és különböző közléseket tartalmazott. Bizonyos időközök-

⁶Mitth. d. Ung. Forstvereines, 1854. 1. f. 11-19. old.

⁷EL 1882. 148. old.

ben közölte a tagok névsorát, majd a tagdíjfizetések állását is. A cikkek közül viszonylag kevés volt az eredeti munka, inkább külföldi szerzők közléseit, valamint ezek nyomán írt cikkeket tartalmazott. A kiadványt az egyesület ügyvezetője, majd titkárai szerkesztették, akik viszonylag sűrűn váltakoztak.

Az egyesület működésének leglényegesebb része a közgyűlések rendezése volt. Ezek időrendjét és tárgyköreit az 1. táblázat közli. A szokásos ügyviteli jelentéseket nem tartalmazza. A kimutatás a "Mittheilungen des ungarischen Forstvereines", 1854-1865 évfolyamaiban megjelent közlések alapján készült.

Az Ungarischer Forstverein, illetve a Magyar Erdész-egylet közgyűlései

Időpont	Hely város	Jelen voltak	Tárgy
1	2	3	4
I. 1851. jun. 30.	Esztergom	61	Alakuló ülés.
II. 1851. okt. 20-21	Buda	72	Urbéri faizás, szolgálomak (legeltetés) megváltása.
III. 1852. szept. 9-11.	Pest	77	Osztrák Birodalmi Erdész-Egylethez csatlakozás. Kiadványok megjelentetése. Az erdei kihágásokról szóló törvény revíziójának kérése a Helytartó Tanácstól
IV. 1853. jun. 22-24.	Besztercebánya	121	Urbéri szolgálomak megváltása. Német nyelvű egyleti közlöny alapítása. A makk- és gubacstermő erdők elterjedése, haszonvétele. Cser kéreghántó erdők kezelése, hozadéka. A Biermann-féle ültetési móddal szerzett tapasztalatok. Statisztikai adatok.
V. 1854. jun. 19-21.	P é c s	80	Gubacstermés. A Duna alsó folyása menti erdők kezelése, használata, értéke. A Biermann-féle ültetési eljárás. Az erdei szolgálomak megváltása. Hamuzsirtermelés az üszögi uradalomban. Erdei- és feketefenyő telepítés. Hol lakják az erdőóri személyzet: az erdőben vagy községekben? Fiókegyletek alakítására javaslat.
VI. 1855 jun. 18-20.	Pozsony	124	Erdei szolgálomak megváltása. Tőzegtermelés, értékesítés. Gubacstermelés. Tisztások beerdősítése. A tűzifaszállítás módjai, értékesítése. Makktermés és értékesítés Nógrád megyében. Erdeifenyő telepítési módszer tisztásokon.
VII. 1856. jul. 15-18.	Késmárk	191	Erdei szolgálomak megváltása. Tölgy- és gubacstermés. Az erdő és a vad fenntartása. A kárpáti erdők felújítási módszerei. Kopár tisztások erdősítése. A tűzifaszállítás ésszerű módjai. Fűrészmalom üzem, teljesítménye. Fenyvesek hőtörés okozta károsodása. Az erdőhatár alább szorulása a Kárpátokban. A vörösfenyő elterjedése. A magán erdőgazdálkodás fejlesztésének lehetőségei.

1	2	3	4
VIII. 1857 aug. 4-6	Ungvár	111	Erdei szolgalmak megváltása. Erdőtelepítési módszerek, éghajlati viszonyok, az erdők állapota. Fausztatás. Fűrészek üzemeltetése. A döntési idő hatása a fa tartósságára, impregnálási kísérletek.
IX. 1858. jul. 20-23.	Sopron	96	Erdei szolgalmak megváltása. A döntési idő hatása a fa tartósságára, impregnálás. Telepítési módszerek. Az erdők hozadéka (főleg a gubacs és a makk). Tőzegtermelés, préselési eljárás bevezetése.
X. 1860. szept. 4-7.	Arad	110	Az 1853. évi pátens végrehajtása. Az 1857. évi erdőtörvény alkalmazása Magyarországon. Erdőművelési tapasztalatok. Az aradi erdőségek állapota. Homokfásítási eredmények. Erdőn kívüli fásítások, telepítendő fafajok. A vadgazdálkodás népgazdasági jelentősége. A hasznos madárvilág védelme. Különböző fafajok növedék- és fatömegszámítása.
XI. 1861. szept. 10-13.	Oravicza	68	Az 1853. évi pátens végrehajtása. Az 1857. évi erdőtörvény alkalmazása Magyarországon. Erdőművelési tapasztalatok. Homokkötések. A vadállomány kezelése. Faimpregnálás. Tölgyerdők kezelése. Szénégetés. Bukkszálerdők felújítása. A fenyőfélék elterjedése a Bánátban. Viharkárok.
XII. 1862. okt. 6-7	Gödöllő	49	Az alapszabályok módosításának megbeszélése. A magyar közlöny kiadásának ügye. Új vezetőség választás. Bejárás Isaszeg környékén.
XIII. 1863. aug. 25-28.	Veszprém	142	A luc-, erdei- és vörösfenyő termesztési tapasztalatai. A sikvidéki új erdőtelepítések jogi védelme (erdei kihágások). A bakonyi erdőkből származó csekély pluszjövedelem fokozható lenne-e más gazdasági módszerek bevezetésével? A cserzőkéreghántás és a mellékhaszonvételek gazdaságossága. A tölgy talpfatermelés terén szerzett tapasztalatok. Erdőművelési tapasztalatok. Mészégetés.

1	2	3	4
XIV. 1864. szept. 5-7	Selmec	95	Kopár erdei tisztások és más sovány földek ertése (erdősítése). Szukárok. A községi erdők feletti állami felügyelet kérdése.
XV. 1865. szept. 18.	Bazin		A vegyi gyárak kigőzölgésének hatása az erdei növényzetre. Fenyőszálerdők kezelése. Az erdei termények eladásának legelőnyösebb módjai. A községi erdők kezelése. Tapasztalatok az erdőültetés és gazdaságat körül.
XVI. 1866. dec. 9.		43	Uj vezetőség választás. Az alapszabályok módosítása. Az egyesület átalakulása.

A közgyűléseken általában annak a vidéknek az erdőgazdálkodását tárgyalták, ahol a közgyűlést tartották. Egy-egy tárgysorozati pontot több vidék vonatkozásában tapasztalatcsere formájában beszéltek meg. Minden közgyűlésen ismertették a vidék jellemző éghajlati, fatenyészeti adottságait, az erdők állapotát (elemi károk, rovarkárok, erdei kihágások), valamint az 50-es évek második felétől próbaterületek alapján adatokat közöltek a fatermésről. A mérések és becslések az osztrák pénzügyminisztériumnak 1856-ban az erdészeti földmérésről, becslésről és üzemrendezésről kiadott utasításának megfelelően történtek.

Erdészeti politikai vonatkozásban a közgyűlések egyik visszatérő tárgysorozati pontja az urbéri szolgalmak megváltása, előadója és alapos ismerője Greiner Lajos volt. Rendszeresen foglalkoztak az erdei kihágásokkal, a mezőrendőrség problémáival, valamint az elhanyagolt illetve túlhasznált községi erdők kérdésével és az ezek feletti állami felügyelet szükségességével. Az osztrák erdőtörvénynek Magyarországra kiterjesztését az Osztrák Birodalmi Erdészeti Egyesületnek az egyesület vezetőségében helyet foglalt képviselői terjesztették elő.

Az egyesület megalakulása utáni első időszakban a fő figyelem a tölgy- és gubacstermésre, a cserzőkéregre és bizonyos mértékben a hamuzsir előállításra irányult. A későbbiekben az erdei mellékhaszonvételek jelentősége csökkent, a közgyűléseken elhangzott előadások és hozzászólások többsége a fatermés növeléséhez és a gazdálkodási módszerek tökéletesítéséhez kapcsolódott.

A gazdálkodás középpontjában a tölgy állott. A felvidéki területeken természetesen a fenyők kerültek az előtérbe. A tágabb értelemben vett erdőhasználat (fahasználat és erdei mellékhasználat) a mai Magyarország területét tekintve, a tölgyesekre irányult.

A magyar főerdőfelügyelőségnek a fűrészszalmák üzemének szabályozásáról 1857-ben kiadott körrendeletével kapcsolatban a felvidéki közgyűléseken megvitatták ezek üzemeltetését és teljesítményét. Foglalkoztak a fausztatás lehetőségével is. Megtárgyalták a döntési időnek a fa tartósságára kifejtett hatását és Poschl selmeci bányatanácsos beszámolt impregnálási kísérleteiről.

Rendszeres tárgysorozati pont volt a kopár tisztások beerdősítése. Ezzel kapcsolatban főleg a fenyőknek a lomblevelű erdőkbe beviteli lehetőségét és ezeknek a hozadék növelésében betöltött jelentőségét tárgyalták. Erdőtelepítési vonatkozásban a közgyűlési anyagok adalékokat szolgáltatnak az ország déli részén végzett homokkötésekről és fásításokról. Élénk eszmecsere folyt az erdei- és feketefenyő, valamint a nyárok és az akác alkalmazásával szerzett tapasztalatokról az aradi és az oravicai gyűléseken. Az

előbbin 1860-ban Ambróz Tamás Brezováról az erdőn kívüli fásítások gazdasági jelentőségéről tartott beszámolót Békés és Csongrád megyék vonatkozásában. Ugyanezen a közgyűlésen vetették fel a szabályozott vadgazdálkodás szükségességét, a vadállomány megfelelő kezelésének gazdasági jelentőségét.

Az Ungarischer Forstverein az 50-es években többször fordult felirattal a Helytartó Tanácshoz az erdei szolgalmak megváltásának rendezése, valamint az erdészeti kihágások elleni törvényes rendelkezések megtétele ügyében. Javaslati nyomán azonban lényeges változások nem történtek. A 60-as években már inkább a Helytartó Tanács fordult leirattal az egylethez és kérte fel javaslattételre. Ennek alapján foglalkoztak a községi erdők feletti állami felügyelet megoldási lehetőségeivel, a megyékben felállítandó erdőfelügyeleti szervekkel, valamint a vadászat szabályozásával.

Az egyesület rendes tagjai erdészeti szakemberek, továbbá orvosok, gyógyszerészek, jogászok és különböző hivatalnokok voltak. Tiszteletbeli tagjainak részben az osztrák tartományok vezető erdészeti személyiségeit, részben pedig néhány arisztokratát és földbirtokost választott. Ez utóbbiak száma - mint az egyesületi kiadványban közzé tett névsorok mutatják - kevés volt. A vezetőségben rendszeresen helyet foglalt a Birodalmi Egyesület egy vagy két vezető személyisége is (Josef Wessely, Albert Thieriot).

Az egyesület irányát tekintve az OEE későbbi vezetősége a következő nézeteket vallotta:

"A Magyar Erdészeti Egylet, mely 1851-ben alakult meg, néhány főur kivételével az erdészeti szak művelőiből állott, kiknek nagyrésze csak rövid idővel előbb költöztén be külföldről, idegen nyelvet beszélt s oly eszméket követett, melyek Magyarországon nem verhettek gyökeret; és bár célja és feladata ennek az egyletnek is a magyarországi erdőgazdaság érdekeinek előmozdítása volt, sohasem gyakorolt hatást arra az osztályra, melynek érdekeit tulajdonképpen képviselni és védelmezni lett volna hivatva. Annál sajnálatosabb volt pedig az, mert a magyar erdőbirtokosok ebben az időben már nem voltak közömbösek az erdei gazdaság ügye iránt⁸."

Bedő Albert⁹ véleménye szerint az egylet munkássága nem alkalmazkodott a magyar nemzeti érdekhez, "vezető férfiai abban a hitben találtak megnyugvást, hogy a Magyarországon élő összes nemzetiségek ügyét kell

⁸ Az Országos Erdészeti Egyesület története, Budapest, 1900. 1. old.

⁹ EL 1906. 913. old.

szolgálniuk, s hogy még 1863-ban is úgy vélekedtek, miszerint figyelemmel kell lenniök arra, hogy az egyeslet összes tagjainak alig egyhatod részét teszik ki a magyar nemzetiségűek".

A magyar nemzeti mozgalom élén Divald Adolf selmeci erdőmester és Wagner Károly selmeci erdőakadémiai tanár állott. 1861-ben a Vadász és Versenylapban, a Gazdasági Lapokban, valamint külön füzet formájában "A magyar erdészeti irodalom ügyében" címen előfizetési felhívást tettek közzé az Erdőszereti Lapokra. Ez nemcsak egyszerűen egy magyar nyelvű és irányú erdészeti szaklap megalapítását hirdette meg, hanem magyar program is volt. A lap célját képező egyik feladatnak a "megalkotandó magyar erdész-egyeslet útjának údvös eszmecserék általi egyengetését" is megjelölték.

Felhívásuk nyomán az Ungarischer Forstverein 1861. évi oravicai közgyűlésén nyílt összecsapás következett be¹⁰, a sajtóban pedig vita alakult ki Divald és Helm Ervin között az Egyeslet működéséről.¹¹ Erdődi (Divald) azt kifogásolta az Egyeslet működésében, hogy 11 év alatt semmit sem tett a magyar irodalom megteremtése érdekében, az erdészeti műszótár munkálatai is elhúzódtak. Amikor 1860-ban azt javasolták, hogy Wagnerrel 6 hónapig ingyen vállalják az egyeslet magyar folyóiratának szerkesztését, javaslatukat elfektették. Divald egy új egyesület felállítását javasolta, főleg a magyar irodalom megteremtése érdekében.

Divald és Wagner fellépése a Schmerling-féle provizórium idejére esett, amelyet - mint ismeretes - Bécs addig kívánt fenntartani, amíg a magyar középosztály beadja a derekát az 1848 előtti helyzet visszaállításához.

Az erdészeti nemzeti törekvéseket az Országos Magyar Gazdasági Egyesület (OMGE) és a Helytartó Tanács is támogatta. Ez utóbbi 1862-ben leirattal fordult az OMGE-hez, támogassa a magyar erdészeti szaknyelv megteremtését, erdészeti szakmunkák kiadását, valamint a magyar erdőgazdálkodás ügyét, hogy "a helybéli talajhoz képesti fatermelés országosan előmozdítva legyen"¹², valamint a Helytartó Tanács kérelemmel fordult a királyhoz, járuljon hozzá, hogy az akadémia erdészeti tanfolyamán magyar tanszékeket állítsanak fel a magyar erdészeti szakképzés elősegítése érdekében.¹⁴

¹⁰Allgemeine Forst und Jagdzeitung, 1862. 4. f. 21. old.

¹¹Mitth.d. Ung. Forstvereines, 1862. 2-3. sz. 1-16. old.

¹²EL 1862. 188-193. old.

¹³EL 1862. 384-386. old. ¹⁴EL 1862. 256-257. old.

Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület fel is karolta az erdészet ügyét. 1864-ben közgazdasági és erdészeti szakosztályai közös ülésén megvitatták a Helytartó Tanács kivánságára az erdők fenntartása és megóvása érdekében, valamint a vadászati és halászati jog szabályozása tárgyában adandó véleményeket. A választmány bizottságot állított fel az erdészeti törvényhozási intézkedések előkészítésére. Elnöke Lónyay Gábor, tagjai Divald Adolf, Hajós József, Szathmáry Károly, Wágner Károly és Beiwinkler Károly voltak.¹⁵ Ez a bizottság készítette elő az 1879 évi erdőtörvény-javaslatot. Az erdészeti szakosztály, amelynek 37 tagja, elnöke gróf Pálffy Pál, alelnöke gróf Zichy Nep. János volt, felkérte Divaldot és Wágnert egy erdészeti tankönyv és egy gyakorlati kézikönyv megírására.¹⁶

A nemzeti törekvések megingatták az Ungarischer Forstverint. Az egyesület magyar nyelvű kérelemmel fordult az általa eddig elhanyagolt erdőbirtokosokhoz anyagi támogatásért. Igéretet tett arra, hogy Divald és Wagner bevonásával egy magyar erdészeti-vadászati terminológia kidolgozására bizottságot alakít és magyar nyelvű erdészeti szakiskolákat létesít.¹⁷

A magyar jelleg kidomborítása érdekében az 1862 évi közgyűlésen új vezetőséget választottak, az alapszabályokat magyar nyelven is kiadták és az egyesület felvette a Magyar Erdész-Egylet nevet. Elnöke, gróf Königsegg Aulendorf, aki magyarul nem tudott, lemondott. Új elnöknek ifj. herceg Esterházy Pált választották meg, aki ezt a tisztséget az 1865 évi bazini közgyűlésig tartotta meg. Az alapszabályok szerint a két alelnök közül az egyiknek erdészeti szakembernek kellett lennie. Ezt a funkciót 1858-ig Greiner Lajos, ezután Wessely József, majd Thieriot Albert töltötte be. 1865-ben - Esterházy Pál lemondásakor - elnököt nem választottak, a tisztséget az első alelnök, gróf Pálffy István látta el.

Divald és Wagner az Erdészeti Lapok révén olyan orgánusra tettek szert, amellyel törekvéseiket ismertették és népszerűsítették, másrészt ezzel a magyar nyelvű erdészeti irodalom fejlesztése is lehetővé vált. Mint Bedő¹⁸ írta, 1864-ben a lap anyagi helyzete miatt arra a meggyőződésre jutottak, hogy helyesebb, ha a lap - szerkesztés függetlenségének megtartásával - a Magyar Erdész-Egylet köréhez csatlakozik, 1864-től

¹⁵ EL 1864. 183. old.

¹⁶ EL 1865. 61-66. old.

¹⁷ Mitth. d. Ung. Forstvereines, 1861. I. f. 103-109.

¹⁸ EL 1906. 913-934. old.

az Egylet azokért a tagokért fizetett elő erre a lapra, akik a német nyelvű közlöny helyett ezt kívánták. Ebben az évben a 732 egyleti tag közül 158 kérte a magyar folyóiratot, ebből 95 csak a magyar lapot kérte, 63 pedig mindkettőt¹⁹ 1865-ben az Erdészeti Lapoknak 187 rendes előfizetője volt és az egylet még 128 tagja fizetett elő. A lap az egyesület közlönyeként jelent meg és az eglyettel kötött megállapodás értelmében "az egylet érdekeiben működik, közli a választmányi ülések és közgyűlések jegyzőkönyveit és ezért az egylet évenként 150 Ft tiszteletdíjat fizet".²⁰

1865-ben a kiegyezés jelei mutatkoztak. Divald és Wagner úgy határoztak, hogy 1866-tól az Erdészeti Lapok kiadásával Pestre kell jönni és ebben a mezőgazdasági ismereteknek a földbirtokosok bevonása és az erdészetre befolyással levő gazdatisztek megnyerésére tért kell nyitni és "Erdészeti és Gazdászati Lapok" cím alatt kiadni. A körülmények arra is mutattak, hogy kézbe lehet venni egy új erdészeti egyesület alakítását, vagy a régi átszervezését. Erre kedvező alkalom volt, mert 1865 végén a Magyar Erdész-Egylet elnöke és első alelnöke lemondott, az egyleti titkárt Budára helyezték. Divald új elnöknek gróf Keglevich Bélát nyerte meg, a titkári állásra pedig - mivel az első pályázó visszalépett - Bedő Albertet nevezte ki az egyesületi választmány, Mint Bedő 1906-ban megjelent visszaemlékezésében írja, úgy látták, célszerűbb, ha a tervezett rendkívüli közgyűlést Pesten, a meginduló nemzeti tevékenység színhelyén tartják. A közgyűlést megelőző héten személyesen igyekeztek az egylet újjászervezéséhez minél több hivatkozni és a közgyűlésen részvételre felkérni. Bedő a Pesti Napló 1866. december 1-én megjelent számában cikket is közölt "A magyar erdészet érdekében" címen, amelyben az erdészet és vadászat iránt érdeklődőket a közgyűlésen való részvételre és az egyletbe belépésre kért fel.²¹

A Magyar Erdészegyletnek Országos Magyar Gazdasági Egyesület közgyűlési termében (Köztelkén) 1866. december 9.-én tartott rendkívüli közgyűlése²² a követelményeknek megfelelően a kiküldött királyi biztos jelenlétében folyt le. 43-an voltak jelen és az elnökségre, valamint a 12 választmányi tagra adott szavazatok legnagyobb száma 38 volt. A megválasztott elnökség a következő lett: elnök gróf Keglevich Béla, első alelnök: gróf Pálffy István, második alelnök: Wagner Károly. Választmányi tagok: Piller Gedeon földbirtokos, Bérczy Károly földbirtokos,

¹⁹ EL 1865. 239-249. old.

²⁰ EL 1865. 404-406. old.

²¹ EL 1906. 913-934.

²² EL 1867, 35-51. old.

Német Samu ügyvéd, gróf Zichy Nep. János földbirtokos, Tisza Lajos földbirtokos, Barta Béla jogtudor, Gervay Nándor jogtudor, Hidegháthy Antal földbirtokos, Inkey József földbirtokos, Prindl András, Divald Adolf erdőmester Vukovár, Haske Emil Kassa város főerdésze. Az átalakuláskor a Magyar Erdészeti Egyletnek 755 rendes, 4 alapító és 17 tiszteletbeli tagja volt. A hátralékos tagdíjak 4275 Ft 13 kr -t tettek ki. A választás után az egyleti célok előmozdítására teendő javaslatokat Divald Adolf adta elő. Kifejtette, hogy az egyesület célkitűzései, amelyek a magyar erdőgazdálkodás fejlesztésében foglalhatók össze, változnak. Javasolta, hogy az egyesület székhelyét Pozsonyból Pestre tegyék át, ügyvele magyar nyelven történjék, kiadványai magyarul jelenjenek meg. Barta Béla alátámasztotta Divald javaslatát és azt ajánlotta, szólítsák fel az erdőbirtokosokat, legyenek az egylet alapító tagjai. Az alapítványt 100 Ft készpénzben, vagy 5 %-os kamatozó kötvényben lehet letenni. Az új választmány első ülésén az alapszabályokkal foglalkozott, amely elvileg azonos maradt a régiekkel, valamint megszerkesztette az Országos Erdészeti Egyesület alapítványi kötelezvényeit.

A XIX. század első feléből az ország egész erdőterületéről pontos adat nem áll rendelkezésre. Az erdőgazdálkodás jövedelmezőségét a hamuzsir előállítás és az erdei mellékhasználatok -- ezek közül főleg a cserzőanyag termelés - biztosították. Feldolgozó ipar hiányában, és Magyarországnak Ausztriától való politikai és gazdasági függőségére tekintettel az erdei termékek nagyrészt Ausztráliába vitték ki. Galgóczy²³ szerint 1822-1827-ig bezárólag Magyarország az osztrák örökös tartományokba 234.636 q, más államokba 5044 q hamuzsir szállított. Maga az Osztrák-Magyar Monarchia 1851-1860 évi hamuzsir kereskedelmében az évi átlagos behozatal 8145 q, a kivitel 22.556 q volt.²⁴ Ez utóbbi Magyarország Erdély, Bukovina, Galícia, Karintia fel nem tárt bükkeiből származott.

A jövedelmezőséget igen nagy mértékben a tölgyesek kihasználásával érték el. Az erdei termékekkel folytatott kereskedelemben a tölgygubacs állt az első helyen, amelyet talpbőr cserzésre gubacsliszt formájában értékesítettek. Ebből az osztrák tartományokba 1831-1840 között évenként átlagosan 152.000 q-t, 1845-1847-ben pedig 130.000 q-át vittek ki. A gubacskereskedelem fő piaca Pest, Sopron, Pécs és Bécs volt. A pesti piac évenként 40.000 q-t vett fel, ebből helyben kb. 25.000 q-t használtak fel. Egyes erdőbirtokok bevételét kifejezetten a gubacsértékesítés szolgáltatta. Így a végvidék bródi ezredének mintegy 75.000 kat. hold

²³ Galgóczy Károly: Az erdőségek és a befásítás fontossága Magyarországon Budapest, 1877.

²⁴ EL 1864. 338-340. old.

gubacstermő erdőségei az 1862-1867 évek átlagában 7994 forintot jövedelmeztek. A vukovári uradalomban, ahol a gubacstermő erdők mintegy 5000 kat. holdat foglaltak el, az 1860-1865 években ennek a mellékhasználatnak évi jövedelme 5155 forint volt.²⁵ Mivel azonban a gubacccsal kikészített bőr nem vetekedhetett a Németországban, Svájcban és Belgiumban tölgykéreggel cserzett bőr minőségével, az osztrák birodalom timárjai is ezt keresték, sőt ezzel kiterjedt kereskedést is folytattak, amelybe a magyarországi erdőségeket is bevonták. Például a Schmitt-testvérek a Vág és a Garam völgyében 1860-1866-ban nagy tömegben vásárolták fel a cserzőkéregget. Ebből 1866-ban mintegy 100.000 q-t vettek és ennek kétharmadát Németországba szállították.²⁶

A XIX. század derekán kezdődött meg a dongakereskedelem, a francia donga előállítás, amelyet ekkor ugyancsak külföldi kereskedők külföldi munkásokkal végeztek.²⁷ Kiviteléről csak az 1867 évi gazdasági kiegyezés utáni adatok állnak jelenleg rendelkezésünkre.

Ausztria és Magyarország között az 1867-ben kötött kiegyezéssel létrejött az Osztrák-Magyar Monarchia. A kiegyezés szerves része volt a gazdasági kiegyezés, amely 10 évre biztosította Ausztria és Magyarország között a vámközösséget, a pénzrendszer és a jegybank azonosságát. Ezt a kiegyezést 10 évenként megújították. A kiegyezés lehetőséget adott Magyarországon a kapitalista fejlődés meggyorsítására, a polgári államberendezés kialakítására és ebben az értelemben a multhoz képest előrelépést jelentett.

A megalakult Andrássy kormány első feladatai közé tartozott az államapparátus kiépítése. Sorra alakultak a minisztériumok, az állami hivatalok.

1867-ben az állami erdők irányítását Divald Adolf vette át. A pénzügyminisztériumban a koronajavak és a bányakincstár erdeinek kezelését egyesítették.²⁸ A magánosok és jogi személyek erdei feletti felügyelet a földművelésügyi miniszter hatáskörébe tartozott, a közalapítványi erdők kezelését pedig a vallásügyi miniszter ellenőrizte.

²⁵ Erdői A.: Tölgyeink aranyszagáról - a gubacsról. Az OEE Évkönyve Pest, 1867. 51-56. old.

²⁶ Erdődi A.: A gubacs vetélytársa - a tölgykéreg. Erdészeti és Gazdasági Lapok, 1867. 61-71. old.

²⁷ M.K.: A francia dongák gyártásáról. Erdészeti és Gazdászati Lapok, 1867. 331-336. old.

²⁸ Erdészeti és Gazdászati Lapok, 1867. 492-498. old.

1872-ben a pénzügyminisztériumban az állami erdőgazdálkodás irányítására erdészeti főosztályt szerveztek, amelynek élére Divald Adolfot nevezték ki. Ugyanekkor Bedő Albertet is ide főerdőmesternek nevezték ki és a főosztály egyik osztályának, amely a magyar és erdélyi ügyeket intézte, lett a vezetője. Miután Divald Adolf 1873-ban kilépett az állami szolgálatból, hogy a szlavóniai kincstári erdőségek értékesítése céljából alakult részvénytársaság vezetését átvegye, a főosztály élén -1879-ben bekövetkezett haláláig - Wagner Károly állt.

Az 1881-ben ujonnan szervezett erdészeti közigazgatás élére országos főerdőmesternek Bedő Albertet nevezték ki, aki ebben a minőségben szolgált 1895-ig, amikor államtitkár lett. Ezt az állást 1896 őszéig töltötte be, akkor az apatini választókerület országgyűlési képviselőjévé választotta és ezzel politikai pályára lépett. A következő választási ciklusban a székelykereszturi kerületet képviselte. Ezután visszavonult a politikai életből.

1867-től az első világháborúig tartó korszak erdőgazdaságát a fakereskedelem, és az ezzel kapcsolatos fakitermelési és értékesítési tevékenység jellemezte, annak a felfogásnak megfelelően, hogy "a magyar földbirtok egyik elsőrendű jövedelmi ágát az erdők képezik".²⁹

1875-ben az ország erdőségei 14,788.000 kat. holdat foglaltak el, ebből 11,803.000 kat. hold a magánosok, községi és testületek tulajdonában volt. Az erdőterület 25 %-át fenyők, 20 %-át tölgyek, 55 %-át bükk és más lombfa alkotta. Az évi összes fatermést 9,131.590 normál ölben határozták meg. Az évi kitermelt fatömeg 800.000 normál öl műszaki fa (ebből 400 ezer öl fenyő, 300 ezer öl tölgy, 100 ezer bükk és más lombfa), valamint 6,000.000 normál öl tűzi- és szénfa volt. A műszaki fának több mint a felét külföldre szállították. 1874-ben a fenyőfának mintegy 60 %-át Németországba, a tölgy 70 %-át hordódongának feldolgozva Trieszten át Franciaországba vitték.³⁰

A védővámrendszerre áttéréssel az erdei termékek fő felvevő piaca is, - éppen úgy, mint a mezőgazdasági termékeké -, Ausztria lett. Az 1882-1917 években az összes fakivitelnek érték szerinti 71,4-81,1 %-a Ausztriába irányult főleg nyers és félkész termék alakjában. Az ország faipara, amely a XIX. század utolsó évtizedében alakult ki, nem volt jelentős. Maga Ausztria-Magyarország külkereskedelmében a századforduló utáni években a fakivitel évi átlagos értéke 250 millió korona lett, és meghaladta a kenyér- és vonóállat, a cukor, a tojás, a barnaszén és a konfekció cikkek kivitelét.³¹

²⁹ EL 1871. 317-328.

³⁰ EL 1875. 489-495. old.

³¹ Engel M.: Österreich-Ungarn Holzhandel und Holzexport. Wien, 1910.

Az 1875-ig terjedő időszakot véve, az Országos Erdészeti Egyesület elnöke gróf Keglevich Béla, első alelnöke 1869-ig gróf Pálffy István, ezután pedig Tisza Lajos, míg a második alelnöke Wagner Károly volt. Az egyesület titkára 1865 végétől 1880-ig Bedő Albert volt, aki ezután első alelnök lett.

1867-re az alapító tagok száma 4-ről 102-re növekedett és ezek 17,050 Ft alapítványt tettek³². Az 1867 év végére a rendes tagok száma 653, az alapítványt tevő tagoké 113 lett és ezzel az egyesületi vagyon 34.000 koronára növekedett. Az egyesület "az erdőgazdálkodásban leginkább érdekelt erdőbirtokosok megnyerésére fektette a fő súlyt", emellett a kivülálló körök támogatását is élvezte. Így alapítványt tevő tagjainak száma 1875-re 290-re nőtt, az egyesületi vagyon pedig 180.000 Korona lett.³³ Az egyesület taglétszámának alakulását az 1851-1875 évekre a 2. táblázat közli.

³² Erdészeti és Gazdászati Lapok, 1867. 420-428. old.

³³ Az Országos Erdészeti Egyesület története, Budapest, 1900. ; Erdészeti és Gazdászati Lapok 1867. 481. old.

Az Ungarischer Forstverein, a Magyar Erdészegylet, illetve Országos Erdészeti Egyesület taglétszáma 1851-1875.

	Rendes tag	Tisztelet- beli tag	Alapító tag	Egyesületi vagyon Korona
1851. jun.	171			
1851. okt.	271			
1852. szept.	683			
1852/53	827	11		
1853/54	846	13		
1854/55	900	13		
1855/56	961	14		
1856/57	1096	15		
1857/58	1091	20		
1859	960	19		
1860	1028	16		
1861	1021	20		
1862	976	20		
1863	820	19		
1864	732	20		
1865 ^x	786	17		
1866	755	17		
1867	653		113	34.000
1868	529		143	
1870	717		194	86.000
1875 ^{xx}	760		290	108.000

^x Magyarországon 1865-ben (Horvátország és Erdély nélkül) az állami erdésztisztek száma 127, a gyakornokoké 18, az erdőőröké 610 volt (E. L. 1865. 249. old.).

^{xx} 1875-ben az egész Magyar Birodalom állami erdeinek kezelésére alkalmazott tiszti személyzet (beleértve a gyakornokokat is) 445 fő volt, az erdőőrök létszáma 1.592. (Erdészeti Lapok, 1875. 581-582.)

Az 1862-ben alapított Erdészeti Lapok egészen 1873-ig Divald és Wagner tulajdonában volt, csak ekkor került ténylegesen az Egyesület tulajdonába, bár 1867-től mint az Országos Erdészeti Egyesület közlönye jelent meg. 1860-1870-ben Selmeceen adták ki, szerkesztését Wagner Károly végezte. 1871-ben a szerkesztést Bedő Albert vette át, Divald és Wagner a szerkesztő főmunkatársai lettek.

1867-től 1873-ig az egyesület közgyűléseinek jegyzőkönyveit és más közleményeit "Az Országos Erdészeti Egyesület Évkönyve" c. kiadványban tették közzé, amely ezalatt 5 kötetben jelent meg, Bedő Albert szerkesztésében. Az 1867-1870 évekről megjelent évkönyvek két azonos szövegű magyar és német részből álltak. A kiadást 1873-tól - miután az Egyesület az Erdészeti Lapok tulajdonát megváltotta - megszüntették.

Az egyesület szakmai tevékenységének középpontjában szakkönyvek kiadásának támogatása és közgyűlések rendezése állt.

Mivel Divald és Wagner 1865-ben négy kötetesre tervezett erdészeti tankönyve nem jelent meg, helyette 1864-ben erdészeti segédtablákat bocsájtottak közre, majd ezt alapos átdolgozással 1871-ben ismét kiadták. Ugyancsak kettőjük szerkesztésében 1869-ben magyar-német nyelvű erdészeti műszótár jelent meg. 1871-ben Illés Nándor "Erdőtenyésztéstan" -a és Lázár Jakab "Erdészeti kézikönyv"-e, 1873-ban Fekete Lajos és Illés Nándor "Közerdész", 1874-ben Fekete Lajos "Erdőértékszámítástan" és Bedő Albert "Erdő-őr" c. könyve, valamint Hoffmann Sándor szerkesztésében "Szaknaptár" jelent meg.

Ugyancsak az 1875-ig terjedő időszakot véve, a közgyűlések tárgysorozatait a 3. táblázat közli.

3. táblázat

Az Országos Erdészeti Egyesület közgyűléseinek tárgysorozata

1867-1875-ben

A közgyűlések ideje és helye

Tárgy

1867. aug. 7-10.
Losonc

Az egyesület felkéri a kormányt, hogy az ország erdészeti ügyeit vegye egységes műtani vezetés alá. Készüljön egy törvényjavaslat az erdőadó tárgyában és egy vadászati törvényjavaslat.

A közgyűlés ideje
és helye

Tárgy

- Szervezzenek egy segélyező és nyugdíj intézményt, amely a tagoknak szükség esetén befizetéseik arányában segélyt vagy nyugdíjat ad. Kihirdették a jóváhagyott alapszabályokat. Az egyesület 200 Ft pályadíjat tűz ki az alsóbb rendű kezdő erdőszők számára irandó erdészeti kézikönyvre.
1868. szept. 20-24.
Debrecen
- A bihari és szomszédos megyék erdészeti viszonyai. A községi erdők leromlása az erdészeti szolgálmányok megváltása Szerém megyében. Az erdészeti igazgatás és számvitel elválasztása a mezőgazdaságtól. "Erdészeti kistűkör" kiadásának ügye. Az erdőtörvényjavaslat. A közlekedési eszközök gyártásához milyen épületi és szerzőfák használhatók fel. Bihar és Szabolcs megyék fásításának kérdései. Tölgyasarjerdők kezelése és a cserkéreg termelés.
1869. szept. 26-29.
Kassa.
- A kassai erdők állapota. A vadászati törvényjavaslat megváltoztatásának kérdése. A tölgyerdők felújítása. A hazai fakereskedés fejlesztése. Az erdei legeltetés.
1870. dec. 18.
Pest
- Az "Erdészeti Kézikönyv"-re beérkezett pályázatok megtárgyalása - nyertes Illés Nándor és Fekete Lajos. Az "Erdészeti kistűkör" pályázat nyertese Bedő Albert. Kiadják Illés Nándor "Erdőtényesztétan"-át. Az erdőtörvényjavaslat kérdése: Divald és Bedő tárgyalják meg az OMGE-vel és közösen nyujtsák be a javaslatot. Buda főváros a kopár részek erdősitésére szakvéleményt kér. Javaslat a miniszterhez az erdélyi erdészeti alapnak erdészeti célokra és ösztöndíjakra fordítására. Illés Nándor indítványa a magyar Alföld erdősitése tárgyában.
1871. december 16.
Pest
- Nyílt levél a hazai fakereskedés ügyében. A Bécsben tartandó világkiállításra bizottság alakítása. Az egyesület házat kíván venni. A futóhomok megkötése. Az Amerikában alkalmazott

faburkolatu utak bevezetése. Szakoktatás és ösztöndíjak, szakkönyvek kiadása.

1872. aug. 20-26.
Torda és
Petrozsény

Vezetőségválasztás. Mi módon lenne a Mezőség vidékének kopár, és sovány legelőt alig szolgáltató talaja beerdősítendő.

Felirat a miniszterhez az erdőtvény mielőbbi megalkotása ügyében. Futóhomok mintafásítás ügye. Javaslat a Közmunkatanácshoz, hogy az utakat fenyőburkolattal építtesse. Az erdélyi erdők állapota, a kopárok, a kőomlások megkövetése.

1874. okt. 4-6.
Kalocsa

Az erdőadó ügye. A kalocsai homokkötés és erdőgazdaság ismertetése. Az 1873. és 1874. évi pénz- és hitelválság befolyása az erdőgazdaságra, a termelés, szállítás és értékesítés szempontjából. Az erdészeti kísérleti állomások kérdése hazánkban. A tölgyerdő művelése és használata.

1875. szept. 20-22.
Pilismarót

Vezetőségválasztás. A pilismaróti közalapítványi uradalom erdőgazdaságának ismertetése, cserkéreg termelés bemutatása. A középerdő üzem alkalmazása. Célszerű-e a selmeci erdőakadémián fennálló ún. szabad tanrendszer és kívánatos-e az, hogy az erdőakadémia a budapesti egyetemmel egyesüljön? Milyen erdészeti kísérletek megindítása és megfigyelések tétele volna célszerű a jelen viszonyok között és milyen módon. A községi erdők fenntartásának biztosítására az erdőbirtokos községek részére milyen szabályzat lenne megállapítandó.

Az Országos Erdészeti Egyesület tevékenyen résztvett az erdészeti törvények és rendeletek kidolgozásában.

A vizsgált - 1875-ig terjedő - időszak erdészeti törvényhozásának egyik legvitatottabb kérdése a vadászati törvényjavaslat volt, amellyel már a Magyar Erdőszegylet is foglalkozott. Itt Barta Béla³⁴ választmányi tag az Erdészeti Lapokban "külön véleményel" élt a bizottság adta véleménynyel szemben és arra mutatott rá, hogy a vadászati törvényeket az 1848-ban szentesített személy- és birtokszabadság elveivel kell összhangba hozni.

³⁴ EL 1864. 72-78. old.

Az Országos Erdészeti Egyesületben 1868-ban a vadászati törvényt-
előkészítő bizottság elnöke Tisza Lajos, titkára Bedő Albert volt. A kidol-
gozott törvényjavaslat ³⁵ alapelve: "a vadászat a földbirtok kifolyása és
annak egyedüli forrását a föld birtoka képezi". Ehhez a felfogáshoz Illés
Nándor (Nyulassy Farkas³⁶ is hozzászólt: "A vadászati jog egyéni élvezete
csak a 300 holdat kitevő vagy kellőleg más birtoktól elzárt területek urá-
nak engedtetik meg, míg a szegény földműves meg a kisbirtokos rá van
kényszerítve vadászati jogát bérbe adni. Ez más szavakkal nem egyéb,
mint hogy a vadászat csak a nagy birtoknak kifolyása, minthogy a kisbirto-
kos nolle velle kénytelen másnak engedni e jogát, ha nem bírja azt arányta-
lan nagy áldozatokkal megváltani".

Az Egyesület törvényelőkészítő munkájának legfontosabbika az
erdőtörvényjavaslat volt, amelyet az Országos Magyar Gazdasági Egyesület-
tel együtt 1868-ban terjesztett be a földművelésügyi miniszterhez. Ez a tör-
vény 11 évi előzetes tárgyalás után került jóváhagyásra. Értékelése tekin-
tetében hivatkozom Kaán Károlynak az Erdészeti Lapok 1920-as évfolyamá-
ban "Eddigi erdőgazdasági politikánk" c. tanulmányára, ugyanebben az év-
ben megjelent "Erdőgazdaságpolitikai kérdések" c. könyvére, valamint
Lesenyi Ferencnek Az Erdő 1962. 402-404. oldalán megjelent megállapi-
tásaira.

³⁵ EL 1868. 241-256., 373-383. old.

³⁶ EL 1868. 312-316. old.

ERDÉSZETTÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS^x

Dr Ágfalvy Imre

A különböző tulajdonjogi és birtokjogi formák - az eltérő jogi rendezés következtében is - mindig kihatottak az erdők állapotára.

Hazánkban a közös erdőbirtoklásból a királyi erdőbirtoka vált ki leghamarább és a királyi erdőóvók révén sajátos gondozásban részesültek. Az adományozások révén az egyházak jutottak hatalmas erdőbirtokokhoz, amelyeket a királyi erdők mintájára rendeztek be és nekik is voltak erdőóvók.

Az erdők fenntartására és rendszeres használatára első sorban a fahiány, a szükség szorítja rá az embert. A szükség hajtóerejét hazánkban is és külföldön is, elsősorban a bányászat és a kohászat hozta működésbe.

Ennek egyik jogi megnyilvánulása Zsigmond királynak egy 1426-ban kiadott rendelete, melyben utasítja a zólyomi főispánt, hogy az ujonnan felfedezett olombányák részére a királyi erdőkből minden évben folytatólagosan más és más részt jelöljön ki vágásra és a kivágott erdő talaját felszántani ne engedje, hogy azon ismét erdő nőhessen.

Ugyancsak a bányászat faellátásának célját szolgálta a Miksa féle 1565-ben kiadott erdőrendtartás, amely a bányaerdők használatára és fenntartására nézve már általánosságban kötelező rendelkezéseket tartalmazott.

De haladjunk tovább a történelemben és erre vonatkozóan érdemes Tagányit idézni:

"A XVI. századtól kezdve a bánya-erdőgazdaság, mint az e nemzeti kultúra képviselője hazánk erdőgazdálkodására nagy hatást gyakorolt. Az erdők pótolhatatlan értékét, az egyéni kezdeményezés fölényét a szabadjára hagyott természettel szemben, a bányászat emelte ki először. A sikerekkel teljes példa mindinkább tágabb körben kezdett hatni. Az erdő-birtokos szemében addig a föld és az erdő közt alig volt valami lényeges különbség, annyira megszokta azt csak mint tartalékföldet tekinteni, amelyből meglevő földjéhez mindig vehet magának annyit, amennyit akar. De lassanként rájött - főleg ott, ahol az irtások következtében szemlátomást pusztult - hogy az erdő is magáért van. Sokáig csak annak birtokáért küzdött, mint egyéb földjéért, a vitás jogokat iparkodott rendbe

^x Ezt az írást mint erdészettörténeti előadás-mintát közöljük.

hozni - mint azt a gyűjteményünkben közölt sok tanuvallomás, ítélet és egyezség is illusztrálja, - de csakhamar rátért erdeinek védelmére is, nemcsak a hatalmaskodókkal, hanem egyszersmind a rendetlen használattal szemben is."

"E térre legelőször is a közös erdők birtokosai léptek, mert azok erdei pusztultak leghamarább. Első adatunk - mely egyszersmind gyűjteményünk első magyar darabja is - jó korai, t. i. a Csicseriek 1569-iki egyezsége közösen bírt erdeiknek rendtartása iránt. Maguk közül erdőbirót választanak, teljes hatalmat adván neki nemcsak a parasztok, de saját magukkal szemben is az erdő megóvása érdekében. A XVI. század végétől kezdve - mint gyűjteményünkéből is láthatni - a közbirtokosságoknál mindinkább szokottabbá válik."

Az uradalmak birtokosai, ide értve a kamara uradalmait is, - mint Tagányi megállapítja - erdőrendtartásnak nem érezték szükségét, mivel inkább módjukban állott erdeiket megőrizni és értékesíteni.

Majd ismét Tagányit idézve: "Maga az állam csak későn kezdte belátni valami általános intézkedés szükségét ezen a téren." "Az erdőről - több mint harmadfél századon át - elégnék tartották azokat az intézkedéseket, amelyeket Verbőczy a becslésről s a károk megtorlásáról Hármaskönyvében előírt. Sőt mivel az utóbbi tételnél, éppen a legfontosabb dolog: a megtorlást végrehajtó közeg megnevezése Verbőczy tollában maradt, ennek hiányát is csak 1715-ben pótolták ki a XCIV. törvényekben." Ez a törvény az erdők kivágása és lehéjazása esetében a megyei alispánokat nevezi ki bírálóká.

A török kiűzése után Délmagyarországon az erdőket katonák kezelik és 1742-ben felállítják a temesi bánági erdőhivatalt. A meglévő erdők elégtelensége és a katonai érdekek új erdők telepítését is szükségessé tették.

A XVIII. század derekán az országban tulzott mértékben úzótt hamuzsirfőzés okoz veszedelmes megfogyatkozást az erdőkben, ez is elsősorban a hadvezetőségben okoz nyugtalanságot. Ennek következtében tartja meg 1754-ben a bécsi főhaditanács és a magyar udvari kancellária azt az értekezletet, amelyen elhatározták, hogy az erdők fenntartásának biztosítása érdekében általános érvényű rendelkezés kiadására tesznek javaslatot az uralkodóhoz.

Ennek a javaslatnak eredményeképpen jött létre az 1769-ben kiadott Mária Terézia féle erdőrendtartás, amely Magyarország erdőségeinek használatát az azon kor erdészeti kulturájának megfelelő, okszerű er-

dőgazdaság elveinek alapulvételével szabályozza. Az erdőrendtartás - főképpen a vármegyék tartozkodó álláspontja miatt - csak a városok és az államjavak körébe tartozó erdőkre nézve jelentett kötelező parancsot. A földesurakkal szemben rendelkezései inkább csak a jóakaró oktatás és serkentés jellegével bírtak.

Emiatt az erdők pusztítása - főképpen a közös erdőkben - tovább folyt. Ezért vette tervbe II. József a közös erdők használatának szabályozását. Ennek a munkának lett eredménye az 1790/91 évi LVII. törvény, az első igazi erdőtörvény "az erdők pusztításának megakadályozásáról."

Tulajdonképp ennek a törvénynek rendelkezéseit vette át és egészítette ki "az erdők fenntartásáról" szóló 1807 évi XXI. törvény. Ennek lényege, hogy a vármegye minden káros, okszerűtlen erdőhasználatot azonnal betilt, az ilyen erdőt zár alá veszi és zárgondnok ellenőrzése alá helyezi.

A jobbágyi erdei haszonvételek fejében az 1848. X. törvény megengedte, míg az 1853 évi urbéri nyiltparancs és az 1871 évi LIII. törvény pedig bizonyos erdőrészek kötelező kihatását rendelte el a földesur erdejéből.

A kapitalista Magyarország erdőtörvénye, az 1879 évi XXXI. törvény. Ez először is különbséget tett feltétlen és nem feltétlen erdőtalajon álló erdők között.

Ennél fontosabbak azonban az erdők kezelése szempontjából a törvény 17. ill. 21. §-ai.

A 17. § kimondotta: "Az állam, a törvényhatóságok, a községek, az egyházi testületek és egyházi személyek - mint ilyenek - birtokában lévő, továbbá a köz- és magánalapítványok és hitbizományokhoz tartozó erdők, valamint a közbirtokossági erdők is (ezen elnevezés alatt értetvén az urbéri rendezés alkalmából, mint erdő- illetőség, a volt urbéreszek tulajdonába átment erdők is) addig, míg közösen használatnak, gazdasági rendszeres üzemterv szerint kezelendők."

Majd a 21. §-ában kimondja, hogy a 17. §-ban megnevezett erdőbirtokosok, a gazdasági terv szerinti erdőkezelés biztosítása végett, kötelesek szakértő erdőtiszteket tartani.

Ez utóbbi előírásnak számos erdőbirtokos erdejének jövedelmezősége alapján nem tudott eleget tenni, így főképpen a közbirtokosságok. Ezen hiányosság megoldására az 1898. évi XIX. törvény - tételesen felsorolt - erdők állami kezelésébe való átadását rendelte el. Az állami kezelés szervei voltak a m. kir. erdőhivatalok és az ezeknek alárendelt m. kir. járási erdőgondnokságok."

Lényegileg ezek a rendelkezések voltak érvényben az I. világháboru végéig.

A Tanácsköztársaság elrendelte az erdők államosítását.

Az 1923-ban kihirdetett négy erdészeti törvény közül az alföldfásítási törvény az, amelyet szükséges megemlíteni.

Az 1935 évi IV. törvény 31. §-ban elrendelte, hogy minden erdőről erdőgazdasági tüzemtervet kell készíteni. Még lényegesebb ezen törvény 39. §-a, amely kimondja:

"Az erdőgazdaság szakszerű irányítása, vezetése és általában az erdőgazdálkodás szakszerű ellátása végett:

1. / Állami erdőben erdőmérnököket kell alkalmazni; :

2. / Nagy- és kisközségek, az 1913. X. törvénycikk alapján alakult legeltetési társulatok, valamint erdőbirtokossági társulattá alakulásra kötelezett közösségek (146. §), illetőleg az ezekből alakult erdőbirtokossági társulatok, amennyiben jelen § 3. pontja alá nem esnek, kötelesek erdejüket államerdészeti kezelésbe adni;

3. / Törvényhatóságok, megyei városok, egyházak, egyházi testületek, vallásfelekezetek, egyházi, illetőleg vallásalapítványok, felekezeti intézetek, közbirtokosságok, közbirtokosságból alakult erdőbirtokossági társulatok, továbbá részvénytársaságok, szövetkezetek erdőgazdaságaikban, ugyszintén a hitbizományi birtokosok a hitbizományi vagyonhoz tartozó erdőben erdőmérnököket kötelesek alkalmazni, ha pedig erdejük kis terjedelme miatt erdőmérnök-személyzetet nem alkalmaznak, erdejüket államerdészeti kezelésbe kötelesek adni. "

Végül a 4. pont szerint az előbbi pontok alá nem tartozó erdőtulajdonosok a területi nagyságtól függően voltak kötelesek erdőmérnököket alkalmazni, vagy erdejüket államerdészeti kezelésbe adni.

A felszabadulás után a földreform az erdők nagy részét államosította, illetve a 10 - 100 kh. köztiakat községi tulajdonba adta állami ellenőrzés mellett.

Az elmondottakkal talán sikerült rámutatnom arra, hogy mennyire szükséges a gondjainkra bizott erdők történetét és ezen belül a tulajdonjogi ill. birtokjogi formák fejlődését is megismerni. Ez is sokszor adhat segítséget ill. magyarázatot a kérdéses erdő jelenlegi állapotának megértésére, egyidejűleg utat mutat a jövő feladatainak megoldására.

A JAPÁN-MAGYAR ERDÉSZKAPCSOLATOK TÖRTÉNETÉBŐL

Király Pál

1966. novemberében három főből álló japán szakszervezeti küldöttség járt hazánkban. Két mezőgazdasági szakszervezeti vezető mellett Shigemasa Nakasumi ur, a Japán Erdészeti Dolgozók Nemzeti Szövetségének, a ZEN-RIN-YA-nak egyik vezetője ismerkedett a magyar erdőgazdasággal. A delegációt Berlinben Kovács István, a MEDOSZ főtitkára hívta meg látogatásra, ahol az Erdészeti Dolgozók Szakszervezeteinek I. Világkonferenciáján volt alkalma megismerkedni a japán küldöttekkel. A szakmai program keretében a Kiskunsági Áll. Erdőgazdaság Bugaci Erdészeténél és a Börzsönyi Áll. Erdőgazdaság Királyréti Erdészeténél találkoztak a vendégek a magyar erdőgazdasági dolgozókkal, valamint megtekintették a Mezőgazdasági Kiállítás vadászati részlegét.

A látogatás jelentőségét többek között az is aláhuzza, hogy 30 éve, az 1936. évi budapesti II. Erdészeti Világkongresszus óta nem járt japán erdészeti szakember Magyarországon. Ez a nem mindennapi látogatás adta az alkalmat, hogy a japán-magyar erdészeti kapcsolatok eddigi alakulását áttekintsük.

Az első kapcsolatok

Tudomásom szerint Magyarországon első ízben 1885-ben járt hivatalos japán erdésztküldöttség. A két főből álló delegációt nem kisebb személyiség vezette, mint a japán országos főerdőmester: Takei Morimasa. Egy éves időtartamra tervezett európai körutja keretében került sor a magyar erdészeti intézmények tanulmányozására. Utja során titkára, Takasima Tokuzó erdőmérnök kísérte.

A vendégek januárban 8 napot szenteltek erdészeti viszonyainkba való bepillantásra. Bedő Albert országos főerdőmester és Lavotha Albert alerdőfelügyelő vezetése mellett megismerkedtek a Földművelésügyi Minisztérium erdészeti főosztályának szervezetével, a selmecebányai Akadémia létesítményeivel és az ott folyó oktatással. Liptóújvárott részleteiben is betekintettek egy főerdőhivatal gyakorlati munkájába, szervezeti felépítésébe és ügyvitelébe, de megtekintették vízfogóját, faraktári és fűrésztelepi műszaki létesítményeit is. Besztercebányán szintén az erdőigazgatóság költségvetése, szervezete, ügyvitele, továbbá az Európa-hírű és évszázados multu hatalmas gereb, szénégetés, az új üzemtervek képezték a tanulmány tárgyát.

A hivatalos program mellett gazdag volt az utazás társadalmi oldala is. Budapesten az Operaház, kiállítás- és muzeum-látogatások, városnézés, a

"központi mintapince" meglátogatása, az erdőtiszti kar által adott fogadások enyhítették a tanulmányut fáradalmait. Így bizonyára nem csupán a közmondásos japán udvariasság diktálta a vendégek részéről január 25-én a bucsu szivélyes szavait. Azt, hogy a látogatás légkörét nem csak a protokolláros kapcsolat, hanem a közös kartársi szellem is uralta, megérezhetjük Bedő alábbi rövid megjegyzéséből: "... mi is, kik kérdéseiket és nyilatkozataikat hallottuk, tisztelettel emlékezünk meg éles ítélőképességükről és tudományosságukról, melyekkel bő mértékben rendelkeznek." ¹

A látogatás eredményeként a japán kormány Bedő Albertet és Lavotha Albertet a Felkelő Nap-rend III. o., illetve VI. o. jelvényével tüntette ki.

Közbevetőleg megjegyzem, hogy 1885. január 24-én a japán erdész-küldöttség elutazása előtt magyar erdőtisztek - többek között Bedő és Lavotha társaságában lefényképezte magát. A fényképekből 2 db. 1929-ben ajándékozás útján az Országos Erdészeti Egyesület tulajdonába került. Az Egyesület azokat a tulajdonjog fenntartása mellett a Soproni Erdőmérnöki Főiskolának adta át, a Főiskolán létesítendő muzeum részére, megőrzés céljából. A fényképeket Fekete Zoltán főiskolai tanár vette át.

Érdemes lenne utána nézni a fényképek hollétének és szaklapunk hasábjain leköszölni őket. Sajnos, erdészettörténetünk nem bővelkedik Bedő-émlékekben, a japán-magyar erdészeti kapcsolatok tárgyi emlékeiben még kevésbé.

A japán fa a magyar fa versenytársa

Ezt az első, igen barátságos hangvételű találkozást egy évtized múlva kevésbé szivélyes japán-magyar vonatkozású rövid közlések követik az Erdészeti Lapokban. Mi történt? - A tőkés fejlődés útjára lépett Magyarország állandóan fokozódó mértékben exportálta fatermékeit, mind távolabbra hatolt az európai piacokon. A dél-európai kikötőkben azután szembetalálkozott a világkeresedelem hatalmas riválisaival, az észak-amerikai és az orosz fával, amelyek ezidőtájt kezdték elárasztani az európai piacot. E két nagyhatalom mellett főként a japán fa kellemetlenné váló versenyére panaszkodnak az Erdészeti Lapok korabeli, századforduló körüli piaci helyzetelemzései. Ugy vélem, nem nehéz felismerni az összefüggést a szuezi csatorna megnyitása (1869) után a japán országos főerdőmester egy évig tartó európai körutazása és a századfordulóra kialakult piaci helyzetkép között.

¹ Erdészeti Lapok, 1885. 80. o.

Kaán Károly véleménye a japán erdőszetről

A következő láncszeme történetünkben az 1900. év Kis tanulmány kelti fel figyelmünket az Erdészeti Lapok vaskos kötetében; a címe: "Képek Japán erdőgazdaságából". Szerzője Kaán Károly. Későbbi nagy erdőgazdasági politikusunk ekkor még beszercebányai külszolgálatban dolgozik s közben megrendezi magának azokat a külföldi tanulmányutakat, amelyek már fiatal fővel hozzásegítették annak a roppant széles látókörnek kialakításához, amely őt annyira jellemezte.

A salzkammerguti államjavak erdőigazgatóságának székhelyén, Gmundenben ismerkedett meg és kötött szívélyes barátságot Esaki Masatada japán császári udvari erdőtanácsossal. Esaki ur állami megbízásból szintén európai tanulmányutját folytatta. Az élete delén álló japán kitűnő szakemberként és kellemes egyéniségként mutatja be Kaán. A két emelkedett szellemű és egyéniségű férfi között a kölcsönös rokonszenv gyorsan kialakult. Kaán japáni famagvakat és egy finom, erdőgazdasági témájú metszetgyűjteményt kapott ajándékba a japán erdőmérnöktől. A famagvakat Vadas Jenő akadémiai tanárnak küldte el Selmece. Az album képei alapján - Esaki ur magyarázataival kiegészítve - villantott fel néhány részletet Kaán említett tanulmányában a japán erdőgazdaság életéből.

Beszélgéseik során Kaán meglepetve fedezte fel, hogy az évszázados feudális elmaradottságából feléledő és a korszerű fejlődés útjára lépő Japán milyen szívós céltudatossággal igyekszik gazdasági életét, így erdőgazdaságát is a kor világszínvonalára felfejleszteni.

A japánok időről-időre, rendszeresen küldték ki legjobb szakembereiket külföldi tanulmányutra a legfejlettebb országokba és a szerzett tapasztalatok alapján gyorsan fejlesztették ki gazdaságukat. A legkitűnőbb külföldi szakembereket hívták meg előadónak egyetemeikre, főiskoláikra. Az erdőszet vonalán pl. a világhírű erdőszet tudós, dr. Mayr, 6 évig tanított a tokiói egyetemen.

"Van erdőgazdasági főiskolájuk, van már kísérletgyűlk, van erdőszeti egyesületük s mindez modern alapon." - írja Kaán.²

Kaán cikkéből tudjuk meg azt is, hogy 1900. augusztusában Shiga japán főerdőtanácsos kereste fel hazánkat erdőrendezési eljárásunk tanulmányozása végett és ez alkalommal látogatást tett az Országos Erdészeti Egyesületben is. Az első világháború végéig nincs több híradás japán kapcsolatainkról.

²Erdészeti Lapok, 1900. 816. o.

A két világháboru között

Érdekes, hogy a háboru után az első hivatalos külföldi erdészdelegáció, amely hazánkba érkezett: japán volt. 1922. januárjában látogatott Magyarországra dr. Koide, a hokkaidói (Sapporo) egyetem erdészeti tanára és asszisztense, Matotami Yoshikawa. Különösen erdőrendezési eljárásaink, valamint az Alföldön kilátásba helyezett erdőtelepítéseink iránt érdeklődtek. Magyarországi utjuk - a már említettekhez hasonlóan - egy nagyszabású európai körut része volt. Utjukról több adat nem áll rendelkezésünkre.

Alig telt el hat év ez után a látogatás után és 1928-ban ismét japán kollégákat üdvözölhettek a magyar erdészek. Sanroku Hara erdőtanácsos, Masaki Gotó erdőigazgató és Gisaburo Tsuda erdészeti titkár tulajdonképpen csak udvariassági látogatást kívánt tenni a Földművelésügyi Minisztérium erdészeti főosztályán. A főosztály munkatársainak meghívására és marasztalására határozták el, hogy néhány napig hazánk erdészeti viszonyait egy állami és egy magánerdőbirtokon tanulmányozzák.

A diósgyőri állami erdőhivatal kerületében főként szép tölgyes-bükkös természetes felújításokat mutatott be a vendégeknek Lippóczy Béla erdőmérnök, az eljárás közismert és eredményes gyakorlati szakembere. Az Esterházy-uradalom kapuvári erdőhivatalának kerületében pedig megtekintették Európa egyik erdészeti különlegességét, a nagykiterjedésű hansági égererdőt.

A vendégekkel folytatott eszmecsere során a magyarok jóleső érzéssel hallgatták és vették tudomásul a japánok azon közlését, hogy erdészeti felsőoktatásuk rendszerének kialakításában az egykori selmeci mintának döntő szerep jutott.

Az 1928-ban Bécs felé elutazó japán erdészeket 1936-ban követték újabb vendégek. Osio Joshio erdőtanácsos és Szato erdészeti kísérletügyi szakember képviselte Japánt a II. Erdészeti Világkongresszuson és ezt követően az Erdészeti Kutató Intézetek Nemzetközi Szövetségének (a mai IUFRO) IX. Kongresszusán. Az eltelt 30 év alatt nem járt japán erdészeti szakember Magyarországon.

A mai japán erdőgazdaság

Japán általában mint kis kiterjedésű, nagy népsűrűségű, iparilag igen fejlett ország él a magyar köztudatban. Talán erre való tekintettel nem lesz felesleges felhívni a szakközönség figyelmét arra, hogy Japán igen fejlett erdőgazdasággal is rendelkezik, faipara pedig élvonalbeli a nemzetközi rangsorban.

Az ország erdősültsége 68 %, egyike a legmagasabbaknak a világon. Az erdőterület kiterjedése 25.1 millió ha. Ebből állami erdő 32 % (8.07 millió ha.), közösségek tulajdonában áll 11 % (2.84 millió ha.), magánerdő-birtok pedig 57 % (14.19 millió ha.). Az élőfakészlet 1.9 milliárd m³, az évi fakitermelés kb 75.1 millió m³ (1964). Az élőfakészletnek közel a fele (46 %) fenyő. Az ország 1700 km-nyi észak-déli kiterjedése és a szigetországot körülölelő óceán következtében az erdők élővilága rendkívül gazdag, számos igen értékes fafajt tartalmaznak. A szakoktatás és az erdészeti kísérletügy igen magas színvonalu (évente kb. 600 erdőmérnököt képeznek ki). Fejlett a fafeldolgozás is. A cellulózgyártás évi 2.5 millió tonna, a furnér-gyártás terén Japán a világon az elsők között áll 300 millió m² évi termelésével. Napjaink szomorú aktualitása, hogy a japán faipar szállít különlegesen könnyű koporsókat az USA Dél-Vietnamban harcoló hadserege számára, az elesettek légi uton történő hazaszállításához.³ A természetvédelem, a japánok erdő- és fa-kultusza már szinte közmondásos. Az ország hegyes-erdős vidékein 19 nagy nemzeti park van, melyeket évente mintegy 40 millió látogató keres fel.

Fentiek ismeretében reálisabban értékelhetjük az immár hagyományosnak tekinthető japán-magyar erdészkapcsolatokat. Ez a kapcsolat - mint láthattuk - sokkal rendszeresebben alakult, mint számos más, földrajzilag lényegesen közelebb fekvő, nagy erdőgazdasággal rendelkező európai állammal.

A japán erdészeti dolgozók helyzete

Az 1966-os látogatás teljesen új szint jelent a nyolc évtizedes sorozatban. Nem a szűkebb értelemben vett szakemberrel találkozhattunk, hanem az erdészeti dolgozók széles rétegének képviselőjével. Shigemasa Nakasumi révén most nem szakkérdésekbe pillanthattunk be, hanem a japán dolgozók mindennapi életébe. Ime egy kis izelítő ebből az életből.

A japán fakitermelő korszerű motorfűrészszel dolgozik, amelyet saját maga vásárol és a saját tulajdonát képezi. Ez azt is jelenti, hogy saját magának kell a gépet kiszállítani a munkahelyre és javításáról gondoskodni. A munkaidő hivatalosan 8 óra, de a munkások gyakorlatilag a maximálisra nyújtják a munkaidőt. A motorfűrész nagymérvű és egyoldalú használata következtében nagyon elterjedt a vibrációs megbetegedés, a kéz és a kar kerin-gési ártalma. Ezt ott "fehér viaszosodásnak", "viaszujjnak" nevezik. Az ujjak elvesztik hajlékonyságukat, érzékenységtüket, végül az egész kar hajlithatatlanná válik. A dolgozók elmennek ugyan orvosi vizsgálatra, de a vizsgálat eredményét rendszerint eltitkolják, nehogy kevésbé jövedelmező kereseti körülmények közé jussanak. A nagyfokú munkaintenzitás a balesetek szaporodásához vezetett. Évente átlag 330 halálos baleset fordul elő a japán erdőkben.

³"Magyarország" c. hetilap. 1967. március 5. szám, 5.o.

A szervezett japán dolgozók törekvései főleg három célkitűzésre koncentrálódnak:

1/ 40 órás munkahét

2/ hatékony állami ellenőrzés megvalósítása a faimport felett

3/ a leromlott minőségű magánerdők jóminőségű állami erdőkkel történő kicserélése szűnjön meg.

(A termelés állami szektorának a magántőke érdekében történő felhasználása Nyugat-Európában is ismert, pl. Angliában).

Reméljük, hogy ennek az erdészetileg is magasan kulturált országnak szakembereit a jövőben még gyakran üdvözölhetjük hazánkban.

- -

Összefoglalás

A japán-magyar erdészkapcsolatok nyolcvan éves multra tekintenek vissza. Ez a kapcsolat a két ország között rendszeresebbnek bizonyult, mint Magyarország és számos más, földrajzilag közelebb fekvő, nagy erdőgazdasággal rendelkező állam között. Harminc éves szünet után 1966-ban Japán részéről újra felvették a személyes érintkezést, a korábbiaktól eltérően, szakszervezeti alapon.

A "VAD" ÉS AZ "ERDŐ"

dr. Csőre Pál

Az "Erdészettörténet" c. előadásomban (írásban megjelent az OEE Erdészettörténeti Szakosztályának Közleményei I. sz. 28. old.) többek között a következőket mondtam: "A magyar nyelv az erdővel és a fákkal kapcsolatos kifejezésekben szegényebb és ennek megfelelően nincs meg benne a legtöbb európai nyelvben megtalálható megkülönböztetés, Forst és Wald ... között". Ezzel kapcsolatban az az ellenvetés merült fel, hogy a "vadon" szavunk volna az, amely az őserdőt jelenti, szemben az "erdő" kifejezéssel, amely a kulturerdőre vonatkoznék. Előbbi szó nem a "vad" származéka volna. Bár keletkezése vitatott, valószínű, hogy a finn- lapp nyelvben szereplő vouvde (=erdő) szó származéka.

A vadon szó eredete eléggé tisztázott. Nem vitásan a "vad" szóból ered. Kialakulását illetően azonban megoszlanak a vélemények. Egyesek szerint egy régi, elhomályosult -n, -ny kicsinyítő képző által keletkezett a "vad" szóból.¹ Mások szerint ez a szó csak a XVIII. századig követhető időrendben visszafelé és akkor még melléknévi alakban és "vadul" értelemben fordult elő. Eleinte "vadon nőtt erdő" kifejezésben szerepel, amely a "vadon erdő"-re rövidült, végül az erdő is elmaradt.² Tény minden esetben, hogy szavunk már a XVI. században is előfordult. Így például az Érdi codexben (1526-27) szerepel ez a kifejezés: "az vadon erdőben", Zrinyi pedig "vadon Lybyá"-ra hivatkozik.³ Függetlenül attól, hogy mikor és milyen módon alakult ki a "vadon", abban egyetértenek a nyelvtörténészek, hogy a "vad" szóból származik és a középkori nyelvemlékekben a mai értelemben nem fordul elő.

A "vad" szó viszont nyelvünk eredeti szókincséből való és valamikor erdőt jelentett. Valószínűleg innen ment át az állatra és így alakult ki a vad szónak a ma is használt főnévi jelentése. A "vad" (vad-állat értelemben) régen tehát nyilván erdei állatot jelentett. Idővel azután a "vad" háttérbe szorult az "erdő"-vel szemben, mert az utóbbinak jelentése egyértelmű volt.

Az erdőt mindig úgy tekintették, mint az őstermészet korlátozatlan megnyilatkozását. Így volt ez a régi népeknél is. A rómaiak Silvanus-a az ősvadság megszemélyesítője volt. Egy fának a kivágása, vagy a természeti állapot bármely megzavarása Silvanus megsértését jelentette.

-
1. Pais D. MNy - Magyar Nyelv - XXXIV. 189, XXXV. 315.)
 2. Horger A. (MNy XXXV. 45. (Gombocz Z: (NyK. - Nyelvtudományi Közlemények - XXXIX. 246.)
 3. Tulajdonnévként már sokkal korábban is szerepel (1342: Petri dicti Vodon - OkLSz). Ez azonban a "vadon" későbbi értelmére nézve nem ad semmi közelebbi felvilágosítást.

A középkori latinságban a silvestris nemcsak erdeit, hanem vadot is jelentett (pl. pirus silvestris = vadvadkörte). A klasszikus latin nyelv silvaticus-ának is volt ilyen értelme. Az olaszban a selvaggio = vad, vadon élő, a selvaggina = vad- (vadon élő) állat. A francia sauvage és a roán sãlbatic szavak is a melléknévi értelemben vett "vad" jelentésűek. A német nyelvben szintén szembeötlő a hasonlóság a wild és a Wald szavak között.⁴

A rokon jelentés példázására meg kell még említeni azt, hogy a középkorban gyakran előfordul földrajzi névként is a "vadkert" szó. Ennek az értelme erdőbeli-, erdei kert (nem tévesztendő össze a vadaskerttel. pl. 1358/1489: "Quoddam pomerium wlgo Wadkerth dictum" Anjoukori Okmánytár VII. 295.)

Az "erdő" szó származásával kapcsolatban csak röviden utalok arra, hogy ez a szó az "ered" (valamiből kinő, kisarjad) szóból keletkezett. (E szó származásával kapcsolatban ugyanis a közelmúltban sokat foglalkoztak, ezért nem indokolt ezt itt ismét részletezni).⁵

Érdemes ellenben megemlékezni még két, régi eredetű szóról,⁶ amelyek szintén erdővel kapcsolatosak.

Az egyik a "liget". A szó fejlődéstörténetét tekintve először erdőn belül ritkás helyet jelentett, később egyedülálló ritkás erdőt, majd végül kis (ritkás) erdőcskét. A középkori magyar nyelvben kétféle értelemben használták:

1. silva, saltus, nemus (1206: Inde per mediam silvam, que dicitur ligeth. Magyar Oklevélszótár. - OKISz -)

2. pratum, planities (1208: Transiens per pratum, quod dicitur liget. - OKISz.) Calepinus szerint liget = berek. Molnár A. két jelentését határozza meg: 1. hegyek közötti erdős, cserjés völgy, 2. sikon, völgyben, folyók mellett sűrű bokros hely, csallit.

4. L. Gombocz Z. i. m.

5. Varga D. Erdőkertülőben (Élet és irodalom 1965. aug. 14.)
Pais D. Kerengés az erdő körül (Élet és irodalom 1965. okt. 2.)

6. A régi fanevekkel elsősorban N. Sebestyén I. foglalkozott (Fák és fás helyek régi nevei az urali nyelvekben. Nyelvtudományi Közlemények LI, 412-434) azután Pais D, Moór E. és sokan mások. Ezenkívül az egyes értelmező és egyéb szótárak is felvilágosítást adnak e szavak eredetéről. (Pl. Magyar Oklevélszótár, a Magyar Nyelvtörténeti szótár, Magyar Etymológiai Szótár, stb.)

Végeredményben tehát a régi nyelvben a liget legelésre alkalmas fás, vagy bokros helyet jelentett (Ritkás világos, szakadozott erdőt, cserjés, bokros helyet, rétet, hegyoldalt, völgyet). A XVI. századtól szerepel a ligeterdő, ligetes erdő kifejezés is (1523. In eadem silua Lygetherdew. Nytsz. - Nyelvtörténeti Szótár -) A "liget"-t N. Sebestyén I: finn-ugor eredetű szónak tartja.⁷

A másik ilyen szó, amely a régi magyar nyelvben is szerepelt a "berek". Erre a szóra vonatkozó első adat 1138-ból való. ("berekzeg") E szó jelentését az alábbi idézetekkel igyekszem megvilágítani: 1299: Iuxta nemus Kywsberek dictum - OKISz.; 1399: Vnum virgultum alias Berk - OKISz; 1408: Vnam siluam Monyorosberek vocatam - OKISz; 1431: Rubetum Altalberek vocatam - OKISz) Jelentése tehát közel állt a ligetéhez, bokros, cserjés területet, ill. ilyenmel teli erdőt jelentett. Ezen belül két jelentést különböztethetünk meg:

1. nemus, lucus, saltus, virgultum, fruticetum:
2. locus uliginosus, (Sumpfwiese).

E szónál is megtaláljuk az "erdő"-vel való összetételt (1477: Quandam siluam Berekerdew vocatum - OKISz.) Eredetét illetőleg a vélemények megoszlanak. Van aki török,⁸ más szerző osztyák⁹ eredetűnek véli.

Külön tanulmányt igényelne azoknak az erdőre vonatkozó szavaknak a tárgyalása, amelyek a mai nyelvben már ismeretlenek (pl. eresztvény), vagy amelyeknek erdőre vonatkozó jelentése homályosult el (pl. haraszt). Számos egyéb, köztük sok népi kifejezés és szóösszetétel is létezett, amelyeket ma már nem használunk (gyermek erdő, gyakor erdő, gyepű erdő, stb.) Nem szólva arról, hogy régen a fafajt jelentő szavak a fajból álló erdőt is jelentettek (pl. éger, gyertyán, tölgy; 1430: Siluam dolabrosam, aquosam Eger dictam - OKISz; silva Gyerthian). (Fejér Gy: Codex Diplomaticus Hungariae IV. 2. 85.)

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy valamikor a "vad" szó tényleg jelentett erdőt, de a két szó között nem volt meg az a jelentésbeli kettősség, ami a Wald és a Forst között, ami viszont megtalálható számos európai nyelvben. A "vadon" szó a "vad"-ból származik ugyan, de "őserdő" jelentése nem ősi, hanem csak néhány száz évre tekint vissza. Egyes erdő alakokra vonatkozólag vannak és főleg voltak a magyar nyelvnek egyéb szavai is. A régi magyar nyelvben létezett egyes ilyen szavak kimentek a használatból vagy jelentésük megváltozott.

-o-o-o-

7. Im. 110 sz.

8. Rásonyi (Ny.K. LI 100-101.)

9. N. Sebestyén I: i.m. 125. sz.

AZ ERDÉSZETI ÉS FAIPARI EGYETEM SPORTKÖRÉNEK TÖRTÉNETE

Dr. Nemky Ernő

1860-ban a bányászati oktatás 125, az erdészeti oktatás pedig 52 éves multra tekintett vissza. Mindkét foglalkozási ág nemcsak magasfoku szellemi felkészültséget kívánt meg az ifjúságtól, hanem edzett, erős testet, kitartást, bátorságot és gyors elhatározó képességet is. Foglalkozásukkal kapcsolatban nap, mint nap szembe kellett szállniuk a természet elemi erőivel, sokszor életveszéllyel, gyorsan kellett határozniuk egy-egy kérdésben, s emellett munkájuk kitartó, edzett, erős testet követelt.

Ezeket az erényeket pedig csak a rendszeres testedzés, a sportolás révén szerezhették meg. Emellett az Akadémián a német egyetemektől átvett hagyományok, többek között a vivás is nagy szerepet játszott az ifjúság életében. A német "bursch" szokások megkivánták szinte minden hallgatótól, hogy a vivásban gyakorolja magát, hogy részint virtusból, nemes vetélkedésből, részint pedig nézeteltérések esetén szükségéből, a kardvivásban jártas legyen. Ezért nem véletlen, hogy az ifjúság rendszeres testedzéseként üzte a tornát és a vivást. Emellett azonban az uszást és a turisztikát is gyakorolta. Erre mutatnak azok az akadémiai igazgatósági rendeletek, amelyek 1860-ban megtiltják az ifjúságnak a ki nem jelölt tavakban való fürdést, korlátozzák az ifjúság kirándulásait Selmecbánya környékére. Ugyanakkor azonban az ifjúság is kérte uszoda felállítását.

Nyilvánvaló tehát, hogy az akadémiai ifjúság a sportclub megalakítása előtt is sportolt több-kevesebb rendszerességgel és az említett sportágak gyakorlása révén igyekezett megszerezni mindazokat az előbb említett és foglalkozása eredményes végzéséhez szükséges testi tulajdonságokat, amelyekhez csak a testedzés, a sport révén juthatott. Végül természetesen arról sem szabad megfeledkezni, ami az ifjúság velejárója, hogy feltörő életerejét nemes vetélkedésben, egymással való versengésben élje ki, amelyre ügyességünk és testi erejének összemérése révén a sport ad lehetőséget.

Igy érett meg a feltétele annak, hogy a testedzés az akadémiai ifjúság körében szervezetté és rendszeressé váljon, szerves része legyen az ifjúság életének. Csak megfelelő szervező erő kellett, amelyik megvesse az alapját a sportclubnak, a társas testedzésnek és elindítsa a fejlődés útján.

Ez a szervező erő Hampel Adolf és Cseh Lajos személyében jelentkezett, akik 1860-ban megszervezték a Sportclubot és ennek keretében rendszeressé tették az akadémiai ifjúság sportéletét, amelynek fejlődése és működése ettől kezdve szorosan összefüggött az Akadémia, az akadémiai ifjúság mindennapi életével. Ebben az évben megindult tehát a "Leányvárban",

majd a "Zöldfa" vendéglőben, s a későbbi években pedig az "Óvárban" a szervezett és rendszeres testgyakorlás, hogy ellensúlyozza az egyoldalú szellemi munkát, hogy megvalósítsa az "ép testben, ép lélek" harmonikus szükségességét és elősegítse az akadémiai ifjúságnak az életre való minél jobb felkészülését. A tanári és oktatói kar pedig kezdettől fogva támogatta az ifjúság ezirányú tevékenységét és a sportclub működését, minden vonatkozásban igyekezett biztosítani, erősíteni, s gyakran személyes példával előljárni. Így rövidesen virágzó sportélet alakult ki, megindult a nemes vetélkedés, a versenyzés, amelynek győztesei azután büszkén őrizték győzelmi babérkoszoruikat.

Hogy volt-e kezdettől fogva szervezeti szabályzata és neve a Sportclubnak, azt ma nem lehet megállapítani. A rendelkezésre álló anyagból csak az vehető ki, hogy 1879 előtt 3 szervezett csoport működött, és pedig az "Akadémiai Torna Egylet", valamint a magyar társaság és az ifjúsági egyesületen belül egy-egy "Akadémiai Viegylet". 1880-ban pedig a Torna és Viegylet is egyesült és megalakult az "Akadémiai Torna- és Vivőegylet".

Amikor ma, a Club 100 évének történetét, megalakulásától kezdve szeretnénk követni, sajnos ez a feladat nagyon nehéz. Két pusztító világháború, az első világháború összeomlása után egy átköltözködés, két ellenforradalom zajlott le az elmúlt 100 év alatt. Így a Selmechányán eltelt közel 60 év dokumentumai az első világháború utáni átköltözködéskor, az azóta eltelt 40 év emlékei pedig a második világháború tűzében legnagyobbbrészt elkallódtak, megsemmisültek. A jelenleg összegyűjtött bizonyítékok és a ma még élő legidősebb volt clubtagok visszaemlékezései, valamint Harwich Ernő: "Az Akadémiai Athléta Club története az 1860-1896. évek között" c. tanulmánya alapján mégis felvázolhatjuk a Selmechányai Athléta Club fejlődése első 50-60 évének történetét.

Az első években Hampel Adolf és Cseh Lajos, az alapítók, vezették az ifjúság torna- és Böck János a kard- és törvívás gyakorlatozását, majd később a tornászatnak Schmidt Lajos lett a művezetője, aki a Sportclub legjobb tornásza volt. Vagyis a sportéletet az Akadémia leglelkesebb és legjobb sportemberei irányították 1869-ig, amikor a tornatanítást a városi, rendszeresített álláson működő tornatanárra, Huber Józsefre bízta. Ez, a külön díjfizetéssel járó kötelezettség azonban, valószínűleg elriasztotta az akadémiai ifjúságot a tornatanítástól, s így a város kénytelen volt 1874-ben felmenteni az ifjúságot a külön díj fizetése alól és kérni, hogy minél nagyobb számban vegyenek részt a tornatanításon, sőt a város, a Selmechányán 1872-ben létesített Tornaintézet állandó bizottságába az Akadémiától is 3 tag delegálását kérte. Erről az időről, vagyis az 1860-1880 között eltelt 20 évről azután alig tudunk többet. Hogy hány hallgató vett részt a heti 2-2 óra testedzésen, milyen volt a Club szervezete, hogyan

biztosították a szükséges anyagi eszközöket, miképpen folytak le a testgyakorló órák, stb. nem ismerjük. 1880-ban elsősorban a vivás volt a fő sportág, amelyet a legjobb vivók: Bárdossy Antal, Csia Ignác és P. Tetmajer László hallgatók vezettek, mégpedig tankönyv szerint. Ezért Linszky Károly, a Sportclub 1880 évi elnöke, a vivást összekapcsolta a tornázással, hogy változatosabbá tegye a testedző órákat. Ebben az időben már évente rendeztek torna- és vivóversenyeket, amelyeken a nyujtón, korláton, súlyemelésben, valamint vivásban, a győzteseket nagyon szép, értékes babérrkoszorúval díjazták.

A következő évben, 1881-ben, P. Tetmajer László elnöksége alatt, a Sportclub erőteljes fejlődésnek indult. A tagok száma megnőtt, a sportélet fellendült, s valószínűleg anyagiakban is javult a helyzet, mert nagymennyiségű vivó- és tornaeszközt szereztek be. Az oktatók is mindinkább bekapcsolódtak a sportéletbe, részint maguk is sportoltak, részint a versenyeken, mint bírák vettek részt, ami a hallgatókra is ösztönzően hatott. A sportolók már egyöntetűen fekete nadrágot, fehér inget, mellükön jelvényt viseltek, s a tornaversenyeket sportbállal kötötték össze.

Ezután néhány évi hanyatlás következett. 1884-85-ben azonban újra egy lelkes sportember, maga is kiváló atléta, Beél Gyula vette át - az ebben az évben már - "Akadémiai Athléta Club"-nak elnevezett sportkör vezetését. Az elnevezés valószínűleg összefüggött azzal a ténnyel, hogy a sportversenyeken új sportág, az atlétika is megjelent: síkfutás, távolugrás és akadályverseny formájában. A tagok száma 100-ra emelkedett, ami egyrészt a hallgatói létszám nagyarányu emelkedésével is összefüggött. Először rendeztek kerékpárversenyt, csónakbeszerzést terveztek, Kostenszky Pál részt vett egy szabadkai tornaversenyen, s ugyanő távgyaloglást rendezett Pestre. A megnövekedett taglétszám miatt a vivók az Óvári tornaterem helyett a korcsolyatér vivótermét kérték és kapták meg. A tanári karból dr. Schwartz Ottó főiskolai tanárt, a Club diszelnökévé választották, aki azután hosszú éveken át segítette és lelkesen támogatta a Sportclub működését. Ez a tény arra mutat, hogy a tanári kar továbbra is segítette nemcsak erkölcsileg, hanem valószínűleg anyagilag is az akadémiai sportélet fejlődését.

A következő években a taglétszám 117-re nőtt és ekkor találjuk első nyomát az Akadémiai Igazgatóság által jóváhagyott alapszabálynak. A heti sportgyakorlás óráinak száma pedig 4-ről 6-ra emelkedett.

Az elkövetkező években is megmaradt a Sportclub eleven, sikeres működése. Erről az időről már személyes élményleírást is kaptunk, sportkörünk néhány éve (1960) még élő, idősebb tagjától: Bruckner Nándor erdőmérnöktől, aki ekkor 93 éves korában is teljes testi és szellemi frissességnek örvendett, s aki elküldte visszaemlékezéseit arról az időről, amikor maga is 1888-ban egy babérrkoszorút és 1890-ben ezüstérmet nyert.

1890-ben babérkoszorúk helyett a körmöcbányai pénzverdében készített, nagyon szép ezüst- és bronzérmek kapták a győztesek és helyezettek. Ezeknek egyik oldalán Tirts Rezső a Club akkori elnöke által tervezett és Pöschl Ede főiskolai tanár által festett cimere: diszpajzsban sulyzót tartó kar, keresztben vivőkar és a Club jelmondatának (Erő, Erély, Egészség, Egyetértés) 4 E betűje, másik oldalán tölgy- és babérleveles koszorú voltak felvésvé. A Club tagjainak formaruhája ebben az időben sötét hosszunarág és keresztcsikos trikóing volt és a ráánkmaradt, ill. Bruckner Nándor küldte képeken olyan, később neves hallgatókat találunk, mint Tuzson János a neves tudományegyetemi tanár, Jankó Sándor főiskolai tanár, aki dr. Schwartz Ottó után évtizedeken át volt a Sportclub tanárelnöke.

A nagy fellendülés után az 1800-as évek utolsó évtizedében erősen hanyatlott a sport ügye az Akadémián. A hagyományos sportversenyeket ugyan megtartották, de a taglétszám felére, sőt harmadára is csökkent, s a sportórákon a tornaterem kongott az ürességtől. Harwich Ernő tanulmányában ezt az időt úgy jegyzi fel, hogy a Club álomba szenderült. De e fölötti aggodás csendül ki irásából és figyelmeztetésként hatnak az ifjúság felé következő szavai: "Nem követhet el az ifjúság önmaga ellen nagyobb vétket, mint amikor megfeledkezik legszentebb kötelességei egyikéről, a testedzésről."

Ez a hanyatlás összefügg a hallgatók számának erőteljes csökkenésével, ami viszont az akkori társadalmi viszonyokkal magyarázható. Ekkor már érezhető volt a kapitalizmus századvégi gazdasági válsága, a pénzhiány, az árubőség, az olcsóság, de emellett a nincstelenek és rosszul fizetett tömegek Európa szerte nyomorogtak, nagy tömegekben kivándoroltak, de erőteljesen megmozdultak. A gazdasági válság természetesen visszahatott az Akadémia és azon belül az ifjúság életére is. Ez tűnik ki a Selmeczi Híradó egyik számának az Akadémiai Athléta Clubról irt közleményéből is, amelyben a vezetőség főtörekvésének, az anyagi nehézségek leküzdését jelölte meg.

A Club azért élt és működött. 1898-ban olvasunk először birkózásról, majd egy 1900-ban rendezett országuti kerékpárversenyről. S a századforduló után a Club lassan újra éled és fejlődik. 1902-ben megindul a tenisz-sport, s bevonul a szakosztályok közé a labdarugás is, amely nyilvánosan az 1904-ben rendezett 2 napos tornaverseny alkalmával szerepel először műsoron, amikor is az I. és II. csapat játszott bemutató mérkőzést. Egyre szélesedik az atlétikai ágak száma és ebben az időben már 80 m-es futás, távolugrás- és rudugrás, sulydobás, diszkosz- és gerelyvetés, fűleslabda dobás és sulyemelés is szerepelnek a versenyszámok között. 1907-ben olvasunk először gyors- és távuszó versenyről, valamint arról, hogy az Akadémia céllovői országos versenyeken is sikeresen szerepelnek.

Fontos állomás volt a Club életében 1908 májusa, amikor első országos versenyét rendezte és ezzel kilépett elzártságából, számottevő tényező lett a hazai sportegyesületek között. Ez a tény annak köszönhető, hogy a Club tagjai jelentős eredményeket értek el, amit ezzel a versenyrendezési joggal országosan is elismertek. Ezekben az években tehát már újra felfelé ivel, a most már 1906 óta "Selmeczbányai Főiskolai Atlétikai Club" nevet viselő egyesület pályája. Ez a fellendülés összefügg a Főiskola hallgatói létszámának emelkedésével, s a kedvezőbb anyagi viszonyokkal, amelyet a gazdasági válság után bekövetkezett konjunktúra idézett elő, a háborus készlődések eredményeként.

1911-ben már fejlett téli sportról is olvashatunk, melyek közül a korcsolyázás és ródlizás már régebben, a sielés pedig ebben az évben hódított teret a hallgatóság között. Így az 1910-es évek elején a Club keretében 10 szakosztály: atlétika, torna, vivó, uszó, lövész, tenisz, téli sportok, turista, birkózó, labdarugó szakosztály működött, s ezenkívül művelték az evezést, kerékpározást és sulyemelést is. E sportágak legtöbbjében számottevő eredmények születtek és sok, országosan is jelentős sportolóval is dicsekedhetett a Club.

Így az 1890-es években - a kapott értesülés szerint - Dietl Ágoston pisztolylövésben világbajnokságot nyert, Szabó Mátyás pedig az 1912 évi stockholmi olimpiai válogatóversenyen a kiskaliberű fegyverrel való céllövésben lett első, azonban sovinizmusból, anyagiak hiányában mégsem jutott el az olimpiára. S a jóval mögötte végzett Prokopp Sándor, aki az olimpiai bajnokságot ebben a számban megnyerte, saját költségén tudott csak kijutni. Müller Viktor, a sokoldalú atléta, a 900-as évek elején országos diszkoszvető bajnok volt. Marschall Ernő céllövészetben a főváros Szemere-díját hozta Selmecre, a Főiskolára. Az atlétikai eredmények közül is sok elérte az akkori országos szintet.

Ez a fejlődés megérdemelte volna egy sportpálya létesítését, amely azonban különböző akadályok, helyhiány, anyagiak hiánya miatt nem valósulhatott meg. Azt a kezdeményezést pedig, - amelyik az ifjuság tetterejét dicsérte -, hogy az állomásnál lévő dombot egyengesse el és erre minden előkészületet meg is tett, a közbejött világháború akadályozta meg. Ez nemcsak a szép tervnek vetett véget, hanem pontot tett arra a szépen fejlett, sikeres sportéletre is, amelyik az anyagi nehézségek, a nagy főiskolai elfoglaltság, s a sportlétesítmények hiánya ellenére is élt, eredményesen fejlődött és számottevő tényezőjévé vált hazai sportéletünknek is.

Ezzel bezárult Főiskolánk ifjusági Sportclubja történetének első, jelentős szakasza. Az 1918 év telén áttelepült Főiskola 1919 tavaszán Sopronban kezdte meg a működését a legnagyobb nehézségek között. Ebben

az időben és ilyen körülmények között természetesen sportolásról egyelőre nem is lehetett szó. Sem felszerelés, sem sporteszközök, sem anyagiak nem állottak akkor rendelkezésre, s az ifjuság és az oktatói kar is a Főiskola újjászervezésével, második alapításával volt elfoglalva, a sportolásra nem maradt idő. De alig, hogy elmúlt a néhány kezdeti, legnehezebb év, a rendszeres testedzés utáni vágy, a sportszerető ifjuság akarata 1925 tavaszán már megalakította, újjászervezte az ősi sportclubot, "Soproni Főiskolai Atlétikai és Football Club" néven.

S az a sportszeretet, amely az ősi sportclubot újjászervezte, hamarosan tevékeny és sikeres sportéletet teremtett. Az atlétika, labdarugás, torna, vivás, uszás, sielés, tenisz, turisztika és lövészet újra művelőkre találtak és különösen az atlétika és tenisz-szakosztály tagjai hamarosan országos viszonylatban is sikerrel szerepeltek. Eredményesen szerepelt még a labdarugócsapat is, a többi sportág azonban hanyatlásnak indult.

A háboru utáni nyomorúság, a 20-as évek végével megkezdődő újabb gazdasági válság, a Sportclub anyagi alapjait annyira megrendítette, hogy komoly sportolásról, versenyek rendezéséről, versenyeken való indulásról alig lehetett szó. A Sportclub a gyéren befolyó tagdíjakból és a hébe-korba kapott adományokból, éppen csak vegetált. A kilátástalan elhelyezkedési lehetőség miatt a hallgatók létszáma egyre csökkent. Felszerelés alig volt, s így a Sportclub éppen csak létezett. Ehhez járult a nagy tanulmányi elfoglaltság, és a sportlétesítmények hiánya is. Mégis, a mostoha körülmények ellenére, számos, országos viszonylatban is jelentős eredmény született ebben az időben is.

Az atléták közül Kletz Károly kétizben nyeri meg az országos főiskolai gerelyvető bajnokságot, Veress Elemér a római főiskolai világbajnokságon 100 m-en második, távolugrásban a harmadik és az olasz-magyar válogatottban is helyet kap. Rajtuk kívül több atléta eredménye is jelzi, hogy a Sportclub nagyszerű sporterővel rendelkezik. A továbbfejlődés helyett azonban visszaesés következik. A 30-as évek gazdasági válságának elmélyülése, az állandóan emlegetett ún. kulturfölény, amely egy fillért sem áldoz azonban a sportra, megakadályozza a sportélet lehetséges kibontakozását. Az anyagi nehézségek miatt az 1931-32. tanévben be kellett szüntetni a labdarugó szakosztály működését s a többi szakosztály is éppen csak létezett, de komoly sportélet nem volt, noha az ifjuság között számos, tehetséges, sportszerető hallgató volt. Ebben az időben a si- és tenisz szakosztály néhány tagja, akik saját felszereléssel rendelkeztek, ért el, országos viszonylatban is, figyelemre méltó eredményeket, legtöbbször saját zsebéből teremtve elő az utazáshoz szükséges összeget. Ez nem is lehetett másképp, hiszen a Sportclub évi összes bevétele a 30-as évek táján 4-600.- P volt, amely szám maga helyett beszél.

Ilyen viszonyok között ünnepelte a Club, 1930-ban, fennállásának 70 éves évfordulóját, amelyen a Magy. Vivó Szövetség az olasz-magyar vivóversenyt rendezte Sopronban.

A gazdasági válság a 30-as évek közepétől lassan oldódott. Az új háborúra való készülés teremtette konjunktúra nyomán a Főiskola hallgatóinak létszáma, és anyagi ellátottsága emelkedett, 1934-től a Bánya-Kohó- és Erdőmérnöki Főiskola önállósága megszűnik és a budapesti Műegyetem soproni karaként működik, s így a Sportclub is, mint a budapesti MAFC soproni csoportja folytatja életét. Az anyagi támogatás így megjavul, s a sportélet is erősen fellendül. Különösen az atlétikai szakosztály népesül be és sok tehetséges hallgató ér el országosan is jelentős eredményt. De fellendül a céllövő sport is, amelynek kiváló művelői Huszár Endre, Sali Emil, Öllös Gusztáv, stb. akik országos versenyeken sikerrel szerepelnek, s több ízben nyernek országos főiskolai egyéni és csapatbajnokságot. Ujra erős a vivószakosztály, jól szerepel a labdarugócsapat, eredményes a siskosztály működése, sikereket érnek el a tennisezők, fejlődik az uszósport. Atlétikában Madas László országos ifjúsági bajnokságot, Balázs Bertalan országos főiskolai bajnokságot nyernek, s csapatversenyekben is több, országos főiskolai bajnoksággal dicsekedhetnek. Tenniszben Binder Béla több ízben nyer Dunántul bajnokságot és szerepel a magyar-bolgár válogatottban, Szovják Hugó pedig vidéki főiskolai bajnok, De Pottere Gerard sielésben sokszoros országos bajnok, s mindezek az eredmények jelzik a Sportclub fejlődését, sok tehetséges versenyzőjét.

A 40-es évek elején szerveződik a vitorlázórepülés és megalakul a kosárlabda szakosztály is.

1940-ben, amikor 80 éves fennállását ünnepelte a Sportclub, már élénk, sokrétű, kiterjedt és eredményes sportélet folyik, újra ismerik országszerte a Clubot, amit a jubileumi országos atlétikai verseny jellemez, amelyen az akkori magyar élgárda is elindult, sulyt adva az ünnepségnak. Ezt a fellendülő sportéletet szakítja félbe a második világháborúba való belépés, az országon átvonuló háborús események, az összeomlás. Másodszor szakad meg a világháborúk kitörése miatt az ifjúság békés, alkotó tevékenysége, szűnik meg a sport testet-lelket nemesítő lehetősége.

A felszabadulás alapvető változást hozott nemcsak társadalmi, gazdasági vonatkozásban, hanem a kultúra és így a sport terén is. A Sportclub kevés megszakítással kezdte meg új életét és hamarosan rohamos fejlődésnek indult nemcsak nálunk, hanem országos vonatkozásban is. Ennek a fejlődésnek alapvető jellemvonása, hogy a sport állami, társadalmi jellegűvé vált. Ezzel megnövekedett jelentősége társadalmunkban, kiszélesedtek alapjai népünk szélesebb tömegeire és rendszeres állami támogatásban részesül. Sportlétesítmények százai épültek, ezren és ezren kapcsolódtak be a sportéletbe.

Ennek volt köszönhető, hogy Főiskolánkon is néhány év alatt újra fejlődik a sportélet és hamarosan jelentős eredmények születtek. Új sportágakként jelentkezett a röplabda, bevonult a szakosztályok közé az asztali-tennisz és a sakk is. A kosárlabda újabb és újabb hallgatókat von be a sportolásba. A Sportkör jelentős anyagi támogatásba részesül, a Sportclub taglétszáma rohamosan emelkedik. Társadalmi munkában sportolásra alkalmassá teszik a szétbombázott licista-pályát, s kispályákat építenek a hallgatók. Ezeknek a tényeknek köszönhető, hogy a Soproni Műegyetemi Atlétikai és Football Clubban újabb sikerek jelzik a meginduló élénk sportéletet. A kosárlabda csapat, élén a három Bogár testvérrel, a 40-es évek végén bejutott az NB I-es osztályba és Bogár Pál több éven keresztül a magyar válogatott tagja és csapatkapitánya volt. Atlétikában Ipsits Lajos országos főiskolai bajnokságot nyer 400 m gátfutásban, s rajta kívül több kiváló eredményt elérő atléta is működik.

1949-ben, amikor az Erdőmérnöki Kar kivált a Műegyetem keretéből és az Agrártudományi Egyetem Karaként folytatja működését, a Sportclub neve is megváltozik, és újra a "Soproni Főiskolai Atlétikai és Football Club" nevet veszi fel. De 1 év múlva már mint a Haladás Főiskolai Sportközpont soproni egyetemi tagja, "Soproni Haladás Sport Kör" néven szerepel. Ebben az időben bizonyos megtorpanás jelentkezik a főiskolai sportban, ami nem utolsó sorban a szilárd, céltudatos vezetés hiánya, a vezetés többszöri átszervezése és a főiskolai sportkörök magárahagyottsága miatt következett be. De 1952-től megkezdődött az erőteljes fejlődés. Alapvető célkitűzés, a minőségi sport mellett a sportolás tömegmozgalommá szervezése, a főiskolai sport megfelelő fejlesztése lett. Az anyagi támogatás megnövekszik, s az órarendekben kötelezővé válik a 2 szabad délután biztosítása, amikor a sportolásra lehetőség nyílik. Hogy ez az anyagi támogatás milyen mérvű, s a multhoz képest mennyire jelentős, azt egy adattal szeretném bemutatni. 1952/53 tanévtől kezdve a mai napig mintegy 3.000.000 forint rendszeres juttatást kapott a Sportclub, ami átlagosan évi 210.000 forintot jelent. Ha ezt szembeállítjuk a két világháború közötti évek 1.700. - P-ös átlagával, azt gondolom ehhez nem kell kommentárt főzni, nem is számítva azt a fontos tény, hogy ma nem könyöradományként kapja ifjúságunk a sportoláshoz szükséges támogatást.

A Sportclub fejlődése, a pár évi megtorpanás után, ilyen körülmények között újra felfelé ivelt. A tagok létszáma megnőtt, és 12 népes szakosztályban üzhette hallgatóságunk kedvenc sportját. Az egyes szakosztályok résztvettek a városi, területi, megyei és országos bajnokságban. Viszont a tömegsport célját szolgálták a kiemelt sportágakban folyó évfolyam, és a szakok és karok közötti bajnokságok, továbbá az MHK próbázások. Ezt a fejlődést szakította meg az 1956-os ellenforradalom.

A hallgatók egy részének nyugatra való távozása miatt lecsökkent a hallgatói létszám, megfogyott a sportolók száma is. A sportclub azonban éppúgy, mint az egész ország, amely Kormányunk józan és helyes vezetése alatt hamarosan talpraállt, rendezte sorait. 1957-ben felvette a "Soproni Műszaki-egyetemi Atlétikai és Football Club" nevet, s nekilátott, hogy minél hamarabb újra, multjához méltón, s a Párt kitűzte irányvonalat követve ifjúságunk testkulturájának fejlesztését szolgálja.

Az elmúlt évben 1959-ben költözött el Sopronból a Mickolci Műszaki Egyetem Bánya- és Földmérőmérnöki Kara. Így a hallgatók és a sportolók száma újra lecsökkent és megszűnt az évszázados közösség, az együttes sportolás. A Sportclub ma az Erdészeti és Faipari Egyetem két kara ifjúságának sportolását biztosítja. A sportbarátság az ősi testvérrel azonban továbbra is fennmarad és reméljük, hogy nemes vetélkedésben újra találkozunk.

Ma a Sportclubon belül 10 szakosztály működik, atlétika, labdarúgás, kosárlabda, röplabda, kézilabda, vívás, tenisz, si, természetjáró és sakk. A szakosztályokban egyre több hallgató sportol, s a jelenlegi 252 fő taglétszám a beiratkozott hallgatók összlétszámának kb. 60 %-a. Az anyagi ellátottság megfelelő, vannak szabad délutánok, és minden reményünk megvan a tekintetben, hogy a Sportclub élete, az egyetemi sport ügye ismét felfelé ivel.

AZ ERDŐGAZDASÁGI SZAKMUNKÁSKÉPZÉS TÖRTÉNETE BARANYÁBAN

Dr Kollwentz Ödön

A baranyamegyei erdőgazdasági szakmunkásképzés elválaszthatatlanul kapcsolódott az országos erdőgazdasági szakmunkásképzéshez. Hogy erről mégis külön ma egy előadás keretében szólnunk, annak oka, hogy az erdőgazdálkodásunk műszaki előrehaladásának ez egyik nagyon lényeges kérdése.

Az erdőgazdaság szocialista átszervezése, továbbá a párt azon tanítása, hogy a fizikai és szellemi dolgozók közötti nagy távolság fokozatosan elmosódjék; nem utolsó sorban pedig az a cél, hogy az erdőgazdasági munkák minősége megjavuljon, tehát a termelés műszaki színvonalának emelése volt az indítéka annak, hogy már 1948-ban országosan felmerüljön az erdőgazdasági munkások szakmai és politikai képzésének szükségessége. Ma már megállapíthatjuk, hogy a kezdeti lépések az erdő fizikai munkásainak mégis elsősorban a politikai öntudatát kívánták kifejleszteni. Bizonyítja ezt az is, hogy a kezdeti 1, majd 2 hetes tanfolyamokon a heti 54 órai elfoglaltságból 1/3-a 18 óra politikai ismeretanyag volt.

Az Erdőgazdaság 1948. évi 20 száma ad először hirt a soproni első erdei-munkás szaktanfolyam megnyitásáról. A többek között ezt írja: "a magyar erdőszet történetében döntő jelentőségű fordulóponthoz érkeztek, amikor az erdei munkás először ül az iskolapadhoz, (1948. IX. 20) hogy megtanulja a szakszerű és eredményes munkát "majd tovább folytatja: "Forradalmi pillanat volt, amikor az erdei munkás először nézett mikroszkópba" végül: "Minden tanulási napon folyt a politikai, ideológiai nevelés. Így vált teljessé a tanfolyam célkitűzése, hogy valóban új munkamódszerekre, új munkaerőcsere nevelje az erdei munkások legjobbjait. Az első héten a Vas és Sopron, a másodikon a Zala és Veszprém, a harmadikon a Somogy és Budapest Erdőgazdasági kiválóított erdei munkások vettek részt az oktatásban. Baranyai dolgozók ezeken a szakmunkás oktatásokon nem vettek részt, ellenben a soproni kísérleti szakmunkástanfolyamok alapján szerzett tapasztalatok elterjesztése végett ugyanott az akkori MÁLLERD erdőigazgatóságai által kiküldött oktatójelöltek részére az oktatandó anyagról előadások voltak. 1949. tavaszán a MÁLLERD pécsi erdőigazgatóságától 2 fő vett részt ezeken az előadásokon. Névszerint: Kasza Ferenc és Molnár István. Az itt szerzett tapasztalatok és instrukciók alapján indult meg Pécsváradon 1949. május 16-án az első baranyai szakmunkásképző tanfolyam. Mivel az 1 hetes tanfolyamok tulságos rövidnek bizonyultak, itt már 2 hetes tanfolyamok indultak. A pécsvárad tanfolyam vezetője néhai Péterfay József későbbi kárászi erdőgondnok volt, előadói pedig Benedek Attila (jelenleg egyetemi tanár) Czipszer Károly (jelenleg a pécsvárad műszaki előadó) Molnár István (jelenleg a Mecseki Állami Erdőgazdaság fahasználati

csoportvezetője) Naszlady József a pécsváradai erdészet volt műszaki vezetője (jelenleg nyugdíjas) végül néhai Stropek Mátyás voltak, a politikai előadásokat Kasza Ferenc tartotta. 1949-ben összesen 4 ilyen 2 hetes tanfolyam szerveződött és ezen már a Pécsi Eg-i Nemzeti Vállalat mintegy 100 fizikai dolgozója kapott alapfoku oktatást.

Az oktatások időpontjai voltak:

	Előadók:	
1949. máj. 16- jun. 4.	Péterfay, Naszlady, Molnár, Kasza F.	25 fő
1949. jun. 7- jun. 25.	Péterfay, Naszlady, Benedek, Molnár	25 "
1949. jun. 28- jul. 14.	Czipszer, Naszlady, Stropek, Benedek	25 "
1949. aug. 2. - aug. 19.	Stropek, Molnár, Czipszer, Kasza	21 "

Ugyancsak Pécsváradon 1949 év szeptemberében a 23 fő munkáskáder erdőgondnok-helyettesek részére un. erdőgondnokhelyettesi tanfolyam indult, melynek szakmai tananyaga a szakmunkásképző anyagának felelt meg.

A szakmunkásképzés kezdeti formája a gyakorlatban nem vált be. Ma már jól látjuk, hogy a rövid oktatási idő alatt leadott szak-anyag mennyiség sem pedagógiai, sem szakmai szempontból nem volt kielégítő. Ez az oktatási forma 1 évig tartott. A NV-ok történt átszervezése, a szakmunkásképzés folytatását is megállította.

Igy 1950-ben Baranyában sem folytatódott a szakmunkások képzése.

A megyében az iparosítás nagyobb mértékű beindítása csaknem egybe esett a fakitermelési normák bevezetésével és a bérgazdálkodás megszorgitásával.

Ennek következtében a helyi munkaerő az ipar felé tódult. Az erdőgazdaság pedig kénytelen volt idegen megyékből (Somogy, Zala, Borsod) a téli fakitermelési idényekre fakitermelésben jártas munkásokat szerződtetni. Az 1953. évtől tömegesebben beszerezett (1946 telén a pécsi eig. nak 2 Styhl és 1 Dolmár motorfűrész volt) gépi fakitermelő eszközök: MRP és ERP motorfűrészek) némileg ellensúlyozták a jelentkező munkaerőhiányt, azonban a motorfűrészhez nem értő kezelők miatt a fűrészek rendkívül sokat voltak javításban. Ezeknek a gépkezelőknek az oktatása jóformán a semmivel volt egyenlő. A megkapott új gépet a kezelője nem is ismerte és egy a gépekhez általánosan értő dolgozó mutatta meg annak beindítását és a gázszabályozást. Munkavédelemről természetesen ekkor még szó sem volt.

A szakmunkásképzésnek, mint említettem, új lendőletet a motorfűrészek 1953 évi tömeges bevezetése adott, továbbá az a tény is, hogy az erdőgazdasági munkák gépesítése egyéb vonalon is megindult. A traktorok is megjelentek az erdőgazdaságban. A géppark felfejlődése elsősorban gépész szakembereket igényelt. Az 1954-ben megalakult Ásotthalmi mg-i gépész-képző szakiskolán már az MRP benzin és ERP villany fűrészek kezelését és elméletét oktatták. Ezen az iskolán azonban egyéb erdőgazdasági szakmunkával sem elméletben, sem gyakorlatban nem foglalkoztak. Végeredményben tehát még ez sem volt igazi erdőgazdasági szakmunkás képzés. A gépész-képző szakiskola 1958-ban Sárvára került. Ma már nem tudjuk megállapítani azt, hogy hány dolgozót küldöttünk ebbe az iskolába.

Sólyom János volt erdőgazdasági normásunk szerint 1955-1959 között összesen 52 fő tanult a sárvári iskolában. Ezek közül azonban ma már alig egy-kettő van az erdőgazdaságunknál. Az elvándorlás oka az volt, hogy itt számításukat nem találták meg, és fokozatosan - jobb kereseti lehetőséget és munkakört találván - elhagyták az erdőgazdaságot. A sárvári szakiskolát végzetek de jure nem voltak erdőgazdasági szakmunkások, mert ilyen nomenklatura ebben az időben hivatalosan még nem volt. Döntő fordulatot, az erdőgazdasági szakmunkások helyben maradására, az az 1959-ben hozott rendelet jelentett, amely egyrészt hivatalosan elismerte az erdőgazdasági szakmunkás képzést, másrészt lehetővé tette az erdőgazdaságok részére azt, hogy a 3 év alatti időtartam alatt kiképzett szakmunkásoknak megkülönböztetett bérezést biztosítson. Ez a rendelet közelebb hozta az erdőgazdasági szakvizsgát tett dolgozók bérszintjét az ipari dolgozók bérszintjéhez és majdnem elérte az ÁG-i dolgozók nivóját. Mivel a vizsgát állami vizsgabizottság előtt tették le állami szakmunkás bizonyítványt kaptak.

1959-ben a sárvári gépész-képző szakiskola erdőgazdasági szakmunkásképző iskolává alakult át. Ebben az idősebb erdőgazdasági munkások 3 hónapos elméleti oktatáson vettek részt. Ezuton 2 éven át - a rendelet szerint - a beküldő erdőgazdaságok által szervezett heti egy napos utókonzultáción kellett résztvenniök.

A Mecseki Állami Erdőgazdaságnál a rendelet betűjétől eltérő, de gyakorlatilag jobban bevált rendszer alakult ki. Havonta összevontan 4 napon át konzultáltak, amelyen összeállított tematika alapján, az iskolában tanult anyagot havi ütemezés szerint átvették, ugyanakkor az aktuális tananyaggal kapcsolatos szervezett gyakorlati foglalkozáson is résztvettek. A szakmunkásjelöltek részére - ez az elnevezés is tőlünk eredt - az első szervezett konzultáció 1960. májusában kezdődött. Először egy 15 fős csoporttal, amelyben a korábbi, az ásotthalmi, ill. sárvári gépész-képző iskolát végzetek közül mindössze hárman vettek részt. Az első konzultációs napokat az orfűi munkásszálláson tartottuk. A szakmunkás oktatás szervezését az erdőgazdaság igazgatója végezte, vezetését személyemre bízta.

A konzultáción az erdőhasználattant Rábay Gyula, a géptant az akkori gépállomás MEO-s mérnöke Lämmer János, a matematika- és a fatermeléstant Kollwentz Ödön, a politikai anyagot Kasza Ferencné adta elő. Ez a megoldás, a primitív elszállásolás, tanterem hiány, rossz világítás, végül nehézkés megközelíthetőség végett nem volt megfelelő. A következő konzultációt már Árpádtetőn tartottuk, ahol a körülmények ugyan jóval kedvezőbbek voltak, annak ellenére, hogy az éttermet használtuk tanterem céljára is. A szakmunkásjelöltek megfelelőbb elszállásolása, a kulturigények kielégítésének biztosítása itt lehetővé vált.

A szakmunkásjelöltek létszáma 1960-ban tovább emelkedett. (19 főre) E létszámnak az Árpádtetői Erdészeti már nem tudott helyet biztosítani, mivel ez a rendes üzemi munkát már erősen zavarta. Ez a helyzet szükségessé tette a szakmunkásképzés helyének végleges megoldását. Megfelelő helyet Mecseknádasdon találtak. Az új iskola megépüléséig azonban, mintegy másfél évig, itt is igen primitív körülmények között folyt a konzultálás. A tanterem egy 6x4 m-es helyiség volt. A külső két szobában kellett szállásukat az erdőgazdaság fogatosaival megosztani. Az étkeztetés sem volt könnyebb.

Az előadók az Erdőgazdaság központjából jártak ki. Név szerint: Kaszáné, később Beck, Kollwentz, Rábay, Teleki. A gazdasági ügyeket (konyhai ellátási, takarítási munkák szervezése és elszámolása) Abay Ferenc a Pécsváradi Erdészeti műszaki vezetője intézte.

1961 elején még a fiatalok előkonzultálása is megindult, akik csak 6 hónapi előkonzultáció után mehettek az anyaiskolájukban szervezett oktatásra.

Végre 1961 végére elkészült az új iskola. A régi oktatási és szálláshelyiséget továbbá a gazdasági épület egy részét alakították át kielégítve minden pedagógiai kívánalmat és szociális normát (igényt). Az iskola megépítését az is szükségessé tette, hogy a között a 12 erdőgazdaság között volt erdőgazdaságunk is, amelynek részére engedélyezte Főhatóságunk a 3 hónapos üzemi bentlakásos iskola szervezését. Így indulhatott meg 1962 elején most már szervezett formájában az iskolai oktatás egy állandó függetlenített előadóval, Mester József erdőmérnökkel. Ő intézi egyúttal azóta az iskola gazdasági ügyeit is. Az erdőgazdaságnál működő szakmunkásképző iskola mint a sárvári erdőgazdasági szakmunkásképző iskola kihelyezett részlege még ma is (1969) működik. A tanulók, 3, ujabban 5 hónapos szervezett órarendszerinti oktatást kapnak, majd 2 éven át a havonta rendszeresített 4 napos konzultáción vesznek részt, s a szakmunkás vizsgát valamelyik anyaiskolánál teszik le.

Röviden összefoglalva ez volt az erdőgazdaságunknál folyt szakoktatás története. Viszonylag rövid 20 év történetének összeállításában sokat kellett visszaemlékezésre támaszkodnom, mert a gyakori átszervezések miatt a dokumentumok ma már fellelhetetlenek. 1955-től kezdve gazdaságunk a végzett szakmunkásokról rendszeres nyilvántartást vezet, de az azóta rendszeresen vezetett osztálykönyvek is megbízható adatokat adnak. Ezeket szeretném még röviden ismertetni:

Konzultációk és vizsgák.

Idősek:

1960-61 oktatási évben 2 csoportban 34 fő konzultált ezek közül 33 fő Mecseknádasdon vizsgázott.

1961-62	"	"	2	"	40 "	"	"	"	"	34 fő "
1961-63	"	"	1	"	25 "	"	"	"	"	23 " Középrigócon
1962-64	"	"	1	"	19 "	"	"	"	"	18 " Kelebián
1963-65	"	"	1	"	17 "	"	"	"	"	16 " Sárváron
1964-66	"	"	1	"	8 "	"	"	"	"	8 " "
					143					Együtt 132 idős

Fiatalok:

1961-63 okt. évben 1 csoportban 9 fő konzultált ezek közül 8 fő Sárváron vizsgázott

1962-64 okt. évben	1	"	"	7 "	"	"	"	"	"	5 " "
1963-65 " "	"	"	1	"	6 "	"	"	"	"	6 " Középrigócon
1964-66 " "	"	"	1	"	8 "	"	"	"	"	5 " "
					30 fő					24 fő fiatal

Jelenlegi szakmunkás létszámunk 122 fő, vagyis a vizsgázottaknak 78, 2 %-a. Ezek közül is vibrációs ártalom miatt 11 fő a gépek kezeléséből kiesett, 5 fő jelenleg katona, 1 fő halálos balesetet szenvedett 1 fő tovább tanul az erdészeti szakiskolán. Jelenleg erdőgazdaságunknál 62 Stihl motorfűrész dolgozik, tehát 1-1 motorfűrészre alig 2 fő képesített szakmunkás esik.

Az egészségügyi előírások a gyakori váltást megkövetelik, ezért erdőgazdaságunk az ügyesebb segédkezelők részére csak a motorfűrészre vonatkozó alapok biztosítása végett rövid - 2 hetes oktatást tartott, majd utána házi vizsgáztatást. Mindezeket a Mecseknádasdi szakmunkásképző iskolában. 1966-ban 4 alkalommal, összesen 56 főt, 1967-ben 1 alkalommal pedig 14 főt, együtt tehát 70 főt oktatott.

1961-66 években a pécsi Nagy Lajos gimnáziumban erdészeti politéchnikai oktatást tartott e sorok írója 5+1-es szervezésben. Ennek tananyaga a szakmunkásképzés anyaga volt amit heti 1 napos elmélet-gyakorlati foglalkozásban sajátítottak el. Összesen 2 osztály 144 fő végzett. Az a remény, hogy ezek közül az érettségizett fiatalok közül erdőgazdaságunk értékes szakmunkásokat kapjon szertefoszlott, mert az ezek közül munkára jelentkezett 5 főt a munkacsapatok nem fogadták be maguk közé, így ezek a fiatal emberek néhány napi munka után valamennyien más vonalon helyezkedtek el.

A történelemben 20 esztendő sokszor csak egy röpké pillanatot jelent. A magyar erdők és az erdőkben dolgozó szakemberek számára azonban ez a husz esztendő rendkívül sok és fontos változást hozott. Ez alatt az idő alatt az egyszerű favágóból precíz gépekhez értő, azokat gondozó szakmunkás lett. Ehhez az átalakuláshoz őket oktató szakembereinknek nagy és áldozatos munkát kellett végezni. Az emberek oktatásában új utakat kellett keresni, és találni. A munka nem volt hiábavaló, hiszen szakmunkásaink közül nem egy, komoly szakmai felkészültséggel rendelkezik. A Mecseki Állami Erdőgazdaság szakmunkásai az erdőben folyó szakképzettséget kívánó munkák bármelyikében felveszik a versenyt az ország bármelyik legjobb szakmunkásával. Csak ezekkel a magasan képzett szakmunkásokkal tudja erdőgazdaságunk hatalmas, elsősorban fahasználati tervét végrehajtani. Sokan vannak közülük, akik tökéletesen el tudnák látni a beosztott erdész munkakörét is.

MECSEKI ÁLLAMI ERDŐGAZDASÁG UTÉPÍTÉSÉNEK TÖRTÉNETE

Schneider Ferenc

A Mecsekhegység, illetőleg a Mecseki Erdőgazdaság erdőfeltárása történetének ismertetése előtt élesen szét kell választani a felszabadulás előtti és a felszabadulás utáni időszakot.

A felszabadulás előtti időszak:

A pécsi székeskőpatalani erdőbirtok 1927-1946 évekre szóló üzemtervében a következőket olvastam: "A kitermelők, illetve a vállalkozók a faanyagot tengelyen szállították el, ami jelentékeny talaj és állomány rongálódást eredményezett. Számos erdei ut van, de ezek állapota igen rossz. A terep és a talaj viszonyok, az erdei utak sok helyen sziklásak és a keletkezett vizmosások következtében az utak jó része nehezen járható."

Erdei ut alatt itt földutat, a tengelyen való szállítás alatt fogattal való szállítás értendő. Ez a megállapítás helyel-közzel jellemző volt az egész Mecsek hegység erdő állományaira. A különböző erdőtulajdonosok a vágások megkezdésekor földutat készítettek és megtörtént a feltárás. Ezek az utak nem trasszirozott földutak voltak, hanem terv nélküli szemre kitzűzött, a terephez legjobban simuló utak, sokszor nagy emelkedőkkel, ellenemelkedőkkel. Ezeket az utakat kézi erővel készítették. Egyenletes emelkedő, töltések és bevágások miatti földmozgatást alig végeztek, árokrendszert nem létesítettek, műtárgyakat - csak a legszükségesebb helyeken fából - készítettek. A tulajdonképpeni munka a termőtalaj leszedéséből és terepegyengetésből állott.

Anyagmozgatással, közelítéssel, szállítással probléma nem volt. Az akkori viszonyoknak megfelelően legtöbbször tő mellől, tengelyen szállították el a fuvarosok a faanyagot.

Erdőfeltárás szempontjából nagy jelentőségű volt az 1920-1930 évek között létesített a Nagymecseki körpálya Kozári-Lapis- Mecsekkapui ut, a Pécs-Orfű- Abaligeti közut és a Pécs-Mánfa- Magyarszéki közut, amely az erdőfeltárás tekintetében nagy szolgálatot tett. Idősebb kollegák elmondása alapján tudjuk azt, hogy a székesegyházi uradalomnál, és a közalapítványnál foglalkoztak először tudatos erdőfeltárással a volt árpádtetői és a pécsváradi erdőgondnokok. Kolozsváry Andor és Lutonszky Ernő erdőgondnoki szolgálata alatt épült meg Árpádtetőn a 7-es ut 3,7 km hosszúságban, mely feltárta a józsefházai és a koszonyai erdőket, a kőlyuki ut 0,8 km és a Rábay Gyula építette lóri ut 0,6 km hosszúságban. A 7-es ut vonalvezetése kezdetleges még, de az ut már köves ut, akár csak a kőlyuki és a lóri ut. Ugyancsak abban az időben készült el az Erzsébet-gödörfői ut földműve, de a kövezésre sor nem került.

1939 évben építették meg a zengői ugynevezett "Somogyi" utat 4,6 km hosszúságban, amely ut nevét a kivitelezőről Somogyi Zoltánról kapta. Ez volt az első ut, amely részletes terv alapján épült 4 méteres korona szélességgel és 2,5 m kőpálya szélességgel. A kezdő szakasz kivételével vonalvezetése jó, az ut rakott alappal épült makadamszerűen. Hiánya, hogy a műszakilag szükséges uttartozékok nélkül készült el. Amikor ezt befejezték, készítették el a fodorgyöpi utat, hasonló műszaki jellemzőkkel, mint a Somogyi utat. A fodorgyöpi ut hossza 800 fm. Ehhez a két uthoz kapcsolódtak a Pécsvárad, Zengővárkony és Óbánya községhatárban fekvő erdők földesutjai.

Felszabadulás előtt tehát Mecsekhegységben ezek voltak a kövesutak. Ha km-eket összeadjuk, akkor a mai Mecseki Erdőgazdaság területén 1945 előtt 13,5 km. hosszúságu erdei köves ut volt.

2. Felszabadulás utáni időszak:

1945 év után az erdők tulajdonjogi viszonyaiban nagy változás állott be. Államosították az erdőket. Az akkor érvényben lévő 600/1945. sz. föld-reform rendelet alapján a 100 kh-nál nagyobb erdők állami tulajdonba, a 10-100 kh. közötti erdők pedig községi tulajdonba kerültek. Megkezdődött az erdők átvétele. Pécsen 1945. májusában létesült a Pécsi Erdőgazgatóság, melynek hatásköre a Baranya és Tolna megyében elterülő állami tulajdonba vett erdőkre terjedt ki. 1949-ben pedig megalakult az Erdőgazdasági Nemzeti Vállalat.

1949 évtől kezdődően az üzemtervi adatokat figyelembevéve kezdődött a mecseki erdők feltárása, persze lassu ütemben. 1949-1955 év a következő utak épültek meg:

1. Kisvaszar - Kőszvényesi ut	4,5 km hosszúságban
2. Várkölygyi ut	4,6 "
3. Szárazkut - Bánosi ut	4,5 "
4. Véménd- Istvánkunyhói ut	6,5 "
5. Hetvehely-sásvölgyi ut	4,4 "

Ezek az utak mind részletes tervezés alapján készültek már, a kőszvényesi ut kivételével, állami beruházásból és legnagyobbbrészt az akkori-ban megalakított erdőgazdasági Tervező Iroda tervei alapján. Megépítésük üzemtervi indokolással történt. A Véméndi ut 6,00 m szélességű koronával és 4 m kőpálya szélességgel, a többi ut 5 m korona- és 3 m kőpálya-szélességgel épült. A felsorolt utakat - a kőszvényesi ut kivételével a volt Erdőgazdasági Építő Vállalat pécsi Építésvezetősége építette. (Ez a vállalat 1950-ben alakult és 1955 évben szűnt meg. Nagyszertű műszaki gárdával, aparátussal és kielégítő felszereléssel végezték munkájukat és, ahogy arra az időre vissza

tudok emlékezni már virágzó vállalat volt, amikor felsőbb rendelkezésre a főhatóság a Vállalatot megszüntette, és beleolvadt az ÉM-be. Nagyon sok jó szakember és sok erő- és munkagép került az ÉM-hez. Erdészeti szemszögből nézve az intézkedés - véleményem szerint - helytelen volt.)

1955. április 1-vel alakult meg a mai Mecseki Állami Erdőgazdaság. Az erdőgazdaság megalakította a műszaki csoportját és fokozatosan áttért az építkezések saját kézből való kivitelezésére. A munkák elvégzéséhez szükséges személyi és tárgyi feltételeket az erdőgazdaság folyamatosan biztosította. Jelenleg 3 db. tolólemezrel ellátott Sz-100-as, 1 db. vontatott grénder, 1 db. 10 t-ás motoros uthenger, 1 db. gumihenger, 1 db. betonos henger, 1 db. kompresszor, 2 db. betonkeverő, 1 db. szállítószalag, 2 db. Pionár furó réselő berendezéssel, 1 db. rakodó dömpfer, 2 db. billenős dömpfer, 1 db. billenő gépkocsi, 1 db. bitumenszóró timsina áll rendelkezésünkre.

A Hetvehely-nyárasvölgyi ut építését még idegen vállalkozásban kezdtük meg, de az ut építésének befejezése már saját vállalkozásban történt. Ettől kezdődően minden munkát saját kézből végeztünk.

1955-től a mai napig a következő utakat építettük meg:

Hetvehely-nyárasvölgyi utat	9,1 km	hosszuságban
Véménd-istvánkunyhói ut folytatását	1,6	"
Kőtörő-Alsóköved- Nagymátéi utat:	6,8	"
Sasrét-lukafai utat	5,9	"
Mecsekjánosi-Vajdahegyi utat	7,3	"
Máza-Váraljai utat	6,8	"
Pécsvárad-várvölgyi utat	9,2	"

És most ebben az évben építjük meg a Feked-tűzkőhegyi ut 4,9 km felépítményét és a Fővölgyi ut 5,9 fm alépítményét, amelyet a jövő évben fogunk befejezni.

A fenti utak az Erdőgazdasági Tervező Iroda tervei alapján épültek, a sasréti ut terveit saját tervezésben készítettük el.

A sasréti és a kőtörő-alsókövesdi utak nemcsak, mint erdő-feltárási utak, hanem két erdészeti bekötő és vadász utjai is. Nagy jelentőséggel bír a Mecsekjánosi-vajdahegyi erdei ut, melyet 1964 évben építettünk. Nemcsak a vajdahegyi és a kisvaszari erdészkerületek erdeit tárja fel, hanem csatlakozva a köszvényesi uthoz kisvaszari erdőket is feltárja. A kisvaszari erdészetünk kimutatása alapján 1964 novembere óta több mint 40 ezer m³ faanyagot szállítottak le már ezen az uton.

Az idén megépítjük a Tűzkőhegyi utat és a fővölgyi ut alépitményét. Ez az ut 1955 évben megépített Véménd-istvánkunyhói ut folytatása és ez annyit jelent, hogy ha a Fővölgyi ut megépül, akkor a Budapest-Pécs 6-os főközlekedési ut és Véménd között a Mecseknádasd-Apátvarasd-Erdősmecske-Feked-Véménd községek határában fekvő hatalmas erdőtest - az erdőfeltárási alaptervben megtervezett hosszirányú feltáró utja valósul meg. Így a 6-os főközlekedési uttól a Véménd község előtt fekvő Trefort pusztáig egybefüggően 18,7 km erdei köves uttal fogunk rendelkezni.

Megemlítettem, de még nem beszéltem az erdőfeltárási alaptervünkről. Az Erdőgazdasági Tervező Iroda 1962 évben elkészítette a Mecsek hegység erdőfeltárási alaptervét. Az üzemtervi adatok alapulvételével rétegvonalas térképen megtervezték azokat az I. II. és III. rendű utvonalakat, rakodórendszereket, melyeket 1975 évig meg kell építeni. Erdőgazdaságunk ennek megfelelően tervszerű feltárást végez. A vágásterületeken belül ugyancsak előre megtervezett géppel (dózerekkel) ún. vágástéri földutakat építünk, így tervünk szerint a közelítési távolságot a vágásterületen belül 100-150 m-re szeretnénk lecsökkenteni.

Az utak tervei az OEF. által az erdei feltáró utak tervezése tárgyában kiadott "Utasítás az erdőgazdasági feltáró utak tervezése" irányelvei alapján készültek. Így a korona szélességet 5,00 m, a kőpályát 3,00 m, a padkát 1-1 m szélességgel építettük. Ilyen műszaki jellemzők mellett csak egyirányú forgalom bonyolítható le, egy nyomon, ami bizony az utak deformálódásához és sok kőpálya profiljának elvesztéséhez vezethet és ennek megfelelően, ahol nagy szállítások vannak az utak elhasznált képet mutatnak.

Utleltárunk szerint 80,2 km kövesutunk van és ezen utak karbantartására éves viszonylatban mintegy 1 millió forintot fordítunk. Amikor ezek az utak épültek, akkor zömmel 3,5 tonna súlyú tehergépkocsikkal történt a szállítás, a pályaszerkezetet ennek megfelelően választottuk ki, azóta ezeket a kocsikat folyamatosan kicseréljük és ma már zömmel 6 tonna súlyú gépkocsikkal történik a szállítás és így a tengelynyomása jóval nagyobb ezeknek a gépkocsiknak és az utak igénybevétele is nagyobb.

1962 évtől kezdődően erdőgazdaságunk a bitumenes utak építésére tért át. A Kőtörő-nagymátéi utnál alkalmaztunk először bitumenes felületi kezelést, a következő évben pedig áttértünk a modern zuzottkőpálya bitumenes itatásos beépítésére.

Az építési költségek jelentős csökkenése érdekében, erdőgazdaságunk is foglalkozik talajstabilizációval. A Kőtörő-nagymátéi uton vannak mechanikai és mésztalajstabilizációval elkészített szakaszaink. Az eddigi tapasztalataink szerint a mésztalajstabilizációval elkészített szakaszok kiválóan bírják a terhelést, a mechanikai stabilizációval elkészített szakasz építése nem si-

került. Jövő évtől kezdődően a sellyei és a vajszlói erdészetünk területén építendő erdei főfeltáró utak cement-stabilizációval fognak elkészülni.

Hogy az erdőgazdaságunknál lévő erdőfeltárásról vázolt helyzet teljesen legyen, meg kell emlékezni az erdei vasutainkról is.

A mai Mecseki Állami Erdőgazdaság területén 1945 előtt 36,1 km hosszúságú lóvontatású erdei vasut volt, melyek ma is üzemelnek. 1946 évben épült meg, ugyancsak a Vajszlói erdészethez tartozó csányosrői erdei vasut 5,8 km. hosszúságban.

Nagy változást jelentett ezen a területen, hogy 1949. évtől kezdődően fokozatosan áttértünk lóvontatásról gépvontatásra. Jelenleg 2 db. C.50 Diesel rendszerű és 3 db. MD 40. típusú motormozdony 24 pár 8 t és 6 pár 4 t raksúlyú kocsiállománnyal rendelkező állománnyal áll rendelkezésünkre. Mély talajú, az év egy részén víz alatt álló területéről átlagosan évente mintegy 15,000 m³ faanyagot szállítunk erdei vasutal. Mint érdekességet megemlítem, hogy az almamelléki erdei vasutunk 1962 óta korlátozott közforgalmi vasut és 8 km. hosszúságú vonalszakaszán rendszeres személyszállítás is történik. Ezt a szállítást 1966. évben üzembehelyezett 4 tengelyes 22 ülőhelyes Pullman rendszerű zárt, fűthető, villanyvilágítással ellátott személyszállító kocsival bonyolítjuk le.

Ebből a kis beszámolómból is megállapítható, hogy erdőfeltárássunk rohamos fejlődésen ment át az utóbbi időben, és ahogy azt az előbb mondtam, célunk, hogy 1975 évig erdőgazdaságunk feltárása megtörténjen.

Az utak a nagy forgalom, az időjárási tényezők (viz, fagy) és egyéb hatások következtében káros változásokat szenvednek és így folyamatos és rendszeres karbantartást igényelnek. Ezen a téren van még bőven tennivalónk. Az utak hagyományos módszerrel való karbantartása ma már lassú, nem mindig célravezető és költséges is. Ezért feladatunk, hogy ezen a téren gépesítsünk és a munkákat koncentráltan végezzük. Itt az erdészeinkre vár nagy feladat. Jövő évben megépítjük a 75 m³-es Mecsekjánosi bitumentárolót. Célunk, hogy rövid idő alatt az összes utaknál legalább a bitumenes felületi kezelést elvégezzük és a régi utakat is folyamatosan rugalmas és a terheléseket kiválóan bíró bitumenes utakká alakítsuk át.

- . . . -

Kiadja: MTESZ Orsz. Erdészeti Egyesület
 Felelős kiadó: Fekete Gyula
 Készült: 360 példányban Tsz: 68/8363
 MTESZ HNy Bp. Eng.sz.: 21968/69

